nazım hikmet

yaşamak güzel şey be kardeşim

roman

GÜN YAYINLARI

YAŞAMAK GÜZEL ŞEY BEKARDEŞİM

NAZIM HİKMET

ROMAN

YAŞAMAK GÜZEL ŞEY BEKARDEŞİM

GÜN YAYINLARI

Atasaray 106 — Cağaloğlu
İSTANBUL — 1967

Dizgi: ALFABE MATBAASI
Baskı: MAY MATBAASI
İSTANBUL — 1967

BAŞLANGIÇ

— 1 —

Hizmetçi kız önde, Ahmet arkada taşlığa girdiler. Taşlık genişti, loştu, serindi. Bu kız da niye böyle ayaklarının ucuna basarak yürür? Evde hasta mı var? Bir de ne görsem, ben de öyle yürüyorum. Allah kahretsin, birilerini uyandırmaktan çekiniyormuşum gibi. Ahmet iskarpinlerinin nalçalı topuklarını taşlarda şakırdatmağa başladı. İnadına.

Büyük bir salona girdiler. Burası taşlıktan da loştu.

— Az beklesinler, dedi beyefendi sizin için. Sofradalar,

Ahmet, keten kılıflı, kocaman koltuklardan birine oturdu. Kılıfın altında ne var, bilmiyorum: Yaldızlı tahta oyma, kırmızı kadife. Büyük babamın Üsküdardaki yalısındakiler gibi.

Sağdaki duvar buzlu camekân, yemek odaları

onun arkasında. Karnım da bir aç, bir aç. Ahmedin açlığını yemek kokusundan çok çatal bıçak sesleri arttırıyordu. Karşıda bir, iki, üç, dört, beş... beş çekmeceli ceviz bir konsol duruyor... aynasının içinde gözlerimi bir açıp bir kısıyorum. Burnumu da kaşıyorum. İnce bıyıklarımı, bıyıklarıma kaytan dersem övünmek gibi mi olur, boyuna çekiştiriyorum, Allah kahretsin.

— Safa geldiniz Ahmet bey evlâdım.

Ahmet ayağa kalktı.

— Safa bulduk enişte.

Şükrü bey ince uzundu ve kır saçlıydı.

Ahmetle Şükrü bey eniştesinin son buluşmaları, bundan iki yıl kadar önce 1923 kışında Moskovada oldu. Bir halı işi dolayısiyle Moskovaya gelen Şükrü bey, bilmem ne yüzden, tevkif edilince, o zamanlar orda üniversitede okuyan Ahmedin yakın akrabası olduğunu söylüyor. Ahmede, bir akşam, saat yedi sularında, Çeka'dan telefon ediyorlar. Evet, akrabamdır, dedim, evet eski İttihatçılardandır. Ajan değildir. Sanmıyorum. Kefil olabilirim. Şükrü beyi bir saat sonra Ahmedin odasına getiriyorlar. Kara havyarından votkasına kadar borç harç, şahane bir sofra donatmıştım. Şükrü bey yiyor, içiyor, «Ahmet bey evlâdım, bu iyiliğinizi ömrümün sonuna kadar unutmam» diyor.

— Nasılsın Ahmetçiğim?

— Teşekkür ederim teyze, iyiyim.

Cemile teyze hâlâ güzel. Şeytanın dişisi olsa, bu dişi şeytan da güzel olabilse, işte öyle bir güzellik.

Cemile teyzeye çocukluğumda sevdalıydım. Büyük babamın Üsküdardaki yalısının hamamında be-

ni, üç yaşındayken, bacaklarının arasına sıkıştırıp nasıl yıkadığını hâlâ anlatır, ben de hâlâ kızarırım.

Şükrü bey öksürdü.

— Sorması ayıp olmasın amma, Ahmet bey evlâdım, İzmire teşrifinizin sebebi?

— Bir iş bulabilirim diye düşündüm, enişte. Yapabileceğim bir iş. Herhangi bir iş... İstanbulda iş bulmanın yolu yok artık.

Şükrü bey öksürdü. Ne diyeceğini biliyorum.

Şükrü bey öksürdü:

— Vallahi, Ahmet bey evlâdım, iyiliğinizi unutmuş değilim... (Hiç ummadığım bir şey yaptı, sağdaki pencereye gitti, bana da yaklaşmamı işaret edip kapalı perdeyi azıcık araladı. Güneşli manolya ağacının dalları arasından, bahçe duvarının üstünden sokak görünüyor). Şu karşı köşede çömelmiş herife bakın. Dilenciye. Taharri kerata... Göz hapsindeyim. Enişteni rahat bırakmıyorlar, Ahmetçiğim. Politikadan elini ayağını çekti, ama onlar hâlâ peşindeler. Dönün İstanbula, Ahmet bey evlâdım. Ortalık biraz durulsun, ben size haber yollarım. Dönüş paranız yoksa, vereyim. Moskovadan borçluyum.

— Param var.

— Sizin gazeteleri filân da kapattılar mı?

— Kapattılar.

— Tevkifata başladılar mı, sizinkilerin de arasında?

— Hayır.

— Fotoğrafınız vardır, bura polisinde.

— Sanmıyorum.

— Vardır, vardır. Bana geldiğiniz duyulursa ikimizin de başı nâra yanar. Tevkif edecekler sizin-

kileri de, edecekler. Beni de verecekler İstiklâl Mahkemesine. Verecekler. (...)

Sokak kapısının önüne çıkınca Ahmedin gözleri kamaştı. Köşedeki dilencinin yanından geçmemek için sola saptı. Herif gerçekten de taharri mi? Yoksa Şükrü bey beni aldatmak için mi uydurdu bunu?

Yokuşu inmeğe başladı. İzmirin bu zenginler semtinin kapalı pancurlarında, manolyalarında, kiremitlerinde çok sıcak gün ışığından başka kimseler yoktu, bir de karşılarda, aşağılarda İzmir koyu, geniş, durgun, kapalı. Bu koya neresinden girilir? Bu koyun neresinden çıkılır açık denize? Bu sulara 1919'da Yunan donanması demirledi. Yunan orduları bu kıyılardan bastı ayağını Anadolu toprağına İngilizin emriyle ve arpalar biçilip buğdaya başlanırken ve yine burdan 1922 sıcaklarında döküldüler denize, arkalarında yaktıkları şehri bırakarak. Yukardan böyle bakılınca, yangın yerleri, şehrin içinde öbek öbek ve karma karışık boşluklardı. Ahmet, alevlerin arasından İzmire giren Türk atlısını gördü. Her nedense, bir tek atlıyı, her nedense Adana köylüklerinden bir atlı. Niçin Adana köylüklerinden? Bir elinde al sancak, bir elinde yalın kılıç... 1922 sıcaklarında İzmire ilk giren Adanalı atlı şimdi, 1925'te nerelerdedir? Ne yapıyor? Hangi beyin çiftliğinde ırgat? Yarıcı? Ya Yunan komünistleri? Yunan ordusunu isyana çağırdıkları için kurşuna dizilenler değil; onlar Anadolu toprağında yatıyor, Mehmetçiklerle yanyana, ötekiler, hapse atılanlar? Halâ bir Yunan adasında, demirlerin arkasındalar mı?

Ahmet indi yokuşu. Aşağıda, Kordonun arka taraflarında bir kahveye girdi. Kaşar peyniri, simit, çay,

nargile ısmarladı. Ben Şükrü beyin beni atlatacağını söyledimdi bizimkilere. Yok, ille de git gör. İş bulur enişten sana. Buldu... Legal imkânlardan sonuna kadar yararlanmalı. Yararlandık. Bari polise haber vermese bizi Şükrü bey eniştemiz. Yine kaşar peyniri ısmarladı. Bir yağlı simit daha. Yemeğe bile çağırmadılar. Nargileyi getiren garsona bir çay daha ısmarladı. Gidip haber verecek. Telefon eder. İttihatçıları da sıkıştırdıklarına göre Şükrü bey gerçekten de listenin başındadır. Ahmet ömründe iki kere, İstanbulda nargile içmişti. İzmirin nargilesi çarpar derler alışık olmıyanı. Gerçekten de öyle. Başı dönüyor. Gözlerini yumdu. Güneşli bir saman sarısı doldurdu karanlığını. Merhaba Anuşka. Sol böğründen bıçak yemiş gibi bir acı duydu. Açtı gözlerini. Hoşça kal Anuşka. İçeri bir herif girdi. Birisini arıyormuş gibi bakındı. Soldaki masaya oturdu. Kabarık, koskocaman, yarı inik gözkapakları altından beni gözetliyor. Kahvesini içip gitti. Şu soldaki masadan kalkan herif kimdi diye soracaktım garsona az kalsın.

Ahmet kahveden çıktı. Vakit ikindiye dönmüştü, ama İzmirin taşlarında hâlâ öğle sıcağı tütüyor.

Bir yangın yerinde, Ahmet, ansızın denizle karşılaştı. Çıplak bir deniz. Yangın yeri de çıplak. Kendim de çırıl çıplak ortaya düşmüşüm. Gözetliyorlar beni.

İç sokaklara saptı, bir mahalle camiine girdi. Çürümüş hasırla içyağı kokuyordu. Mimberin yanında üstübaşı yırtık pırtık, iki gözü akmış genç bir adam dizleri üstünde sallanarak kuran okuyor. Çıplak ayakları tertemiz ve tabanları nasırlı.

Ahmet oturdu, başını duvara dayadı.

Bebekken Ahmedi mesneviyle uyuturdu dedesi, ninni yerine.

Yatılı okuldan çıktıktan sonra — orda namaz, oruç zorunluydu — namazı da, orucu da bıraktım. Kuranı da hiçbir zaman doğru dürüst okuyamadım. Estesi, üstünü, şeddesi yardım edeceğine hep şaşırttı beni. Ama dindardım. Daha doğrusu, Allahın var olmıyabileceğini düşünmemiştim. Sonra bir gün, Allahın varlığını, yokluğunu değil de, dindar adamın Tanrıdan mükâfat beklediği için, cennete girmek için, ölümsüz bir hayata kavuşmak için sevap işlediğini ve cezadan, cehennemden korktuğu için günahtan kaçındığını düşündüm. Dindar adamın bu hürriyetsizliği, bu bencilliği, hiç dindar olmamışım gibi şaşırttı beni. Ahmet o gün bu gündür bütün işlerini mükâfat kaygısiyle ceza korkusunun dışında yapmağa çalıştı. Yakamı Tanrının elinden kolayca sıyırmamın nedenlerinden biri de, Anadolu din adamını, işinin üstünde görüp tanımamdır. Bu adam, ne mevlevi dedeme, ne de yatılı okulda dinbilgisi öğreten kıravatlı, pensneli hocamıza, hattâ ne de bizim Üsküdardaki mahalle camisinin nüktesever imamına benziyordu. Bu adam, masallardaki ejderha gibi çeşmenin önüne oturup suyunu kesmişti. Yanında, cahilliğin, bâtıl itikatların, ikiyüzlülüğün, hoşgörmezliğin, karanlık bir terörün sancağı dalgalanıyordu.

Ahmet, başı hep böyle duvara dayalı uyudu. Uyandı. Saatine baktı. Cami iyiden iyiye kararmıştı. Üç ihtiyar girdi içeri. Belki ak sakalları, belki de inanılmıyacak kadar yamalı hırkaları yüzünden birbirlerine üçüzmüşler gibi benziyorlar. Kör hâfız hâlâ Kuran okuyor. Bir de kederliyim. Allah kahretsin.

«Dinle neyden ki hikâyet kılmada, ayrılıklardan şikâyet kılmada.»

Ahmet dışarı çıktı. Cami avlusunun kapısındaki fenerin aydınlığında duraladı. Eşikte biri oturuyor. Şükrü beyin gösterdiği dilenciye benziyor. Belki de benzemiyor. Demek ki, bal gibi takibedilmişim. Dilencinin önünden geçti. Demek Şükrü bey ben çıkar çıkmaz .. Ama belki Şükrü bey haber vermedi de, herif kendiliğinden takıldı ardıma. Akşam buluşacakları yeri, sabahleyin İsmail iyice tarif etmişti. Ardı sıra yürüyorlarmış gibi geldi Ahmede. Dönüp bakmak eşeklik olur. Yüreğinin böylesine küt küt atmasına içerledi. Köşede ansızın durdu. Geri döndü. Kimseler yok. Evlerin kafeslerinden dökülen ışık parçaları ortalığın kimsesizliğini bir kat daha ortaya çıkarıyor. Sola saptı. Ya atlattım herifi, ya da evhama kapılıyorum, Allah kahretsin.

İsmail, bir taş merdiven kalıntısının alt basamağında, cigarasını avucunun içinde içerek oturuyordu. Yola koyuldular. Ay doğdu. Tahtaları kararmış, çoğu da cumbalı, evlerin arasında daracık sokak eğri büğrü, bir başına sürünüp gidiyor. Bir de sessizlik, bir de yalnızlık. Küçücük bir balığım. Böyle bir duyguya, yine böyle ay ışığında, karanlık bir tirenden inip bilmediğim, tanımadığım Harkofu dolaşırken de kapılmıştım.

Şehrin dışına çıktılar. Ay ışığının ıssızlığı derin-

den derine güm güm eden bir motor sesiyle dolmağa başladı. Telâşlandım. Tozlu bir şosede ilerliyorduk. Görünürlerde ne ev, ne ağaç. Sağdaki çıplak tepenin eteğine vardık. Motor gümbürtüsü iyice arttı. Tepenin yamacında, tek başına, taş bir kulübe. Penceresiz.

— Bu motor neyin nesi İsmail?

— Gece gündüz su çekiyorlar. Bir saat ötede.

İsmail kulübenin tahta kapısındaki kocaman asma kilidi açtı. Gaz lâmbasını yaktı. Ahmet, iki portatif karyoladan birine oturdu.

— Geleceğimi bilmişsin gibi.

— Biri Ziyadan kalma.

Yer topraktı. İsmail, tel dolaptan ekmek, beyaz peynir, domates, hıyar, tuz, bir şişe de su getirdi.

— Takibedilmediğimize emin misin İsmail?

— Herifler ruh değil ya be kardeşim, çakardık.

Ahmet kalktı, bir yandan hıyarı ısırıyor. Ayaklarını yere vurdu:

— Toprağın altı taş çıkmaz inşallah.

— Niye taş çıkacakmış be kardeşim. Kazma, kürek te var, Ziyadan kalma. Tahtaydı, testereydi, neydi, teker tüker taşırım.

— Sende kalacağını bilen yok değil mi İsmail?

— Geldiğini bile daha söylemiş değilim arkadaşlara — Ağır ağır soyunmağa başladı. — Senin bavulu ben alırım emanetçiden, sen şehirde pek gözükme. — Paçadan bağlı patiska donu, düğmeleri kopuk iç gömleğiyle kalmıştı. Ellerinin iriliği, esmerliği, gençliği büsbütün çıkmıştı ortaya.

Ahmet yine yeri ayaklariyle yokladı.

— Yarın burasını ölçer, biçer bir plân çizerim.

— Bence derinlik te, genişlik te iki buçuk metreden az olmamalı. Kara kalem bir de resmimi döktürürsün artık.

— Senin fabrika çok mu uzak burdan İsmail?

— Bir saat çeker. Şafakla kalkıyorum. — Zilinin kapağı kendinden büyük bir çalar saati kuruyordu. — Ziyadan kalma. — Saati yastığının altına soktu. — Seni uyandırmasın diye.

Ahmet soyunmağa başladı. İsmail çekti battaniyeyi çenesine kadar.

— Tel dolapta çay şeker filân var. Ahmet, gaz ocağı da köşede. Ziyadan kalma. Şimdi şu lâmbayı üfleyiver.

— Kapıyı kapatayım mı?

— Ay ışığında uyuyabilirsen kapama. Hava alırız... Ziya uyuyamazdı.

Ahmet kısa donu, kolsuz ten fanilasiyle kalmıştı.

İsmailin çenesine battaniyenin sert tüyleri batıyor, İsmaili bundan 13 yıl sonra, 1938'de, Ankarada, Askerî hapisanede, altı ay tecritte tutacaklar. Tecrit dediğin taş bir oda. Penceresi demir parmaklıklı ya, camları yok. Kar içeri yağacak. Yer de çimento. İsmail hatırlıyacak, bu geceyi, bu gece battaniyenin çenesine batışını, Ahmedin lâmbayı üfleyip te bir türlü söndüremeyişini.

— Şunun fitilini kıs be Ahmet.

Ahmet fitili kısmadan üfleyip söndürdü lâmbayı.

Ay ışığı açık kapıdan içeri akıyor. İsmail inceden inceye horlamağa başladı. Motor sesi güm güm de, güm güm.

Ahmet sağa döndü, sola döndü, gözlerini sımsıkı yumdu, gözlerini açtı. Oturdu yatağın içinde. Ay ışığı olduğu gibi yüzüne vuruyordu. Motor sesi güm güm de, güm güm. Üsküdarda, yalıda, yatağımın içinde oturur, denizde, başı sonu olmıyan bir yolculuğa çıkmış motorlu teknelerin geceyi döven gümbürtüsünü, içim burkularak dinlerdim.

Ahmet kalktı, arkalıksız, hasır iskemleye atılmış pantolonundan sigara paketiyle kibriti aldı. Arka cepteki tabanca az kalsın düşüyordu. Şunu atmasını beceremem de yine taşırım, Allah kahretsin. Kapının eşiğine oturdu. Bir sigara yaktı. Aşağıda bir başına uzıyan şose motor sesiyle ürperiyordu.

Oturduğum yerde arada bir başımı kaldırıp, karşımda, benim gibi patates ayıklıyan mavi gözlü kıza bakıyorum. Vakit öğleye yakın. Dışarda Moskovaya kar yağıyor, ama Üniversite mutfağı sıcacık. Karşımdaki kız başına, omuzlarına sardığı şalı niye çıkarmaz? Solumda ekonomi politik profesörüm; sağımda İranlı Hüseyinzade, öğrenci; onun yanında Çinli Sİ-YA-U, öğrenci o da; onun yanında Üniversite direktörümüzün yumurtası ve karbonatı fazla kaçmış pandispanya karısı; onun yanında tanımadığım biri, Rus olacak, burnundan belli; onun yanında başımı kaldırıp baktığım mavi gözlü kız; onun yanında boyundan ilikli gömleğinin göğsünde Kızıl Bayrak nişaniyle Petrosyan, Üniversite parti hücresi sekreteridir; hepimiz

koskoca bir kovanın başında, tahta sıraların üstünde, halka olmuşuz, mutfak nöbetimizi tutuyoruz. Çuvallardan aldığımız patatesleri, birbirinden yamru yumru, birbirinden topraklı Allah kahretsin, ayıklayıp kovaya atıyoruz. Arasıra iki kişi kovayı götürüp su dolu bir teknenin içine boşaltıyor.

— Sıra sende Ahmet.

Kalktım.

Sİ-YA-U, mavi gözlü kıza döndü:

— Sen de Anuşka.

Kalktı. Uzun boyluymuş. Kovaya bir kıyısından o, bir kıyısından ben yapıştık. Bacaklarının biçimini anlıyamadım. Keçe çizmeler giymiş. Kovayı tekneye boşalttık. Muslukta ellerini yıkadı. Tombulca uzun parmaklı, ak eller.

— Nasıl olsa yine kirlenecek Anuşka.

Karşılık vermedi.

— Sen kalemde mi çalışıyorsun?

— Senli benliliğimiz neden?

Eski parti üyelerinin, hele aydın russalar, sizli bizliliklerini biliyordum: ama Üniversitede gençler, birbirimizi tanıyalım tanımıyalım, senli benli konuşurduk. İçerledim:

— Eski aristokratsın anlaşılan.

— Siz de proletere pek benzemiyorsunuz...

Öğle yemeğinde, yemekhanede aradım Anuşkayı, bulamadım. İçine kara ekmek doğradığım yağsız lâhana çorbasını silip süpürmeme engel olmadı bu. Bulaşık suyuna benziyen ılık çayı da aynı oburlukla içtim.

Moskovada, şafakla lâpa lâpa yağan kar, akşamüstü dindi, gece bastırınca yine başladı incecikten. Bu-

gün nöbet üstüne nöbet tutuyorum. Üniversite avlusuna çekilmiş kamyonda kuru balık sandıklarının tepesindeyim. Kamyon geç vakit geldi, boşaltamadık. Asker postallarımın içinde ayaklarım buz kesiyor. İnip tepinmeli karın üstünde. Öyle de yaptım. İndim. Tepindim. Isındım. Sıtrasnoy Manastırının kulesini görüyorum avludan. Bir kızak geçti. Kızakçının acayip kavuğu kar içinde. Kızaktakiler Nepman olmalı. Kürklerinden, kalpaklarından belli. Nöbet yerinde türkü söylenmez her halde. Oysaki, Budyonni marşını avaz avaz haykırmak geliyor içimden: Dayoş Varşova! Dayoş Berlin: Ver elini Varşova! Ver elini Berlin! Berlin! Sıkı sıkıya tuttuğum tüfekten olacak, yahut Nepmanlardan Sıtrasnoy bulvarına baktım. Karanlıkta, kar içinde uzayıp gidiyor. Bir kımıldanma işittim. Aklıma en olmaz şey geldi: Belki Anuşkadır. Döndüm. Fenerin ışığında, yanı başımda, bir Bespirizorni, yani yersiz, yurtsuz çocuklardan biri duruyor. Tepeden tırnağa çaputlar içinde. Bir lokmacığı açık kalan, alabildiğine kirli yüzünde gözleri pırıl pırıl. Minicik burnu kırmızı. On iki yaşlarında var yok.

— Merhaba amcacığım.

— Merhaba.

— Balık kokuyor, amcacığım.

— Kokabilir.

— Kamyon balık mı yüklü?

— Balık yüklü.

— Çoktan mı nöbettesin, amcacığım?

— Çoktan.

— Balık kokuyor.

— Kokabilir...

— Bana bir balık versen olmaz mı, amcacığım?

— Olmaz.

— Karnım aç.

— Bugün hiçbir şey çarpmadın mı?

— Bir çantacık. Boştu.

— Sizi bir yerlere topluyorlar. Yemek te, üst baş ta veriyorlar. Niye gitmiyorsun?

— Ben hürriyete düşkünüm, amcacığım.

— Nerelisin?

— Volga boyundan.

— Nasıl geldin buraya?

— Yürüyerek. Tirenle de. Yataklıda.

— Vagonların tekerlekleri arasındaki sandıkta yani.

— Öyle olsun... Bir balık, küçücük bir balık versen, kıyamet mi kopar?

— Veremem.

— Balıklar sayılı mı? Bir fazla, bir eksik, kim çakar?

— Ben.

— Vallahi karnım aç.

— Para versem?

— Ver.

Para verdim. Çaputlarının bir yerine soktu.

— Bir de balık ver.

— Para verdim ya.

— Bu saatte bütün dükkânlar kapalı. Para her zaman işe yarar mı sanıyorsun? Karnım aç. Bir minicik balık.

— Olmaz.

— Neden olmaz, amcacığım?

— Herkese bir tane versem, balık kalmaz kamyonda.

— Ben herkes miyim?
— Değil misin?
— Değilim. Ben altıparmak Fedyayım.
— Niye altıparmak?

Sağ elini uzattı. Serçe parmağının yanında bir et parçacığı sarkıyordu.

— Cigaran var mı amcacığım?

Cıgara verdim.

— Ateş te ister misin?
— Aç karnına cıgara içmek olmaz. Balığı da ver.

Volga boyundan altıparmak Fedyaya bir balık verdim.

— Bir tane daha versen, amcacığım.
— Yo... Çok oluyorsun artık.
— Kızına, Bunu al. bir büyüceğini ver.

Aldım. Bir büyüceğini verdim. Bir yerlerine soktu.

— Niye yemiyorsun? Hani açtın?
— Sankayla yeriz.
— O da kim?
— Oynaşım.
— Kaç yaşında?
— Benden küçük. Bir balık ta ona...
— Haydi, haydi, bas bakalım...
— Kızına gidiyorum.

Kollarını göğsüne kavuşturup kamburunu çıkararak uzaklaştı, durdu, döndü:

— Burda balık dağıttığını söylemem kimseye, dedi. Nöbetçilerin hepsi senin gibi olsa, yandı Sovyet hükümeti... Hoşça kal amca...

Avludan çıktı. Sıtrasnoy bulvarının karlı karanlığında kayboldu.

Koğuşa döndüğüm zaman herkes uyumuştu, bir Sİ-YA-U'nun yatağı boş benimkisinin yanında. Ayaklarıma çorap yerine sardığım bezleri açarken, Sİ-YA-U girdi içeri. Sİ-YA-U, Üniversitenin setre pantolonlu biricik öğrencisi. Rugan iskarpinleri, papyon boyunbağı bile var. Fötür şapkası da var, ama giymiyor artık. Bir kere fötürle çıkmış sokağa, çocuklar, Sivetnoy Bulvarda, «Burjuy, Burjuy!» diye ardına düşmüşler. Fransızcası çok güzel. Moskovaya Paristen gelmiş sanırsam, ama iyice bilmiyorum. Buraya resmî pasaportla gelmiyenler, ben de öyleyim, birbirlerine kimi şeyleri sormaz.

— Sİ-YA-U, bak ne diyecektim? Anuşka neyin nesi oluyor?

— Müdürün daktilosu.

— Onu öğrendim. Anası babası kim yani?

— Babası mühendismiş. Kolçak kurşuna dizmiş. Annesi tifüsten ölmüş. Bonne nuit.[1]

Motor sesi geceyi dövüyordu. Ahmet çıplak ayaklarını sürüye sürüye karyolasına gitti. Sırtüstü uzandı. Hoşça kal, Anuşka!

Uyandığım zaman kulübenin alaca karanlığına kapının aralıklarından yol yol gün ışığı sızıyordu. İsmail giderken kapıyı kapamış, açtım. Çok ince camdan bir bardakta, bu da Ziyadan kalma olacak, çay içtim.

Ahmet lâmbayı yakıp kapıyı kapadı. Motor gürültüsü yine de duyuluyor. Bizim kazma sesi de duyulur mu dışardan? Tabancayı yatağın üstüne koydu.

---

1 İyi geceler (Fransızca).

Şu kapıyı desteklemenin yoluna da bakmalı. Ne olacak? Kazarken basılırsam, kol demiri mi dayanır? Saatine baktı. Sekizi çeyrek geçiyor. Kulübenin orta yerini kazınağa başladı. Saatine baktı. Dokuz buçuk. Bir saat bir çeyrekte soluğumuz kesildi. Allah kahretsin. Su içti. Sigara yaktı. Kapıyı açtı. Aşağıda şose hep öyle bir başınaydı, katkısız günışığı altında, toz içinde.

Ahmet kapadı kapıyı, Kazdığı toprağı arada bir de köşeye atıyor. Saatine baktı. On ikiye on var. Avuçlarının kabar kabar olmuş. Kulübe hamam gibi sıcak.

...Moskovanın soğuğu kurudur, çarpmaz insanı. Zenciler bile kolayca dayanıyor. Doğu Enstitüsü öğrencilerinin suvaresine asker postallarım, dolaklarım, kalın bezden rus gömleğimle gittim. Hoş, istesem de başka kılıkta gidemezdim. Büyük salonda dansediyorlar. Bir de kalabalık, bir de kalabalık. Sİ-YA-U yu gördüm. Çok iyi dikilmiş lâcivert kostümiyle, maskeli bir baloya, kılık değiştirip gelmişe benziyor. Beni görmedi. Terlemeğe başladım. Allah kahretsin.

Ahmet şıpır şıpır terliyen yüzünü, gözünü çıplak koluyla sildi. Gömleğini çıkarmıştı. Kazmaya dayanıp belini doğrulttu. Vay anasını, Sİ-YA-U dansediyor, hem de Anuşkayla. Kız beni gördü. Gülümsedi. Saçları saman sarısı. Boynu uzun, yuvarlak. Bacaklarına baktım. Kalın. Güzel olmayan bir yerini buldum diye sevindim.

Ahmet kapının önüne çıktı. Ceketini omuzuna atmış. Sucuk gibi de terliyim, saniyesinde de nezle olurum, Allah kahretsin. Öğle nevalesini, pastırmayı, ekmeği, domatesleri silip süpürdü. Şoseden tozu dumana katarak bir otobüs geçti. Ahmet kapıyı kapadı. Biraz dinleneyim, dedi, uzandı karyolaya yüzükoyun, bir de gözünü açtı ki İsmail baş ucunda:

— Canın çıktı anlaşılan.

— Kaç saat uyumuşum?

Kulübenin kapısı açıktı. Dışarda tertemiz bir akşam kararıyor.

Ahmet bavulu açtı.

İsmail sordu:

— Pilân hazır mı?

— Pilânsız başladım. Ama çizerim. Moskovada Devrim Müzesinde gördüm bir örneğini.

— Toprağı ben taşırım dışarı, ortalık iyice kararsın da. Bir küfe var kulübenin arkasında. Ziyadan kalma. Ne diyecektim, toplantı yarın akşam.

Eşiğe oturdular. İsmail tahan helvası da getirmiş.

— Sen bana her gün bir İstanbul, bir de İzmir gazetesi al.

Kulübedeki toprağı, küfenin bir kıyısından Ahmet, bir kıyısından İsmail tutarak — Anuşkayla patates kovasını taşıdığımız gibi —tepeye taşıdılar.

— Yarın ayrı ayrı çıkalım, İsmail, toplantıdan. Sende kaldığımı yine de bilmesinler.

Ertesi gece toplantıdan geç döndüler, ama Ahmedin kazdığı toprağı tepeye taşımadan yatmadılar.

— 2 —

Yağmurlu bir akşam, — İzmir yaz yağmurunun İstanbulunkinden ne kadar ayrı olduğunu ilk anlayışım — İsmail getirdiği gazeteleri Ahmede uzatırken:

— Polis seni arıyor, dedi. Bir haftadır arıyormuş. İstanbullu iki Ahmet Kadriyi tutup sorguya çekmişler.

— Şükrü beyin işi.

— Belki de... Ama eşkâlini de verirdi. Karşılarına çıkan her Ahmet Kadrinin yakasına yapışmazlardı.

— Yakalananlar bana benziyordur. Eşkâlimi İstanbuldan sormuşlardır elbet. Mesele, İzmire geldiğimi kimden haber aldıklarında. Hem ne diye böyle sıkı arıyorlar beni?

— Tevkifler başlamış.

— Ne diyorsun?

Yüreğim tıpkı o takibedildiğimi sandığım akşamki gibi kötü, alçak, hızlı atıyor. Gazeteler, İstanbulda, Ankarada komünistlerin yakalandığını, İstiklâl Mahkemesinde yargılanacaklarını, ele geçmiyenlerin

de şiddetle arandığını yazıyordu. Ele geçmiyenler arasında ben de varım.

— Senin buraya geleceğini kimler biliyordu?

— Bilenler ele geçmemiş... Burda bizimkileri polis...

— Tanımaz... Hüsnüyü belki sorguya çekerler, Şimendifer İşçileri Cemiyetini kapatırlarsa...

— Kapatacaklar.

Yağmur dindi. Motor sesi, nemli, sıcak karanlıkta boğuk, baygın yayılıyor.

Eşikte oturup zeytin, ekmek, tahan helvası yediler.

— Ne ceza keserler bizimkilere dersin Ahmet?

— İstiklâl Mahkemesi bu, belli olmaz.

— Asacak değiller ya be kardeşim?

O gün kazılan toprağı taşımak için karanlığın iyice basması yetmedi, vaktin de iyice ilerlemesini beklediler. Çukurun ağzını, bir metre kare kadardı, iki günde örtmeyi kararlaştırdılar. Tahta bir kutu yapacak, toprakla silme doldurup çukurun ağzına yerleştireceklerdi. Kapaktaki toprakla yerin toprağı karışacak, çukur istendiği vakit açılıp, istendiği vakit gizlenecekti.

Ahmet, artık gündüzleri kapıyı açıp eşikte oturmuyor. Bütün gün gaz lâmbasının ışığında Ziyadan kalma kitapları okuyor. Bir tanesi de şiir kitabı.

— Şurdaki şiirlerden aklında ne kaldı İsmail?

— Bir tek satır. Hangi limana gider bu yüz direkli gemi?

— Niye bu satır kaldı aklında?

— Direklerinden.

İzmir Şimendifer İşçileri Cemiyeti kapatıldı. İdarecilerini, Hüsnüyü de, sorguya çekip bıraktılar.

Aradan bir ay geçti. Bu bir ayda bir kere bile dışarı çıkmadım. Toplantıları bir süre geri bıraktık. Ziyadan kalma kitaplar bitti. Gazeteleri ilânlarına kadar okuyorum. Resim yapmağa çalıştım, yüz direkli geminin resmini, beceremedim.

İsmail, getirdiği nevaleyi masanın üstüne ağır ağır yaydı, sonra Ahmede döndü:

— Bizimkiler, dedi, Bursada «Yoldaş» diye bir gazete çıkarmışlar.

— Nasıl? Ne zaman?

— Tevkifattan önce. Bugün haber aldım.

— Peki, sonra?

— Kapatılmış...

Ahmet İzmire gelirekn, İstanbuldakiler ona: «Sen gizli matbaanın yerini hazırlarsın, dedilerdi, ama yalnız yerini. Sonrasını biz sana bildiririz» Arkadaşların niçin böyle dediklerini, Ahmet, şimdi anlıyor. Legal imkânlardan sonuna kadar yararlanıp Yoldaş'ı çıkaracaklarmış. Peki ama legal imkânlardan yararlanıp gizli matbaanın kâğıdını, harflerini, mürekkebini, pedalını, bokunu püsürünü de depo etmek yok muydu? Şimdi burda bir kuru çukurla kala kaldık işte. Anayasaya mı güvendi bizimkiler? Bizim burjuvazinin Anayasa filân taktığı var mı? Kürt isyanı patlak verince, bu öyle basit bir eşkiya hareketi değildir, diye bir biz yazdık. Kürt beylerinin, şeyhlerinin toprağını kürt köylüsüne hemen dağıtmalı, dedik. Bu işte İngilizlerin, halifecilerin parmağı varsa, bu parmak kökünden ancak böyle kesilir, dedik. Kürt halkıyla Türk

halkının arasına kan girmemeli, dedik. Dedik oğlu dedik. Dedik te ne oldu?

Ahmedin aklından geçenleri işitiyormuş gibi konuştu İsmail:

— Hergeleler kökümüzü kurutmağa yeminliymiş, be kardeşim.

— Ne sandın ya... Bizim ağalar devrimci karakterlerini çoktan kaybetti. Yüzde seksenini hiç değilse... Bunu anlamalı Allah kahretsin.

On yıl sonra olsaydı, yani 1935 te, Ziya, bir de canlı örnek verebilirdi İsmaile, Ahmedin bu iddiasını ispat için: «İsmail, diyebilirdi Ziya ona, dün bir yerde kime rastladım biliyor musun? 925'te Ankara İstiklâl Mahkemesinde yargıçlık etmiş mebuslardan birine. Herife sordum:

— On yıl önce bizimle alıp veremiyeceğiniz neydi? dedim.

Kurnaz kurnaz baktı suratıma:

— Ziya beyim, dedi, esmayı siz kendiniz üstünüze sıçrattınız. Benim iki çiftliğim var. Kürdün köylüsüne kürt beyinin toprağını verseydik, bizim ayınlar da bizim toprakları isterdi. Yol olurdu. Ziya beyim, yol olurdu...»

Ahmet masaya dayanarak kalktı:

— İstanbula gideceğim İsmail.

— Delirdin mi, be kardeşim?

— Kâğıdın, pedalın filân yoluna bakmalı. Arkadaşlarla da bağı sağlamalı.

— İstanbulda kimseler kalmamıştır. Hem, tirenlerde, vapurlarda kontrol nasıl biliyor musun?

Yine Hüsnünün evinde toplandılar. Ahmedin gitmemesine karar verildi. Başka birisi de, İstanbuldaki adrese (Ahmet pek güvenemediğinden) yollanmadı.

Gündüzleri gaz lâmbası yakmıyorum. Kapalı kapının aralıklarından sızan güneş ışınlarındaki tozların oyununu, cilvesini, cümbüşünü, çılgın canlılığını seyrediyor, «hangi limana gider bu yüz direkli gemi?» diye Anuşkaya soruyorum. Geceleri karşıma oturtup, iki portresini yaptım İsmailin. Birini beğendi, kendine benzemiyenini...

Aradan üç hafta geçti.

Kapıyı açıp güneşe çıkmak, çukurun toprağını yaymış olduğumuz tepede sırtüstü, on dakikacık yatmak!... İsmailin dönme vakıtlarını, ilk önce saatlerini, sonraları yirmi dakka, on dakkalarını hesaplamağa başladım. Anılarını yitirdim diyebilirim. Hapiste, tecritte, münferitte yıllarca yatanlar vardır. İyi ama, onlar kapılarını açıp dışarı çıkamıyacaklarını önceden biliyor. Bense kapıyı şimdi açıp çıkabilirim istesem. Açabileceğini önceden bildiğim kapıyı açamamanın çilesini çekiyorum.

Aradan bir hafta daha geçti.

Ahmet belki bir saattir gözünü kapı tahtalarının aralıklarına uydurup dışarıya bakıyor. Yüreğim de çarpıyor küt küt. Kötü bir iş yapacağım, biliyorum. Kapıyı açacağım, biliyorum. Eşeklik bu yaptığım.

Biliyorum. Usulca açtım kapıyı. Tepenin öbür yüzüne inerken koşmamak için kendimi zor tuttum. Bıyıklarımı tıraş etmiştim. İsmailin eski tulumunu da giymiştim. Yüzümü de karalamıştım biraz. Bu kılık kıyafetimle demirciye filan benzediğimi sanıyorum. Şosede yürüdüm bir çeyrek kadar. Karşıdan gelip şehre giden otobüse yol verdim. Sağımda temeli taşla örülmüş yüksekçe bir setle karşılaştım. Seddin üstünde bir çınarla iki kişi. Yine seddin üstünde, bir çardağın altında, dizi dizi tütün yaprağı asılı. Seddin dibinde bir çeşme vardı. Yalağın kıyısına basarak oluğa dayadım ağzımı. Göğsüm, sağ kolum ıslana ıslana, üst dudağımdaki bıyıksızlığı — bıyıksızlık alt dudakta olmaz ya, — büsbütün, çırılçıplak duyarak kana kana su içtim. Doğruldum, ağzımı sağ elimin tersiyle silerken, sol bacağımın baldırına demir bir çubukla vurulmuş gibi oldu. Dönüp baktım. Sarı bir köpek. Dişlerini göstererek sırıtıyor belki sırıtmıyor da, sırıttığını sonradan düşündüm. Salyası aka aka; belki akmıyor da salyası, sonradan düşündüm aktığını; sarı bir köpek bacaklarının arasına kuyruğunu sıkıştırarak, sessiz sedasız, yani hırlamadan, sanki gözlerimle karşılaşınca korkmuş gibi, uzaklaştı. Baldırımı yokladım, avucuma baktım: Kan. Olan işi settekiler de görmüş. «Aldırma delikanlı, tütün basıver, nasıl etti bu işi, zararsız hayvandır,» diye seslendiler. Fırlattıkları fağfon tabakadan tütün alıp bastım yaraya, mendilimle de sıkıca sardım.

Ahmedin bıyıksızlığını İsmail o gece neden sonra farketti Ahmet gaz lâmbasının fitilini tırnak makasıyla kesip alevi ayarlamağa çalışıyor, dalgın yüzünde isli pırıltılar dolaşıyordu.

— Neden tıraş ettin bıyığını, be kardeşim?

— Değişmiş mi yüzüm?

— Önce farkına varmadım, amma değişmiş mi diye bakarsan, değişiklik var. Bıyıksızlık yaraşmıyor sana.

— Burnum uzuyor bir kat daha değil mi?

Ahmet o gün başından geçenleri İsmailden gizledi. Hem yediğim halt, hem de onu İsmailden gizleyişim rezillik, amma gizledim.

Aradan dört gün daha geçti.

Ahmet bir yandan kocaman domatesi tuza banıp ısıra ısıra yiyor, bir yandan da İzmir gazetesini okuyordu. İsmail, tel dolabın raflarına serili gazete kâğıtlarını değiştiriyor.

— İsmail!

— Ne o?

— Baksana, gazetenin yazdığına göre kuduz köpekler dolaşıoyrmuş ortalıkta.

— Dolaşıyor. Bir iki çocuğu ısırmışlar. Evveli gün de bizim fabrikanın kapıcısını.

— Peki, ne olacak şimdi İsmail?

— Ne, ne olacak? Isırılanları Istanbula yolluyorlar. Kuduz hastanesi bir orda.

— Kuduran var mı?

— Olmaz olur mu?

— Kuduz köpek sahiplerini de cezaya...

— Kim sahip çıkar kuduz köpeğe, be kardeşim?

— Hay Allah kahretsin... Yarın toplanalım İsmail.

Olup biteni anlattım.

— İşte böyle İsmail...

İsmail: «İşte böyle...» diye tekrarladı. Sonra:

— Köpek sette gördüğün tütüncülerin, dedi. Ziyayla kaç kere kahve içtik o çınarın altında. Yarın gidip bakarım. Köpek oradadır. Kuduz olsa senden önce birini ısırırdı. Tütüncüler de hayvanı çoktan yok ederlerdi.

— Benden önce ısıracağı niye ben olamıyorum? Niye benden başlıyamıyor ısırmağa?

— Başlıyabilir. Olabilir. Ama niye olabileceklerin en kötüsünü düşünmeli, be kardeşim?

Toplantı yine Hüsnünün evinde yapıldı. Altı taşlık, üstü iki göz oda, boyasız, tahta bir ev. Pencereleri kafesli. Gelenler, ayakkaplarını yine taşlıkta, idare lâmbasının ışığında çıkarıp, yukarı katta, soldaki odaya giriyor. Bu patiska örtülü sedirlerin temizliğine bayılıyorum. Yıkanıp ovularak silinmekten sakız gibi ağarmış döşeme tahtaları ıslakça yine. Yine ak sabun — Edirne sabunu sanırsam — lâvanta çiçeği, ıslak çam tahtası kokuyor. Bitişikteki odada Hüsnünün altı aylık kızı ağlıyordu. Toplantıyı Hüsnü açtı. Ben işi anlattım. Sözü İsmail aldı:

— Tütüncülere gittim, köpeği otobüs çiğnedi, diyorlar.

Hüsnü, tıraşı yine bir karıştı, pazen gömleği yine tertemiz, sordu:

— Ne zaman çiğnemiş?

— Bu sabah.

— Otobüsün çiğnediği ne malûm? Belki de para cezasına çarpılmaktan korkuyor herifler, başlarını belâya sokmaktan. Yalan söylüyorlar belki de.

— Köpek kuduz muydu demek istiyorsun?

Hüsnü, karşısında oturan Ahmedin gözlerini görmemezlikten gelip İsmaile döndü:

— Olabilir... Sen, heriflerle konuşurken köpeklerinin Ahmedi ısırdığını söyledin mi?

— Deli misin, be kardeşim?

Ak başörtülü taze, yine kahve getirdi. Bol entarisinin göğsünü yine sütlü memeleri dolduruyordu her öne eğilişinde. Ve insan bu kadına karşı saygıların en güzelini duyuyordu.

Ahmet kahveyi höpürdeterek yudum yudum içerken, sanki sözünü ettiği işle bir ilgisi yokmuş gibi konuşmağa çalıştı:

— Köpek kudurarak öldü de, sahipleri para cezasına çarpılmaktan korktukları için mi otobüs çiğnedi, diyorlar? Olabilir... Hüsnünün dediği gibi, olabilir... Ama köpek belki kuduz değildi de, gerçekten otobüs çiğnedi hayvanı. Beni de köpekliğinden ısırdı, kuduzluğundan değil, bu da olabilir. Değil mi İsmail?

— Olabilir... Bak, şimdi aklıma geldi, bir keresinde de Ziyanın elini ısırmağa kalkıştıydı.

Hüsnü sordu:

— Neden?

— Ziya getirdiği kemiği bir atıyordu önüne, bir alıyordu, oynuyordu hayvanla.

Ahmet, konuşulanları sabırla dinledi, sonra:

— Ben köpeğin önünden kemiğini almadım, dedi. Ama sırf köpekliğinden ısırabilir beni. İş böyleyse, disiplinsizlik ettim, dışarı çıktım, diye bana ağır bir ihtar cezası kesersiniz. Mesele kapanır. — Derin bir soluk aldım, kederle karışık yürek çarpıntım gitgide artıyordu. — Ya köpek kudurarak öldüyse? Beni ısırdığı zaman da kuduzdu demek? Demek ben de kudu-

racağım. — İçimden gülmek geldi, kuduracağım sözünde komik bir şey var, Allah kahretsin. — Kudurmamak için kuduz aşısı yaptırmalıyım İstanbula gidip... Kuduz hastanesinin başdoktoru tanır beni...

Hüsnü konuştu:

— İstanbula gitmemene karar verdik. Ama olan işler bu kararı bozuyor. Belki İstanbula polisin eline düşmeden kapağı atabilirsin, sonra, madem doktor da ahbabın, polise haber vermez belki...

Ak başörtülü kadın kahve fincanlarını toplamak için girip çıktı. Söze ben başladım:

— İşi şöyle özetliyebiliriz: — Herkes işi çoktan anlamıştı, ama ben onu bir kere daha ortaya seriyorum. İnadıma. — Üç ihtimal var. Birincisi: Köpek kuduz. Ben, ya Istanbula giderken yakalandım, ya da doktor haber verdi polise. İstiklâl Mahkemesinin aradığı bir adama gizlice aşı yapınağı göze almadı. Ben kudurmadım. Ne de olsa aşıları yaparlar. İstiklâl Mahkemesini boyladım. İhtimallerin birincisi bu... İkincisine gelince: Köpek kuduz. İstanbula giderken yakalanmadım. Doktor da yiğit çıktı. Aşıları da oldum, kudurmadım, buldum selâmeti. Gelelim üçüncü ihtimale: Köpek kuduz değil. Istanbula giderken yakayı ele verdim, yahut doktor telefon etti polise. Boku bokuna boyladım İstiklâl Mahkemesini. Eşekçe teslim oldum. Ha, bir ihtimal daha var: Köpek kuduz, İstanbula gidip aşı olmadım. Kudurdum burda. Gitmeli miyim, gitmemeli miyim?

Karar vermediler. Nasıl istersen öyle yap, dediler.

Ahmet yine önde çıktı, İsmail motor sesinin baş-

ladığı yerde yetişti yine Ahmede. Konuşmadan yürüdüler.

Gaz lâmbasını yakıp soyunurlarken, Ahmet:

— İstanbula gitmiyorum, dedi.

İsmail ses çıkarmadı. Yatağa girdi. Ahmet, iskemleye attığı pantolonuna eğildi. Art cebinden tabancayı çıkardım, İsmailin, öteki iskemleye atılı elbiseleri üstüne koydum.

— Tabancayı sana devrediyorum İsmail.

— Neden?

— Yüzde elli ihtimalle kudurabilirim...

— İstanbula gitmeği denesen?

— Hayır. Köpeğin kuduzluk ihtimali yüzde elli. Doktor beni ele verir, yüzde yüz. Yollarda yakalanmak da var. İstanbula gitmiyorum... Kudurursam, beni vurursun... atarsın şu çukurun içine... örtersin üstümü toprakla... kokum duyulmaz... — Bütün bu «vurursun»ları, «atarsın»ları «çukurun içine»leri, hele «kokum duyulmaz»ı İsmaile inatmış gibi söylüyorum. — Benim burda kaldığımı bilen yok zaten. — Gülümsüyorum. — Ama ne olur ne olmaz, kâğıt ta yazarım, bir devasız sevda yüzünden kıydım canıma, derim. — Bu kadar bayağılığa ilk düşüyorum. Allah kahretsin. — İşte böyle İsmail...

— Delisin vallahi...

— Delisini ne? Ne yani? Üstüne atılıp ısırmağa kalkışırsam? Ha?

İsmail karşılık vermedi.

— Tabanca atmasını bilir misin, İsmail?

— Bilirim.

— İyi nişancı mısın?

— Oldukça...

Yukarı aşağı dolaştım, tel dolabının önünde durdum, kapağını açtım kapadım.

— Haydi yat artık, be kardeşim.

— Yarın bir doktorluk kitabı al, getir.

— Ne olacak?

— Kuduz belirtilerini okuruz. Benim bildiğim bir günde kudurmuyorsun elbet... Krizi mrizi var bokun... Kudurup saldırmadan önce, salyaların aka aka ulumadan önce...

— Ulumayı da nerden çıkardın, be kardeşim?

— Bir piyes seyrettimdi İstanbulda... Muhsin oynadıydı. Fener Bekçileri mi, ne... Bir deniz fenerinde, kıyıyla bütün bağların koptuğu bir gece, fırtınalı bir gece, fener bekçilerinden biri, oğul sanıyorum, kudurup öteki bekçiye, babasına saldırıyor... İşte orda uluyordu.

— Haydi yat. Lâmbayı da söndür...

— Kitabı getirmeyi unutma...

— Olur, bulursam...

— Bulursam ne demek? Bul getir...

— Peki, peki...

Motor sesi bu gece odanın içinde atıyordu.

— İsmail...

— Ne var?

— Uyuyor musun?

— Tutmuyor.

Kulübenin karanlığına kapının aralıklarından ay ışığı sızdı.

— Ne düşünüyorsun İsmail?

Hiçbir şey... (Oysaki düşünüyordu. Ama şimdi Ahmet, bütün dünya, hele İsmail, bir onun halini dü-

şünsün ister. Haklı da oğlan. Ama İsmailin aklında kendi anası...)

İsmailin uzattığı kitabı, Ahmet yatağın üstüne şöyle atıverdi. Yemeği konuşmadan yediler. Sigaralarını içerken Ahmet sordu:

— Kitaba baktın mı İsmail?

— Baktım.

— Nasıl, insan köpek gibi ulur muymuş?

— Ulurmuş.

— Daha neler yazıyor?

— Oku, anlarsın.

— Kırkıncı gün...

— Öyle, kırk, kırk bir diyor...

Ahmet kitabı açmadan elbiselerinin üstüne koydu. Lâmbayı üfledi. Bir süre susuldu. İsmail:

— Numaran kime, be kardeşim? dedi. Lâmbayı yak ta oku...

Lâmbayı yaktım. Okudum. Şurdan burdan işittiklerimden başka bir şey yok. İlkönce baş ağrıları, mafsal ağrıları, halsizlik filân, derken iştahsızlık, derken korku sebepsiz yere, derken sudan, ateşden korku, derken salyalar içinde ısırmak, saldırmak isteğinin çilesi, ulumak. Felç kırkıncı günü, kırkbirinci günü...

Kalktım. Karakalem takımından bir tebeşir aldım. Kapının arkasına altı çizgi çektim. Altı ak çizgi.

— O ne Ahmet?

— Bugün altıncı gün İsmail.

— Delisin vallahi, be kardeşim... — Bir cigara yaktı. Bir tane de Ahmede fırlattı. Beğenmiyor oğlanın halini. Kudurmıyacak ama, canı çıkacak delikanlının bu kırk gün içinde. —

İsmail lâmbayı üfledi. Ahmet, kapıdaki altı ak çizgiyi karanlıkta görüyor.

Daçanın[1] kapısına çizdiğim çizgileri yedinci günü gördü Anuşka:

— Bunlar ne Ahmet?

— Yedinci günümüz. Demek daha on üç günümüz kaldı Anuşka.

— Peki sonra?

— Sonrası malûm, senin iznin bitecek, benim tatilim. Moskovaya döneceğiz...

— Ahmet be.

— Ne var?

— Sen dün gece uykuda bir bağırdın, boğazlanıyormuşsun gibi. Ağırlık basmış olacak.

— Herhalde kuduzluktan değil... Baş ağrıları bile başlamadı daha. Yılda bir iki kere böyle olurum. Bir dahasında, bana şöyle hafifçe dokun, yeter... Uyanmak istiyorum, uyanamıyorum Allah kahretsin. Çoğu kere nerde olduğumu biliyorum, amma kendimi

---

[1] Yazlık (ev).

büsbütün başka yerde sandığım da oluyor. Hemen uyanmazsam öleceğim gibi geliyor. Bir keresinde Anuşka... Dedim ya, korkma, usulcacık dokunuver koluma, yeter...

İsmail sabah giderken tabancayı almamış.

— Tabancayı yarın al İsmail...

İsmail karşılık vermedi. Uyumuş.

Batum satranç tahtası gibi bir şehir. Batumda yağmur kırk gün kırk gece yağsa da, güneş bir açtı mı, çakıltaşı döşeli sokaklar, saniyesinde kuruyuverir.

Batumda Fransa otelinde oturdum masanın başına... Tıropiklerde kaç çeşit ağaç, çiçek, ot varsa, tümü Batumda, Yeşilburunda, Bitkiler Bahçesinde: seyret, dokun, kokla. 922 yaz ortalarında Batum pilâjında, kadın, erkek, yanyana, yüzükoyun, sırtüstü, çırılçıplak yani mayosuz filân anadan doğına yatarlardı. Ben bu plâja Anadoludan düşmüşüm, kadının yalnız elleriyle ayaklarının çıplaklığını, bir de gözlerinin, yalnız pazar yerlerinde seyrettikten sonra... Ama, kimi kere pazar yerinde, iki bezin arasından bakan gözlerle karşılaşıp, kadını tepeden tırnağa çıplak görmüşüm gibi de olmuşumdur, hattâ daha da beter... Bütün tam şeyler gibi, tam çıplaklığa da çabucak alışılıyor, hayale yapacak iş kalmayınca... Çok geçmedi plâjda yatan kadınların çıplaklığını farketmez oldum Batumda.

Batumda Fransa otelinde, odamda, oturdum masanın başına, sokaktan kızıl atlılar geçiyor. Yorgun, yarı aç yarı tok, amma dünya onların... Bu akşam miting var, gideceğim, Batumun çakıltaşlarında tahta

tabanlı kunduraların, takunyaların artsız arasız takırtısı... Takır tukur, takır tukur, takır...

Fransa otelinde oturdum masanın başına... Karnım da bir aç, bir aç... Günde bir çeyrek funt ekmekle, iki övün mısır unu çorbası, iki bardak ta çay içiyorum saharinle. İçinde balık kafaları yüzüyor, çayın değil, çorbanın. Rugan iskarpinlerimi çoktan sattım. Acaralı köylü bir delikanlı aldı. Evleniyormuş. Geline hediye aldı benim ruganları. Kaç milyon rubleye. Beni Trabzondan Batuma götüren Türk vapurundaki tayfalara, kaptanlara sordum: «Batumda para geçiyor mu? Madem ki komünistlik, benim bildiğime göre para kalkmıştır ortadan.» «Menşeviklerde para geçer, Bolşeviklerde geçmez» dediler. «Komünistliği bilmeyiz. Ama Batum şimdi Bolşeviklerde olduğuna göre...» 50 liram vardı. Dağıttım tayfalara. Yalnız bir lira sakladım, tarihî hâtıra diye... Beni Batuma getiren gemi, silâh, cephane yükleyip döndü Trabzona. Sonradan öğrendim ki, bizim tayfalardan kimisi, kaptanlardan kimisi de, komünistliği bilmeyiz diyenler olacak, mücevher kaçakçılığı da yaparlarmış o sıralarda.

Oturdum Batumda Fransa otelinde, masanın başına. Ayakları, yalnız ayakları mı, her bir yanı oymalı, yaldızlı, girintili, çıkıntılı, oval bir masa. Rokoko... Üsküdardaki yalının misafir odasında da rokoko bir masa vardır... Ro-ko-ko... Karadeniz kıyısından Ankaraya, sonra ordan Boluya yaptığım otuz beş günlük, otuz beş yıllık yayan yolculukla, öğretmenlik ettiğim kasaba, kısacası, uzun lâfın kısası, İstanbullu paşazadenin, daha doğrusu paşa torununun, Anadoluyla tanışması, bu kere de Batumda, Fransa otelinde, rokoko masanın üstünde duruyor, yırtık, kirli, kanlı

bir yazma gibi serilmiş rokoko masanın üstünde... Bakıyorum, ağlamak geliyor içimden. Bakıyorum, öfkeden kan tepeme çıkıyor yine. Bakıyorum, utanıyorum yine Üsküdardaki yalıdan. Karar ver oğlum, diyorum kendi kendime karar ver... Karar verildi. Ölmek var, dönmek yok. Dur, acele etme oğlum. Koyalım soruları da şu masanın üstüne, Anadolunun yanı başına. Neyini verebilirsin? Ne verebilirsin? Her şeyimi, her şeyi... Hürriyetini, evet! Hapishanelerde kaç yıl yatabilirsin bu uğurda... Gerekirse ömrüm boyunca... İyi ama, sen kadınları seversin, yiyip içmeyi, temiz giyinmeyi seversin. Avrupayı, Asyayı, Amerikayı, Afrikayı dolaşabilmek için can atıyorsun. Anadoluyu Batumdaki rokoko masanın üstünde bırakıp ta, Tiflisten Karsa, ordan da Ankaraya döndün mü, beş altı yıla kalmaz mebus olursun, bakan olursun, kadın, yemek, içmek, sanat, dünya... Bırak! Hapislerde gerekirse ömrüm boyunca yatabilirim... Peki, asılmak ta var, öldürmek te, Suphiyle arkadaşları gibi boğulmak ta var, komünist olursam, diye sormadın mı kendi kendine Batumda? Sordum. Öldürülmekten korkuyor musun? diye sordum. Korkmuyorum, dedim. Birden, düşünmeden mi? Hayır. Önce korktuğumu anladım, sonra korkmadığımı. Sonra sakatlığa, topallığa, sağırlığa razı mısın bu uğurda? diye sordum. Verem illetine, yürek hastalıklarına, körlüğe? Körlük mü?... Körlük... Dur, hiç düşünmemiştim kör de olunabileceğini bu uğurda. Kalktım. Gözlerimi sımsıkı yumdum. Dolaştım odanın içinde... Eşyaları ellerimle yoklıyarak, kapalı gözlerimin karanlığında odayı dolaştım. İki kere tökezlenip yere kapandım, amma gözlerimi açmadım... Sonra masanın başında durdum. Gözlerimi

açtım. Razıyım körlüğe de... Biraz çocukça, belki de biraz komik... Ama doğrusu bu. Ne kitaplardan, ne ağız propagandasiyle, ne de sosyal durumum yüzünden geldim geldiğim yere... Beni geldiğim yere Anadolu getirdi. Kıyısından şöyle bir üstünkörü seyrettiğim Anadolu. Yüreğim getirdi beni geldiğim yere... İşte böyle...

YEDİNCİ ÇİZGİ

İsmail sabah karanlığında yataktan çıktığı zaman, Ahmet çoktan uyanmıştı. Ama uyuyormuş gibi yaptı. Kısık gözkapakları altından İsmaili gözetledi. İsmail giyindi. Tabancayı aldı, evirdi çevirdi, cebine soktu. Tel dolaptan sucuk, ekmek çıkardı, ayak üstü yedi. Kapıyı yavaşça açıp yavaşça kapadı arkasından. Ahmet, hep gözleri kısık, gözetliyordu. Birdenbire kulübenin içinde, dışında, şosede, çınarlı sette, Hüsnünün sedirlerinde, Şükrü beyin taşlığında, yangın yerlerinde, İzmir şehrinde, Moskovada Tüvershoy caddesinde, Anuşkanın daçasında, denizde, dünyada bir şeyin eksikliğini duydu. Bir şey yok olmuştu. Ne zaman? Kendisi uykudayken mi? İyi ama, üç saattir uyanık. İyi ama, yok olanın yokluğunu şimdi, şu dakka, ansızın anladı. Belki şimdi, şu dakka, ansızın durdu motor sesi, ansızın kopuverdi. Ahmet kulak kabarttı, tıpırdıya, mırıltıya değil, sessizliğe.

Sİ-YA-U her zamanki gibi, ayaklarının ucuna basarak odaya girdi. Hiç bu kadar geç, böyle şafak vakti geldiği olmamıştı. Buz tutmuş çifte camların arkasında kar yağıyor. Sİ-YA-U nun nerden geldiğini biliyorum. Masanın üstüne oturdu.

Masanın uzunluğu iki metreden çok olmalı, genişliği seksen doksan santim. Niye bir metre değil? Şunu bir ölçeyim. Çukurdan uzun mu? Mezarımı kendi elimle mi kazdım Allah kahretsin? Mezarımı yol üstüne kazsınlar, diye bir türkü vardır. Yalıda dadım söyler, ben ağlardım. Tabancayı aldı İsmail.

Sİ-YA-U masadan kalktı, komodinden fildişi parçasıyla oyma takımını çıkardı. Fildişini yontuyor, törpülüyor. Şapkası başında. Bu odayı iki ay önce verdiler ikimize, ben Türk öğrencileri güzel sanat kolunun, Sİ-YA-U Çinlilerinkinin başkanıyız diye, Sİ-YA-U işlediği fildişilerini daha çalışırken gösterirdi bana: Birbirinden nazlı, birbirinden güzel, hepsi kederli, hepsi birbirine benziyen ince uzun sarmaşıklar gibi döne kıvrıla yükselen yirmişer santim boyunda Çinli kızlar; bir de yağlı, çıplak karınlarını, bağdaş kurup dizlerine yerleştirmiş, dazlak, köse, ihtiyar Çinliler. Ama bir aydır işlediği fildişi parçasını göreceğim diye üzülüyor. Ben de görmemezlikten geliyorum. Ama biliyorum kimin yüzünü fildişine geçirdiğini... Çalar saat zırladı. Sİ-YA-U elindekileri ceplerine sok-

tu. Şapkasını ne zaman çıkarmış? Demek kendimden geçmişim bir aralık. Çalar saat durmıyacakmış gibi zırlıyor.

İsmailin çalar saatini hiçbir sabah duymadım. Hep yastığının altında.

— Yeni mi geldin Sİ-YA-U?

— Neden?

— Yatağın bozulmamış da.

Ses çıkarmadı, ama yeni geldiğini benden gizlemek istediğini anlamayıp ta, daha kötüsü, anlayıp ta bunu kendisine sormama sinirlendiği belli.

— Yine Anuşkayla mıydın?

Yüzüme çok ayıp bir iş yapmışım gibi baktı.

— Kızı sevdiğini biliyorum, dedim.

Ses çıkarmadı, yüzüme hep öyle bakıyor.

— Yoldaşından böyle şeyleri gizler mi insan? Anuşka da seviyor mu seni? — Kendimden utanıyorum, ama sabahlara kadar Anuşkayla olması; aklıma öpüştükleri filân gelmiyor, Anuşkayla Moskova ırmağı boyunda el ele bile tutuşmadan dolaştıklarını biliyorum, gözümle gördüm; sabahlara kadar Anuşkayla olması deli ediyor beni, bunun beni deli ettiğinin de şimdi farkına varıyorum. — Anuşka da seviyor seni değil mi?

— Hayır.

Kar dinmiş. Tüverskoy bulvarının sıralarında tek tük oturanlar var. Sıtırasnoy alanına doğru çıkı-

yorum. Kızaklar geçiyor. Bu köpek kurt köpeği. Sarı değil, kara. Kurt köpekleri sarı olmaz. Bir kız çocuğunun yanısıra yürüyor.

Kuduz köpek alçakça ısırır adamı. Sessizce yanaşır arkanızdan, sol bacağınızın baldırını ısırıverir. İsmail giderken kapıyı iyice çekmemiş, sabah aydınlığını görüyorum aralıktan.

Ekim Büyük Devriminin (Oktobr'un) dünya ve Rus resmine etkileri üstüne bir yazı hazırlıyorum. Üniversite kitaplığındayım. Üsküdardaki yalının, güzün, arka bahçesindeki durgunluğu hatırlatan bir sessizlik içindeyim. Önümde, konumu ilgilendiren kitaplar, belgeler duruyor. Hiç birine bu akşam el sürmedim. Çalışmak gelmiyor içimden. En sevdiğim dersi, Ekonomi Politiği bile iştahsız dinledim. Kitaplıkta benden başka iki kişi daha var. Biri Rustur. Genç. İç savaşta yitirmiş iki kolunu. Kitabın yapraklarını dişlerine sıkıştırdığı bir tahta parçasıyla açıyor. Öbürünü tanımıyorum, kılık kıyafetine, yüzünün çizgilerine bakarsan, Moğol. Gözüme, solumdaki boş masada, Pıravda gazetesinin koleksiyonları ilişti. Aldım ciltleri. 1922 yılı. İlk sayfada başlıklar; yeni yıl mesajları: «Unutmayın yoldaşlar! İşçilerle köylüler cömert ellerini uzatmazlarsa, yeni yıl, Volga boyunda, yeni mezarlar demektir! Yeni yıl dileğimiz: açlığı yenmek, sanayii diriltmek, bereketli hasat, bütün dünya-

da proleter devriminin zaferi!» Öteki haberlere bakıyorum. Mısırda Millî bağımsızlık savaşı. Çekoslovak hükümeti Rusyadaki açlara on üç milyon kron gönderdi. Çeviriyorum yaprakları. 3 Ocak: Almanyada demiryolu işçileri genel grevi. Çinde matbaa işçileri grevi. İngilterede maden işçileri greve hazırlanıyor. 10 Ocak: Bakûnun petrol istihsali artıyor. İrlandada sokak savaşları. 14 Ocakta başlıklar: »Maaşını aldığında açları hatırla! Kendi çocuklarına yemek yedirirken, anaları babaları açlıktan ölmüş Volga boyu çocuklarını unutma!» ...Türkiye haberi arıyorum. Buldum. 7 Şubat Ankaradan dönen Frunze yoldaşın demeci: Ukrayna ile Türkiye arasında anlaşma yapıldı. Büyük Millet Meclisi Sovyet Rusyayla dostluktan yana... 10 Şubatta yine Frunze yoldaş: «Eskiden, diyor, çarlık zamanında Türk halkının geniş yığınları arasında, kuzeyden inen emperyalizm tehlikesinden korku, Moskova korkusu büyük bir rol oynamış. Bu korku Türk ruhunun karakteristik bir özelliğiymiş. Şimdi, tersine. Türk halkı Rus, Ukrayna ve öteki Sovyet Cumhuriyetlerine karşı büyük bir dostluk besliyor.» Martta bir haber daha buldum: Cenevre Konferansına Türkiyenin de çağırılmasını istiyen Sovyet hükümetine teşekkür etmişiz.

Petrosyan girdi içeri. Üniversite parti hücresi sekreteri... Kızılbayrak nişanını takmamış bugün. Omuzumun üstünden baktı önümde çarşaf gibi serili Pıravdaya. Fısıldadım:

— 22 nin gazeteleri. Aradan bir yıl değil, on yıl geçmiş gibi geliyor insana.

Petrosyan başını salladı, fısıldadı:

— Tarım politikamızın önünde duran meseleler

filân diye bir yazı olacak. Gözüne ilişirse, hangi tarihte çıktığını bir yere yazıver. Ya Aralık ayıdır, ya Kasım.

— Olur, dedim.

Petrosyan gitti. Ortadoğuda toprak meseleleri üzerine bir inceleme hazırlıyor. «Üç yılda biter sıkı çalışırsam» diyordu. Oysa kanseri var. Sekiz dokuz ay, bilemedin bir yıldan çok yaşıyamıyacağının kendisi de farkında.

Volga boyunda açlık çeken çocuklara İran üçyüz put pirinç ve yirmi üç put kuru üzüm vermiş. Birleşik Amerika Devletleri Cumhuriyeti yedi şilep mısır yollamış. İngiltere Bakanlar Kurulu Rusyaya paraca yardımı reddetmiş. 15 Marta gelmişim. Yine başlıklar: «Her teşkilât, her yurttaş açlıktan kırılanları kurtarmak için her şeyi yapıp yapmadığı sorusuna elini vicdanına koyarak karşılık vermeli. Açlıktan ölenlerin iniltisine bugüne kadar kulaklarını tıkayanlar lânet direğine mıhlansın. Ve kaatillik damgasiyle damgalansın!» İsveç komünistleri 1560 put un, balık ve yirmi bin kron yollamış. Rus Komünist Partisi onbirinci kurultayında Lenin konuşuyor. İtalyada faşist diktatörlük. Yine bizden haber: Türk komünistleri Vladivostoğun kızıl kuvvetlerce kurtarılışını tebrik etmişler. Büyük Millet Meclisi, İstanbul hükümetinin varlığına son veren bir karar almış.

Pencerelerin ötesinde, Moskova akşamının üstüne kar yağıyor yumuşacık, lâpa lâpa. Kolları kesik delikanlı dişlerine sıkıştırdığı tahta parçacığiyle kitabının yapraklarını hızlı hızlı çeviriyor.

7 Kasımda başlıklar: «Selâm sana Batı işçisi; Rus İşçi Cumhuriyetini tutan sensin. Hole Vilhelmi

yıkan sizlere, Alman demircilerine selâm. Stinessin kanlı tahtını da parçalayın!» Aynı sayıda Leninin kutlaması: «Değerli yoldaşlar! Ekim Devriminin beşinci yıldönümünü hepinize candan kutlarım. İsteğim şu: Gelecek beş yılda, şimdiye kadar, elde silâh, kazandıklarımızdan daha az kazanmıyalım, hem de barış içinde: Sizin Lenin.» Aynı sayıda: «Gençlik, gençlik, tez ol, giden kuşakların yerini almaya gel!»

Bizim Hasan girdi içeri. Beni görmezlikten geldi. Solumda uzak bir masaya oturdu. Hasan, Osmanlı ordusu küçük zabitlerindenmiş. Kafkasyada çar ordularına esir düşüp Sibiryada çalıştırılmış. 918 de Bolşeviklere katılmış. 919 da Mustafa Suphiyle tanışmış. Beyazlara karşı çarpışmadığı cephe yok gibi: Kolçağa karşı da, Çekoslovaklara, Vırangele ve Suphinin kurduğu Türk Alayında Taşnaklara ve Gürcü Menşeviklere karşı da savaşmış. Şimdi Üniversitede felsefe okuyor, ama elektrik mühendisi olmak istiyor. Beni sevmez, sınıf düşmanlarına, kapitalistlere, emperyalistlere tek kurşun atmadan Moskovada Üniversiteye, elimi kolumu sallıya sallıya gelebildiğim için sanırsam. Bir de paşa torunu olmamı bağışlıyamıyor. (1932'de Hasan elektrik mühendisi oldu. 1937 de kurşuna dizildi. XX kongreden sonra temize çıkarıldı.) 7 Kamıs 1922 tarihli Pıravdaya döndüm: «Burjuva jandarmasının demirine vurulan ve zindanlarda yatan ve sosyalizme katkısız hizmetleri yüzünden kovalanan, sürülen, işkence gören, idam edilen yoldaşları, proleter zaferinin beşinci yıldönümünde, hapisanelerin duvarlarını, sınırları aşarak selâmlarız!»

Anuşka girdi. Başımı iyice eğdim Pıravdaya, ama göz ucuyla izliyorum kızı. Beni gördü. Yanıma gelme-

ğe davrandı, vazgeçti. Arkamda kapıya yakın bir masaya oturdu sanıyorum.

Pıravda «Sibiryayı Japonlardan temizlemeliyiz» diyor. Uluslararası kapitale karşı sert davranmalıyız» diyor, «Amerikayla ortak bir iş dili bulmalıyız!» diyor, «Bütçe denkliği salğanmalı! Fabrikaların boşa işlemesi önlenmeli!» diyor. Buldum Petrosyanın istediği yazıyı: «Tarım politikamızın önünde duran meseleler.» 21 Aralık 1922. Kalktım. Anuşka, gerçekten de, görmeden kestirdiğim gibi, arkamda, kapıya yakın bir masada oturuyor.

— Gel dışarı biraz.

Çıktım koridora. Geldi.

— Ne istiyorsunuz?

— Dün gece Moskova Irmağı boyunca mı dolaştınız Sİ-YA-U.yla?

— Size ne?...

— Oğlan deli gibi tutkun sana...

Karşılık vermedi. Gözlerinin mavisi karardı.

— Sen de seviyorsun Sİ-YA-U'yu...

— Neden sevmiyeyim? Ne istiyorsunuz benden? Niye çağırdınız beni?

— Ne okuyordun şimdi?

Gülümsedi. Yalnız sağ yanağı çukurlaştı azıcık, yalnız sağ yanağı.

— Yesenin'i... Başka bir soracağınız var mı?

— Yok.

— Hayır İsmail, öyle değil iş. Üstten aldığı yok kızın. Aklıma her şey geldi de, numara yaptığı gelmedi, numaranın zerresi olsa anlardım. Hemen anlardım. Hem ne diye tavlıyacak beni? Üniversitenin delikanlıları pervane etrafında. Ama bir Sİ-YA-U'yla senli benli. Ötekilerle de şakalaşıyor, gülüşüyor, dansediyor, dolaşıyor, ama o kadar. Daha ötesine gitmek zaten kimsenen aklından geçmiyor ki... Belki de geçiyor, ama herkes birbirinden çekiniyor, aklımdan geçenler anlaşılacak ta rezil olacağım diye. Yani daha ötesini akıldan geçirmek afyonkeşlik dalgası gibi bir şey. Bunun ne biçim bir dalga olduğunu bilmiyoruz, belki böyle bir dalganın adını bile duymamışız. Ama bilsek, afyon yutup dalgaya düşsek, sonra ayılsak, etraf bizi bir temiz alaya alır değil mi? İşte öyle...

O akşam Çinliler, devrim hareketlerindeki şanlı bir olayın yıldönümünü kutluyordu. Sİ-YA-U, Üniversite kulübünün tiyatro salonuna, kapıların açılmasından az önce, soktu Ahmedi. Sahnenin dış çerçevesinde hevenk hevenk çiçek asılı.

— Bu kadar çiçeği nerden buldunuz bu kışta kıyamette?

Çiçekler kâğıttandı. Sİ-YA-U, bir kaysı gülünün yaprağını Ahmedin avcuna yatırdı: yaprağın üstünde ak benekli, kırmızı bir böcek. Kâğıttan.

— Kim görecek bu böceği Sİ-YA-U?

— Meraklısı... Hem biz ustalığımızı kendi kendimize de ispatlamak istedik.

Duvarlarda yukardan aşağı inen bezlerde Çince yazılar. Ben adımın Çince resmini çizebilirim.

Öğrenciler, konuklar, itişe kakışa, bağıra çağıra girdiler salona. Göze en çok Çinlilerle Japonlar, hattâ Zenciler değil de, Kafkasyalılarla Orta Asyalılar çarpıyor. Kılık kıyafet meselesi galiba. Şehirde de, milli kıyafetleriyle, tabancaları ve hançerleriyle dolaşıyorlar. Orta Asyalıların delikanlıları kızlarından yakışıklı. Sahnede, prezidyum'un başı üstünde, Marksın, Engelsin, Leninin, Bolşevik Partisi büyüklerinin resimleri. Marksla Engels en yukarda, çerçeveleri de çiçekli. Dünya komünist hareketi liderlerinden yirmi kadar yoldaşı alkışlar arasında prezidyuma fahri üye seçtik. Petrosyan sözü Li'ye verdi. Dağ gibi bir delikanlı. Çince bilmiyenler de, yani çoğunluk, Çinlilere bakıp, az bir duralamadan sonra, alkışlarla kesiyor ikide bir Li'nin sözünü. Zincirlerle sarılı yeryüzü yuvarlağını görüyoıum. Yuvarlaktan en az üç kere büyük bir işçi, balyozunu zincirlere indiriyor. Paslı, ağır halkaların birbirinden kopup havaya savrulurken çıkardığı şamatayı duyuyorum. Solda, önde Anuşkayı gördüm. Kominternde çalışan yaşlı bir İngilizle Hintli bir öğrencinin arasında oturuyor. Li'nin söylevini Rusçaya çevirdiler. Li'nin söylediklerinin hepsine inanıyorum. Kapitalı görüyorum. Fabrika dumanlariyle örülmüş ağının ortasında, domuz kafalı kocaman bir örümcek. Pırlanta yüzüklerle yüklü küt parmaklarını önündeki altın para yığınına daldırmış. Anuşka başını çevirdi arkaya, göz göze geldik. Etli dudaklarının kıyısiyle gülümsedi. Anuşkanın kulakları kendinden genç, on dördünde var yok. Sahnede Ukraynalı bir kız Ukrayınca konuşuyor. Anuşka ensesindeki saçları kabarttı sol eliyle. Ukraynalı kızın adını öğrendim: Lena. Soyadı: Yurçenko. Yurçenko

kumral. Konuşurken iki yanağı da çukurlaşıyor, Anuşkanınki gibi yalnız sağ yanağı değil. Bizim İstanbul kızlarına benzer bir yeri var. Bacağın bu kadar biçimlisini ilk görüyorum. Ukraynalı kızın söylediklerini anlıyorum. Bir duvara bir el III Enternasyonal yazdı. Duvarın dibine Kapital, korku içinde, devrildi, silindir şapkası bir yana, göbeği bir yana... Hep bir ağızdan Enternasyonal Marşını söyledik, herkes kendi dilince, yalnız enternasyonal sözünü her millet «enternasyonal» diye söylüyor, aynı zamanda söylüyor bir Çinliler Çince.

Fuayede sordum Anuşkaya:

— Konsere kalacak mısın?

— Hayır. Gidiyorum.

— Seni evine kadar geçirebilir miyim?

Gece karanlıktı. Karların aydınlığiyle ağaramıyordu. Hava soğuk değil, bulvarlardan Moskova Irmağına doğru gidiyoruz. Anuşka:

— Babamı gözümün önünde öldürdüler, dedi.

— Kolçak kurşuna dizdirmiş değil mi?

— Kapımızı çaldılar. Annem açtı. Babamın odasına girdiler. Ben de oradaydım. İki subay. Birisi, sarışını, çok iri mavi gözlüsü, tabancasını çıkardı, ateş etti babamın başına. Üç el...

«Peki size sonra ne yaptılar, Sibiryadan buraya nasıl gelebildiniz? Annen nerede öldü tifüsten?» diye sormadım.

— Ben resim yaparım, yani ressamım...

— Biliyorum. Gördüm. Sizin odada...

— Ne zaman geldin bizim odaya?

— Resimlerinizden birisi hoşuma gitti, birisi

çok... İkisi şöyle böyle... ama bir çoğunu hiç sevmedim...

Sİ-YA-U ne diye sakladı benden Anuşkanın geldiğini. Ne zaman gelmiş olabilir? Ne yaptılar? Yüreğim dalından kopuyor sandım. Sonra dehşetli utandım gözümün önüne gelenden. Ama şu Sİ-YA-U da hergele ya...

— Niye konuşmuyorsunuz?

— Sİ-YA-U senin heykelciğini yapıyor değil mi fildişinden?

— Haberim yok... Bana bir kedi yap diye rica ettimdi. Kedilere bayılırım. Ama beceremiyor bir türlü. Kedi yapmasını bilmiyor.

— Kedini bana getir, yağlı boyasını yapayım...

— Kedim yok ki...

— Öyleyse aklımdan yaparım. Koskoca bir Ankara kedisi...

Moskova Irmağına bakan Hıram Spasitel kilisesinin bahçesine girdik. Anuşka:

— Buraya kışın, geceleyin ilk gelişim, dedi.

Bahçenin karlı sık fundalıkları arasındaki sıralar boş değil. Biz uzakta, açıklıktaki bir sıraya oturduk.

— Beni pek mi münasebetsiz, pek mi kaba bir herif sanıyorsun Anuşka?

— Hayır, ama dedenizin paşalığını unutturmak için, kimi kere, kabalığınızı mübalâğa etmeseniz daha iyi olacak.

— Bizim Türklerden mi duydun paşa torunluğumu? Kim söyledi biliyorum...

— Kimse söylemedi, ben anketinizde okudum...

— Sen bütün öğrenci anketlerini okur musun böyle?

— Hayır... Sizinkini okudum.

«Niçin?» diye sormadım. Akla uygun bir karşılık verecekti. Oysa en akla gelmez karşılığı ben vermiştim, onun yerine kendime.

Birdenbire fır fır düdükler öttü, milis düdükleri. Çığlıklar, koşuşmalar.

— İki kişi de burda...

Ahmetle Anuşkaya, daha neye uğradıklarını anlamağa vakit bırakmadan pos bıyıklı bir milis:

— Yürüyün, dedi.

Ahmet, bahçeden çıkarılan kadınlı erkekli küçük kalabalığı gördü. Başına ilk geliyordu, ama arkadaşlarından duymuştu. Olanı biteni hemen anladı. Anuşkanın koluna yapışmış pos bıyıklı milise:

— Çek elini kızın kolundan, dedi. Biz Üniversite öğrencisiyiz.

— Ben öğrenci değilim, ben daktiloyum Üniversitede...

— Ne olduğunuzu karakolda anlatırsınız!.

Ardarda birkaç kere öttürdü düdüğünü. Bir milis daha geldi. Bıyıksız.

— Kafa tutuyorlar...

Anuşka, kolunu pos bıyıklının elinden kurtararak:

— Kafa tuttuğumuz yok, dedi. Ne oluyor? Bizden ne istiyorsunuz, niye karakola gideceğiz, anlamadık.

— Burada ne yapıyordunuz?

— Oturuyorduk.

— Demek öyle kardeş kardeş oturuyordunuz?

— Evet, öyle, dedi Ahmet.

— Kardeş kardeş?...

Ahmet tekrarladı bıyıksız milisin sözünü:

— Kardeş kardeş...

— Sende pek öyle kardeş kardeş oturacak göz yok... Gürcü müsün?

— Türküm. Politik göçmenim. Komünistim.

Ahmedin uzattığı kağıtları, deftercikleri elektrik fenerinin ışığında bıyıksız milis inceledi, pos bıyıklıya sordu:

— Sen bunları bir şey yaparlarken mi bastırdın?

— Yoo... Ama burda işleri ne? Yapacaklardı nasıl olsa...

Anuşka:

— Biz buranın fena bir yer olduğunu bilmiyorduk, dedi...

— Bildiniz işte...

— Bir daha gelmeyiz...

— İsterseniz az daha oturun, ama sizin yerinizde olsam hemen çeker giderdim...

Ahmetle Anuşka kilisenin bahçesinden çıktı. İkisi de farkında olmadan gülümsüyorlardı. Konuşmuyorlardı. İçlerinde tuhaf, biraz ayıp, biraz ılık bir şeyler vardı, hele Ahmedin içinde. Anuşkanın avlu kapısı kemerinin karanlığında, birdenbire, kızı öptü. Anuşka karşı koymadı. Kendini bıraktı ağzıma. Yüreğimden vuran bir ışıkla aydınlandım tepeden tırnağa. Anuşka öpüşmesini bilmiyordu. Başını aldım avuçlarıma:

— Bak gözlerime kız... Sen benden önce hiç kimseyle öpüşmedin mi?

— Öpüştüm...

— Yalan söylüyorsun...

— Bırak beni...

Bir daha öpmek istedim. Karşı koydu.

Akşamüstü oturmuş kedi resmi yapıyorum. Üç ayda bu ya sekizincisi, ya dokuzuncusu. Moskovaya bahar yağmurları yağıyor.

Sİ-YA-U:

— Anuşka seviyor seni, dedi.

«Bunu da nerden çıkardın?» dedim.

— Kendisi söyledi bana, dedi.

Motor sesi güm güm de, güm güm.

— Şu lâmbayı üfleyiver Ahmet.

Ahmet lâmbayı üflemeden önce kalktı, kapının arkasına yedinci çizgiyi çekti.

— Arkadaşlara İstanbula gittiğimi söyle İsmail... Hani bir şey olursa beni burada bilmemeleri daha iyi.

— Peki peki... Yat artık.

Motor sesi güm güm de. güm güm.

ON DÖRDÜNCÜ ÇİZGİ

Ahmet, akşam olmasını beklemedi, on dördüncü çizgiyi, İsmail gittikten iki üç saat sonra çekti ka-

pının arkasına. On dördüncü olduğunu biliyordu, ama yine de saydı. On dört. Kırk birden çıkar on dört, yirmi yedi kalır. Kapı tahtalarından dışarıya baktı. Hızla geri çekildi. Yine baktı. Sarı yemenili, şalvarlı, yalınayak, esmer, genç bir kadın, çalıların üstüne çamaşır seriyor. Yanıbaşında da belden yukarsı çıplak bir oğlan. Oğlan kulübeden yana baktı. Ahmet, oğlan onu kapının arkasında görebilirmiş gibi, geri çekildi. Çingene olacaklar. Sesleri duyuluyor. Oğlan, «Kulübeye gireceğim», diyor, kadın: «Giremezsin, asma kilidi görmüyor musun?» diyor. Oğlan: «Açarım kilidi», diyor. Oğlan kilidi kurcalamağa başladı. Ahmet sol köşeye çekildi. Oğlan kapının tahtasının aralıklarından içeri bakıyor. «Lâmba ışığı var!», diyor. Ahmet küfrediyor içinden oğlana da, lâmbaya da, kendine de. Oğlan kilidi zorluyor, kadın bağırıyor. Tahta aralıklarından gölgelerin itişip kakıştığını görüyor Ahmet. Oğlan basıyor feryadı. Dayak yiyor anlaşılan. Kadınla oğlan tahta aralıklarından kayboldu. Ahmet, köşede kımıldamadan durdu belki on dakika, belki iki saat; sonra ayaklarının ucuna basarak; deli miyim ne, ayak seslerim duyulur mu dışardan, zaten yalınayağım; kapıya sokuldu. Kadın çamasırların yanına çömelmiş, oğlan sırtüstü yatmış. Geri çekildim, eski köşeme ve uzanıp iskemleyi aldım, oturdum. Ellerimi de kavuşturdum göbeğimin üstünde. Kadın türkü söylüyor. Sıcacık bir sesi var. Çingene karıları ateşli olur derler. Lâmbanın gazı bitti. bitecek. Hay Allah kahretsin. Ahmet kalktı, gaz tenekesine giderken hatırladı, gaz yok, İsmail bu akşam getirecek. İskemlesine döndü. Çocuk bir erkekle konuşuyor. Kulübede lâmba yandığını söylüyor. Erkek, «Sahibi giderken söndürmeyi

unutmuştur», diyor. Kapıya yaklaştılar. İçeri bakıyorlar. Lâmba pır pır etti, söndü. «Söndürdü lâmbayı», diyor oğlan. Kadın bağırıyor: «Size ne elin lâmbasından», diyor. «Periler var kulübede», diyor oğlan.

Ses seda kesildi, Ahmet kalktı, dışarıya baktı, kimseler yok, çamaşırlar bile. Kapının aralıklarını gazete kâğıtlariyle tıkadı. Yattı sırtüstü karyolaya. Zifiri karanlık. Ölüm, zifiri karanlık bile değil. Baş ağrıları, korkular, çırpınışlar, salyalarla ulumak ta değil, İsmailin beni tabancayla vuruşu filân da değil. Zifiri karanlık bile olmıyan şeyin kederini duyuyorum. Ölüm keder bile değil, Allah kahretsin.

İsmail geldi. «Tepenin sol yamacında çadır kurmuşlar» dedi, «giderler her halde sabaha. Ziya bayılırdı Çingenelere, evlenmeğe yeminli olmasam, Çingene karısı alırım derdi.»

Yemeği kulübede yediler. Kapıyı açmadılar. İsmail:

— Şu kuduza karşı hap bulsalardı, dedi, iğneye filân lüzum kalmasaydı. Bulacaklar. Görürsün bulacaklar, günün birinde onu da.

Ahmet:

— Hap bulunmadan ben hapı yutacağım, dedi. Gülümsedi. Ağzından kaçıveren bu kelime oyunundan utandı.

— Bir halt olacağın yok, dedi İsmail, kapıdan yana baktı, çizgilere her halde.

— On dördüncü çizgi, dedi Ahmet.

Gece yarısına doğru mu ne, kapıya vuruluyormuş gibi geldi Ahmede. Sıçrıyarak doğruldu portatifin üstünde.

Kapıyı açtım.

Ahmet alnını oğuşturdu. Kulübenin kapısından yana bakıyor. Basıldık mı ne? Dinledi; yalnız motor sesi: güm güm de, güm güm.

Kapıyı açtım. Yıllardan 921. Dört gün üç gecedir İneboludayız. Tanımadığımı iki adam duruyor otel odamızın kapısı önünde. Karadenizin hışırtısını işitiyorum. Külotlu, kalpaklı iki adam duruyor otel odamızın kapısı önünde ve koridorda yanan uzak gaz lâmbasıyla arkadan aydınlanıyorlar.

Süleymanla Tevfik doğruldu yataklarında Külotlulardan biri:

— Giyinin beyler, dedi.

Tevfik sordu:

— Ne oluyor?

— Bavullarınızı da alın.

Süleyman sordu:

— Bendeniz de mi?

—Siz de.

Gece kandilinin alaca karanlığı içindeyiz. Tevfik sordu:

— Siz kim oluyorsunuz?

— Ayın-Pe'den.

Ayın-Pe: Askeri polis.

Adamlardan ikincisi bana:

— Siz rahatsız olmayın, beyim, dedi.

Adamlardan birincisi odadaki gaz lâmbasını yaktı.

— Gürültü etmeyin.

Bana değil, Süleymanla Tevfiğe söylüyor.

Süleymanın elleri titriyordu bavulunu hazırlarken.

Adamlardan birincisi kattı onları önüne. Gittiler. İkinci adam bana:

— Yarın gelip sizi aramadan dışarı çıkmayın, dedi.

— Peki ama...

— Beyleri İstanbula iade ediyoruz. Bir saat sonraki vapurla. Allah rahatlık versin.

Çıktı. Süleymanla Tevfiğin bana Allaha ısmarladık bile demediklerini birdenbire düşündüm ve bir tuhaf oldum.

Dört gün önce, dedem Üsküdardaki İskele Camiine sabah namazına gitmişti; Süleyman, Tevfik, bir de ben kaçtık İstanbuldan İneboluya.

İtilâf kuvvetlerinin işgalindeki İstanbuldan Kuvvayi Milliyenin Anadolusuna iki türlü geçiliyordu: ya Pendik üzerinden karadan, ya da Karadeniz yoliyle.

İstanbuldan Mustafa Kemale silâh kaçıran teşkilâtın idarecilerinden biri Süleymanın akrabası. Üç tane sahte yol kâğıdı sağladı bize. Vapura Sirkeciden bindik. Kara, kuru, yamyassı bir vapur, hani şu kolacıların ütüleri vardır ya, onlara benziyor. Kamaramıza girdik; duvarlarında hamam böcekleri dolaşıyor, daracık, cehennem gibi de sıcak. Tevfik başını lûmboza dayadı: «İstanbulu bir daha görmiyecek miyiz? Gidiş var da dönüş yok mu?» diye ağladı.

Vapur uskur gümbürtüleriyle sarsılmağa başlayınca güverteye çıktım. Süleymanın akrabası bize: «Karadenize açılana kadar Kamarada kalın, dediydi, ama uskur gümbürtüsü bana güven verdi. Sarayburnuna, köprüye, kurşun kubbelere, tığ gibi minarelere, Taşkışlaya son kere, şöyle doya doya bakmadan İstanbuldan ayrılmağa da gücüm yetmezdi zaten.

Direkleri tel örme bir Amerikan zırhlısının ya-

nından geçiyoruz. Kızkulesi dolaylarında, Beşiktaş önlerinde, Boğazın büklümlerinde kımıldanacak yer yok. İstanbul denizinin üstü, dretnotlarla, kruvazörlerle, torpitolarla, alaca bulaca boyanmış taşıt gemileriyle tıklım tıklım. Bu düşman, bu hor görücü, bu kurşuni çelik kalabalığını kaç kere seyrettim içim öfkeden burkularak. Ama şimdi kendime güvenerek bakıyorum. İstanbul denizin içinde, dibinde, kefaldan, uskumrudan, torikten çok denizaltının kaynaması da umrumda değil. Anadoluya gidiyorum, Mustafa Kemal paşaya.

Başüstü anbarında, güverte yolcularının çıkınları, sepetleri, sandıkları, çoluklu çocuklu, kadınlı erkekli fakir kalabalığı arasındayım. Şehrime bakıyorum. Onun bir semtine, bir girintisine çıkıntısına değil, tümüne bakıyorum. Biliyorum: Şimdi orda, kışlaların, silâh depolarının önlerinde İngiliz ordusundan İskoçyalılar, Yeni Zelandalılar, Hintliler çifter çifter nöbet tutuyor. Kukla askerlerin el ayak hareketleriyle birbirlerinden uzaklaşıyor, sonra tekrar birbirlerine yaklaşıp yüz yüze geliyorlar. Biliyorum: bu nöbet usulü işimize çok yarıyor. Nöbetçiler birbirlerine sırtlarını dönüp uzaklaşınca, bizimkiler üstlerine atlıyor, geceleri elbet te, herifleri temize havale edip depoya dalıyorlar. Nöbettekiler Hintlilerse, hele müslümanları, bıçağa filân lüzum yok, gık demeden teslim oluyor adamcağızlar, yardım bile ediyor kimi kere. Biliyorum: denizcisini, piyadesini, topçusunu, Fransızını, İngilizini, Amerikanını, İtalyanını, Yunanlısını, Madagaskarlısını, Avusturalyalısını, camlarımızı kırdıkları, çocuklarımızı dövdükleri, kandınlarımıza saldırdıkları zaman öldürüyoruz.

Gülhane parkının kapısından sokağa çıktım. Ortalık akşamlıyor. Sokak bir başına. Tek tük gelip geçen. Hepsinin de yüzlerinden düşen bin parça. Durdum. Bir yerlerde bir dönemeci dönen bir tıramvay gıcırdadı. İki üç adım attım. Yolun yukarısından aşağıya doğru, çarçaflı bir kadının koştuğunu gördüm. Çarşaflı bir kadının koşmasını bu ilk görüşüm. Bir şeylerden kaçtığı, kovalandığı belli. Haykırmıyor. Peçesi örtülü. Kundurasının bir teki yok, bundan dolayı da topallıyor. Peçenin ve çarşafın ötesindekini sezmeğe alışık gözlerimle kadının yaşlıca olduğunu da anladım. Karşı kaldırımda dalgın dalgın yürüyen bir memurun — memur olduğuna, hattâ maliye memuru olduğuna o adamın bugün bile kalıbımı basabilirim — yanından geçip bana yaklaştı kadın, durdu.

— Kurtarın beni kardeşler.

Yahut başka bir şey söylüyor. Ama «Kardeşler» dediğini, «kurtarın» dediğini iyice duydum.

Sokağın başında iki Fransız askeri, yabancı lejyonundan belirdi. Ellerini kollarını savura savura koşuyorlar. Kadın, ayaklarımın dibine çöküverdi. Karşı kaldırımdaki maliye memuru bizden yana yürüdü. Sokağın alt başındaki dönemeçte bir erkek geri döndü. Baktı. Kımıldanmadan kaldı olduğu yerde. Lejyon askerleri yuvarlana yuvarlana — bana öyle geldi — yaklaştılar. Kadının önüne geçtim. Askerlerden biri bir boks attı kulak zarıma. Sendeledim. Gözlerim karardı, daha doğrusu yumdum gözleri
yorum:

— Sen soldaki hergeleyi kolla, Şinasi...

— Tamam.

Gözlerimi açtım Lejyon askerleri kaldırımda upuzun yatıyordu.

— Çek arabanı delikanlı (Bu sözler bana).

— Dayan koluma hemşire (Bu sözler kadına).

— Efendi ağabey, sen de bas... (Bu sözler maliye memuruna).

Üç delikanlıydılar, belki üçü de delikanlı değildi, ama bana öyle geldi. Bıçaklarını görüyordum. Birisi, bıçağını kuşağına silerek beline soktu. Kadının kollarına girip Gülhane parkına daldılar.

Öldürüyoruz onları. Artık yalnız büyük İstanbulun değil, Beyoğlunun arka sokaklarında bile, yalnız geceleyin değil, gündüzün bile tek başlarına dolaşmaktan korkuyorlar. Biliyorum: bu korku onları bir kat daha zâlimleştiriyor. Padişahın polisiyle işbirliği edip evlerimizi basıyor, insanlarımıza karakollarında işkence ettikten sonra, sağ kalanlarını Afrika çöllerine, okyanuslarda kaybolmuş adalara sürüyorlar. Biliyorum: onlar bir kat daha zâlimleşiyor, onları öldürüyoruz, silâh kaçırıyoruz Anadoluya, ama onları öldürenlerin, silâh kaçıranların arasında ben yoktum. Ne öldürmesini becerebiliyorum, ne de silâh kaçırmasını. Bundan dolayı aynı gazetede çalıştığımız — ben arada bir karikatür yapıyordum. — Süleyman bana Anadoluya geçmeyi teklif edince, sevinçten deliye döndüm.

İneboluya yetmiş beş saatte vardık.

İnebolu rıhtımsız, mendireksiz. Vapurlar açıkta demirleyip yolcularını balıkçı kayıklariyle karaya çıkarıyor. Fırtınalı zamanlardaysa vapurlar durmadan geçiyor İnebolu önlerinden.

İnebolu gördüğüm ilk Anadolu kasabası. Anadolu köylü kadınını da ilkönce burda gördüm. Pazar yerinde gördüm onu. Sırtındaki odun yükünü indirmeden çömelmişti duvarın dibine. Kabuğundan çıkmış kocaman iki kaplumbağaya benziyen ayaklarını gördüm. Ellerini gördüm: odun yükünün urganını tutan mübarek elleri baltanın sapındaymışlar gibi öfkeli, beşik sallıyorlarmış gibi sabırlı ve şefkatlıydılar.

Tevfik, Süleyman, bir de ben, üç gece dört gündür İneboludayız. Tevfik: şair. Geçen yıl bir şiiri için nişan aldı padişahtan. Hattâ yolda: «Bu nişan işi başımı belâya sokmasa!» deyip durdu.

Karadenizin şamatasını dinliyorum. Üsküdardaki yalının rıhtımında Boğaz suları başka türlü ses verir, daha yumuşak, daha sır dolu. Acı acı öten bir vapur düdüğü işittim. Tevfikle Süleymanı bindirdikleri vapurun düdüğü. Hapis mi ettiler çocukları kamaraya, sintineye mi attılar? Hay Allah kahretsin. Bir umutsuzluktur çöktü içime. Umutsuzluk hızla gelişiyor, karanlık bir utanma oluyor. Verdiğim sözü tutmamış, dayanışma göstermemiş, imdada koşmamış gibiyim. Bir ara, öylesine ileri gittim ki, kendimi alçak herifin biri saydım. Yataktan çıktım. Gaz lâmbası hâlâ yanıyor. Söndürdüm. Odanın karanlığına dışardaki yıldızlı gecenin sönük şavkı vuruyor. Oturdum Süleymanın yatağına. Hâlâ sıcaktı. Peki ama, niye gerisin geriye çevirdiler oğlanları? «Beni de geri gönderin» mi, demeliydim? Sattım mı arkadaşları-

mı? Kime? Hem, gidenlerle arkadaş mıyım? İyi ama, Süleyman yardım etti bana. Onun sayesinde burdayım. Beni geri çevirip onları bıraksalardı, onlar nasıl davranırdı? Seslerini çıkarmazlardı her halde. Bunu böyle düşünmek, özür aramak, kepazelik değil mi? Karadenizin geniş uğultusu odayı dolduruyor. Rüzgâr çıkmış olacak. Başımı pencereden uzatıp rüzgârı kokladım. Tuz kokuyor, ama Boğazınki gibi nemli tuz değil, sırıl sıklım tuz kokuyor... Pencereyi kapadım.

Haydi Tevfiği, padişahtan nişan aldı diye geri yolladılar. Ya Süleymanı? İşgal kuvvetleriyle filân ilgisi olmadığına eminim. İstanbulda gırtlağına kadar borçlandığı için Anadoluya kaçtı.

Sabaha kadar uyuyamadım.

Ahmet ensesini kaşıdı. Saçları ensesinde iyice uzamış. İsmaile kestirmeli yine, diye geçirdi aklından.

Ertesi sabah külot pantolonlulardan birincisi geldi. Otelden çıktık. Deniz durgundu. Kumsalda yüzükoyun kayıklar yatıyor, yalınayak esmer çocuklar kurutulan ağların arasında çığlık çığlığa koşmaca oynuyordu. İki katlı, tahta bir evin alt katında bir odaya girdik. Daha doğrusu ben girdim, beni getiren, kapının önünde kaldı. Ayın-Pe'nin İnebolu şefi — pardesülü, kalpaklı bir adam — bana masasının önünde, masaya bitişikmiş gibi duran iskemlede yer gösterdi. Oturdum. Ayak ayak üstüne attım. Daha odaya girer

girmez bu adama düşmanlık duydumdu. Gizliyemediğim, daha doğrusu gizlemediğim bir öfkeyle soruyorum:

— Arkadaşlarını niçin İstanbula çevirdiniz?

— Ben çevirmedim. Ankaranın emri. Seciyesizliklerinden dolayı iade edildiler.

Sağ elin çok ince, çok uzun parmaklariyle — bunlar beş tane değil, beş yüz taneymiş gibi geliyor insana —, masanın üstünde tırampede çalmağa başladı. Soruma silik bir sesle karşılık verdikten sonra susmuştu. Gözlerini de kıstı. Bir yandan da gülümsüyor. Benden kuşkulandığını seziyorum, ama niçin kuşkulandığını, kuşkulanabileceğini kestiremediğimden bir kat daha sinirleniyorum. Bütün insanlardan, nedenli. nedensiz, kuşkulanmak diye bir mesleğin varlığından haberim yoktu daha.

Ayağa kalktı. Üstüme doğru eğildi. Aynı yorgun, silik sesle konuştu:

— Ankaraya istediğiniz zaman gidebilirsiniz. Yüz lira yol harçlığı. Buyurun.

Parayı dizime koyup doğruldu. Tırampete çalıyor yine.

Kalktım. Para yere düştü. Eğilip aldım. Avcumda buruşturarak pantolon cebime soktum. Belki parayı almak için yere eğilişimden, belki de, bayramlardan bayramlara dedemden başka hiç kimsenin elinden — bir karşılığı olmaksızın — para almadığım için, belki de parayı, benden kuşkulandığını sezdiğim, bu silik sesli yabancının dizime koymasından, belki de karanlıklariyle dolduğum daha bir yığın sebepten dolayı kederli bir tiksinti düştü içime. Allaha ısmarladık bile demeden çıktım.

Girdiğim kahvede, çayımı ısmarladıktan sonra, kulağıma ilk çarpan sözler — kimin söylediğini farketmedim — şunlar oldu:

— Dün geceki vapura bindirilenleri, Kerempe açıklarında denize atacaklar. Ankaranın emri.

Fırladım kahveden. Soluk soluğa dikildim Ayın - Pe şefinin karşısına.

— Tevfikle Süleymanı denize atacaklarmış.

— Kimden duydunuz?

— Kahvede söylediler.

— Kim?

— Bilmiyorum.

— Arkadaşlarınız, merak buyurmayın küçük bey sağ salim dönecekler İstanbula.

Bunu yine öyle bıkkın, öyle silik söyledi ki, bana «Küçük bey» demesine bile içerlemedim ve inandım sözlerine.

Gerçekten de öyle oldu. Süleymanla Tevfik sağ salim döndüler İstanbula. Birisi alacaklarını atlatmakta devam etti. öbürüsü, padişaha yeni bir şiir yazdı. Cumhuriyetin ilânından sonra da, İçişleri Bakanlığının çıkarttığı bir gazatede çalıştılar. Şimdi, Büyük Millet Meclisinde mebusturlar.

Ahmet yastığının altından sigara paketiyle kibrit kutusunu çıkardı. Bir sigara yaktı. İsmail inceden inceye horluyor.

Otelcinin yardımiyle bir eşek sürücüsü kiraladım ve ertesi gün güneş doğarken çıktım İneboludan yola. Dağlara tırmandıkça havanın iyice soğuyacağını söylediler. Paltom yalınkat. Göğsüme, sırtıma, iskarpinlerimin içine gazete kâğıdı koymamı salık verdiler. Öyle de yaptım. Bir de dev gibi bir kalpak satın aldım, külrengi, astıragan kalpak. Eşek hem beni, hem bavulumu çekecek halde değil. Zaten eşek sırtında yolculuğu onuruma da yediremedim.

İnebolu, bir üç çeyrek saat kadar kaldı. Ama ilerlediğimiz dağ yolundan hem kasabayı, hem Karadenizi, aşağılarda, solumda görüyorum ve de ovayı sağımda ve de karlı dağları önümde. Karadenizde yaz güneşi, ovada bahar, dağlarda kış. Durdum:

— İşte yurt! İşte yurdum! İşte canım Anadolu!

Sesimi, haykırırken, sağ elimi ileriye doğru uzanmış yakaladım.

Sürücü şaşkın şaşkın bana bakıyor. Toparlandım. Utanarak gülümsedim. Ama bu utanma duygusu çarçabucak geçti. Aynı sesle, ama bu kere sağ elimi ileriye doğru uzatmadan:

— Böylesine güzellik İsviçrede bile yoktur, dedim sürücüye. Oysaki İsviçreyi yalnız Tobler çikolatasının içinden çıkan renkli, küçük kartlarda görmüştüm.

Sürücü karşılık vermedi.

— Deh de kara oğlan, dedi eşeğine. Yürüdük.

İkide bir, başını sağa sola çevirip manzaraya bakarak: «Benden mutlu insan var mı bu dünyada?» diye düşünüyorum, ama yüksek sesle söylemiyorum içimden geçenleri. Sürücüden çekiniyorum her nedense.

Epeyce yol aldık. İnebolu, Karadeniz görünmez oldu. Bir dönemeçte, mola vermiş sekiz on kişiye rasladık. Hepsi genç. Hepsi İstanbullu, üstlerinden başlarından belli. Hepsinin sırtında çanta gibi, çıkın gibi bir şeyler. Sigara içiyorlar. Tanıştık. Hepsi yedek subay. Kimisi Çanakkalede döVüşmüş, kimisi Filistinde, kimisi Galiçyada. Yenilgiden sonra İstanbula dönmüşler. Birisi de esirlikten dönmüş, ta Hindistandan. Çoğu öğretmenmiş askere gitmeden önce. İneboluya bir hafta önce gelmişler. Ankaraya, oradan garp cephesine gidecekler.

— Kaç yaşındasınız? dediler.

— On dokuzuma bastım, dedim.

— Yakında cephede görüşürüz, dediler.

Hep beraber koyulduk yola. İçlerinden birisi hasta görünüyordu, esirlikten döneni, onun çıkınını da yükledik bizim eşeğin sırtına.

Ilgaz dağlarında, koca koca meşelerin, gürgenlerin arasındaki Ecevidin hanına akşam kararırken vardık. İneboluda söylemişlerdi, hancının tereyağiyle balı pek ünlüymüş. Peykeye oturur oturmaz ısmarladım hem kendime, hem sürücüye. Yufka ekmeği sıcacıktı. Tereyağı hemencecik eriyip balla karışıyor. O gün bugündür öyle inanılmaz şey yemedim. Ayranı içerken baktım, benim yol arkadaşları, peykenin öbür başında, çıkınlarından filân çıkardıkları ekmekle peyniri yiyor.

— Şu baldan, tereyağından niye yemezsiniz? dedim.

Karşılık vermediler. Önümde, asma yapraklarının üstündeki tereyağiyle, tahta kaptaki baldan ikram ettim. Hiçbiri almadı. Aklıma geleni söyliyeyim mi,

söylemiyeyim mi, diye kararlaştırmağa vakit kalmadan söyliyiverdim:

— Size yol harçlığı vermediler mi?

— Verdiler.

— Ne kadar?

— Onar lira...

Önce şaştım, sonra utandım, sonra tepem attı:

— Bana 100 lira verdiler, dedim. Siz cepheye gidiyorsunuz, ben resim yapmağa. Ama benim Teyzeoğlum mebus Ankarada, 100 lirayı onun için yolladılar. Rezalet Allah kahretsin. Bana şu kadarcık iyilik etmek isterseniz, şu parayı birlikte yiyelim.

Olurdu, olmazdı, ayıptı filân derken, herkese tereyağ, bal, ayran, yufka getirdi hancı. Bir yandan da içimde dayanılmaz bir utanç. Fakir fukaraya ziyafet çeken mirasyediye benziyorum.

Allah kahretsin. Bütün bunları o zaman böyle düşündüm mü? Yoksa şimdi mi düşünüyorum?

Ahmet yatağında dizlerini dikip, kollariyle de sarıp dizlerini karanlıkta oturuyor. Motor sesi sıla hasretiyle dolu, yahut bir yerlere çağırıyor, durup dinlenmeden çağırıyor. Uzak bir yerlere. Hangi limana gider bu yüz direkli gemi? ?

Kastamonuya geldiğimizde benim sürücü:

— Kahpelere gider misin efendi? dedi. Buranın kahpeleri pek ünlüdür.

Bir an düşündüm. Canım kahpelere gitmek istiyor. Kahpe de olsa Anadolulu bir kadınla yatmak istiyorum. Ama aklıma Kastamonunun firengisi geldi. Firengiye yakalanmışım gibi korktum.

— İstemem, dedim. Sen gidecek misin?

— Şimdilik değil, lâkin dönüşte Allah kısmet ederse bir varırım belki.

Kastomonuda İstiklâl Mahkemesini gördüm.

«Bizimkileri ne kadara mahkûm ederler?»

— Asacak değiller ya be kardeşim, dedi İsmail.

«Asmasına asmazlar, ama ne ceza keserler? Belki de asarlar. Şimdiki savcı mıydı Kastamonu İstiklâl Mahkemesinin savcısı bilmiyorum.»

Kastamonuda İstiklâl Mahkemesi bir adamı gözümün önünde on beş yıla mahkum etti. Adamın kılık kıyafetine bakarsan yarı kasabalı, yarı köylü. Rakı çekmiş imbikten. Anadoluda içki yasağı var.

Ankaraya gittiğimin ertesi akşamı benim Teyzeoğlu bir ziyafet verdi mebus arkadaşlarına. Sofraya rakı şişeleri gelince sordum, mahsustan, inadıma değil, öyle ağzımdan çıkıverdi:

— Rakı yasak değil mi? Birini Kastamonuda on beş yıla mahkûm ettiler rakı çekmiş diye.

Teyzeoğlum güldü:

— O yasak bize göre değil.

— Peki ama kanun?

— Kanunu herkese tatbik edersek yandı ortalık.

Bu konuşmayı şimdi kendimden eklemelerle, düzeltmelerle hatırlamıyorum. Teyzeoğlum öyle dedi:

— O yasak bize göre değil, Kanunu herkese tatbik edersek, yandı ortalık, dedi.

Ben de rakı içtim, içmemeyi düşünmedim bile, içtim, hem yalnız o gece değil.

Ziyafetin sonuna doğru dişli mebuslardan olduğunu sonradan öğrendiğim, tombul yüzlü biri.

— Ahmet bey, dedi, iyi resim yaptığınızı duydum. — Nerden duymuş — Teyzeoğlumdan herhalde. — Mustafa Kemal Paşanın şöyle heybetli bir resmini büyüt fotoğraftan, yağlı boya, sana elli altın alayım paşadan. Pırıl pırıl elli altın.

Mustafa Kemal Paşanın resmini büyütmedim. Tombul yüzlü mebusun bana Paşadan alacağı pırıl pırıl elli altından nefret ettim. Oysa, bu elli altın olmasaydı, sevinçle yapardım bu işi o zamanlar.

Ahmet:

— O zamanlar, diye yüksek sesle tekrarladı, o zamanlar.

O zamanların ne kadar az sürdüğünü de birdenbire farketti ve acayip bir keder duydu. Mustafa Kemalle, Meclisteki odasında, tanıştırıldığını hatırladı:

— Yüreğim çarpıyor. Sert bir mavilik gördüm, sonra bir altın sarısı, sonra ak eller, biçimli, güzel ellerini. Belki de aklımda öyle kalmış. Belki de elleri

öyle değildi, ama gözlerinin mavisiyle saçlarının sarısı öyle...

«İstiklâl Mahkemesinde bizimkiler. Onbeşlerin kemikleri de Sürmene açıklarında, Karadenizin dibinde...»

Ahmet parmaklarını yakan sigarasını, uzanarak, masanın üstünde ezip söndürdü. Motor sesi kulübenin zifiri karanlığında güm güm de, güm. güm. Bu gümbürtünün arasında İsmailin soluk alıp verişini yakalamağa çalıştı. Buldu. Mışıl mışıl uyuyor. Rüyalarına giriyor muyum? Üstüne saldırırken, üstüme ateş ederken? Ahmet bir cigara daha yaktı. İsmaili düşünmeğe çalışıyor.

İnebolu Ankara yolunda bir yerde, bir dere başına geldik. Köprü filân hak getire. Kunduralarımı, çoraplarımı çıkardım, paçalarımı sıvadım dizlerime kadar. Kestirmeden gidelim diye düştük buraya. Dereyi geçerken bir de baktım ki, karşıdan, bir köylü, hem de öyle ihtiyar değil, sakalsız, demek ki daha kırkına basmamış, bir köylü, bir kadının, bir köylü kadınının sırtına binmiş dereyi geçiyorlar. Sakat, diye düşündüm. Ama herif öbür yakaya geçince indi kadının sırtından, yürüdü.

— Bu ne iş? dedim benim sürücüye.

— Avradı, dedi. Dereyi geçti avradın sırtında. Güçlü karı demek.

Ahmet gülümsedi. Bunu Anuşkaya anlatmıştı.

Akşam oldu, Kastomonudan sonra mı, önce mi, aklımda kalmamış, ne tuhaf, neye aklımda kalmamış, erken bunayacağım galiba, kudurmazsak, bırak şimdi bu kudurma işini, ama Kastamonudan sonra, gayet iyi hatırlıyorum.

Kastamonudan sonra, akşam oldu, ortalık nerdeyse geceliyecek, biz hâlâ yürüyoruz... Allahın kırı. Ne bir tek ağaç ne bir dam, ne kımıldanan bir karaltı. Toprak öyle dört bir yana yayılıp uçsuz bucaksız gidiyor kimsesiz.

— Daha çok yolumuz var mı köye?

— Köye vardık bile efendi.

— Nerde?

— Ayağımızın altında.

Alaca karanlıkta, toprakta birtakım kabartılar gördüm. Bir takım delikler, kimi yerden de duman çıkıyordu. Köpek sesleri de geliyor yerin altından.

— Köyün damları üstündeyiz, efendi.

Köyün damları toprakla bir. Az daha yürüdük, keçi yolu gibi bir inişten girdik köye.

Yaralıları bu köyde gördüm. Köy odasında, ocağın kızıllığında, yerde, toprakta yatıyorlardı. Yanyana, kimi sırtüstü, kimi yüzü koyun. Kanlı, pis sargıları, yırtık pırtık üniformaları, uzamış tıraşları, sakalları içinde. İnlemiyorlar.

Muhtar:

— Dört gün önce yatsıda geldiler, dedi, sabaha gideriz, dediler, gidemediler. İkisi öldü. Ötekiler de başımıza kaldı. Kasabaya varıp bildirdim. Bir icabına bakarız dediler, lâkin arayıp soran yok daha.

— Gidecekleri yer uzak mı burdan?

— Her biri bir yana...

— Nerde yaralanmışlar?

— Kim bilir nerde... Yunanla harb var ya şimdi...

Muhtar «Yunanla harb var şimdi» yi sanki kimsenin bilmediği ve kendisini ilgilendirmiyen bir haber veriyormuş gibi söyledi.

Yaralılara sokuldum, selâm verdim, konuşmak istedim. Karşılık vermediler. Benim sürücü:

— Bırak efendi, halleri yok, dedi. Sonra birinin başını tuttu, ocağın ateşinden yana çevirdi:

— Yolcu bu, dedi, sabaha çıkmaz. — Bunu yavaş sesle filân değil, hâlâ avuçlarında tuttuğu yaralının yüzüne doğru söyledi, yüksek sesle.

Yaralı asker, sargıları kandan ve topraktan kapkara olmuş başını kaldırdı sürücünün avuçlarından, omuzları üstünde dikilmeğe çabaladı, beceremedi, yardım ettim, dayandı duvara:

— Orası bir Allaha malûm, dedi, — Bunu yavaşça, ama fısıltıyla değil, yavaşça söyledi.

Sürücü:

— Elbet Allaha malûm. Lâkin ben seferberlikte, Çanakkalede sıhhiye çadırında çalıştım, bana da malûm, tövbe, tövbe. Sende sabaha çıkacak göz yok, dedi.

— Çıkarım, çıkarım...

Çıkmadı. Horoz sesleri, köpek ulumaları ve kadın çığlıkları dışarda birbirine karışırken, o, içerde, ocağın yanında, sırtı hep öyle duvara dayalı, hırıltılarla can verdi. Ölümü ilkönce böyle gördüm.

Biz giderken yaralılardan biri sürücüye sordu:

— Bir de bana bak. Akşama çıkar mıyım?

Sürücü büyük bir dikkatle adamın gözlerine baktı:

— Ecel karanlığı yok gözlerinde, dedi, bir Allaha malûm ama, yok.

Yolda sordum sürücüye:

— Sahiden mi yoktu ecel karanlığı adamın gözlerinde? Yoksa avutmak için mi söyledin?

— Niye avutacakmışım? Rabbime malûm, ama herif yaşıyacak.

Yamaların ustalığını keşfettim bu yolculukta. Köylülerin üstü başı, birbirine eklenmiş yamalar, her biri bir başka renkte ve yanyana gelmesi imkânsız kumaş, bez parçaları. İstanbul dilencilerinin üstlerinden başlarından kederli.

Öküzlerin, eşeklerin de bu kadar ufak tefek, bu kadar sıska olabileceğini yol boylarında keşfettim.

Çocukların karınları şiş.

Bütün yol boyunca, ayakları çıplak olmıyan bir tek köylü kadın görmedim.

Ankarada teyzeoğlum beni Taşhana yerleştirdi. Burası Ankaranın Pere Palası. Tek penceresi demir parmaklıklı taş bir odadayım. Hesapladım: yol harçlığımdan elimde kalan paranın dörtte üçünü oda kirası diye vermişim. Hesapladım: Taşhanın sahibi milyoner olmuştur bir iki yıl içinde. Şaştım. Sonra, herife düşman kesildim.

İstanbuldan tanıdığım Erzurumlu bir şaire rasladım Kuyulu kahvede. Mecliste zabıt kâtipliği yapıyormuş.

Ankara şehri bozkırdı. Bozkırda durup dururken

ve sebebsiz, mantıksız fışkırıvermiş bir tepenin eteğinde. Tepenin doruğunda bir de kale var. Geceleri bu kaleye baktığım zaman bana öyle geliyor ki, uzak denizlerde kopan bir fırtına, bir tayfun, kocaman bir kalyonu havalandırıp kondurmuş bu iç topraklardaki kayaların üstüne.

Büyük Millet Meclisi, İstasyon, camilerin kimisi ve Taşhan gibi yapıları bir yana bırakırsan, Ankarada evler tahtayla kerpiç karışığı ve çoğu badanalı.

Bir gün Kuyulu kahvede Erzurumlu şairle Ankara Ahılarından konuşuyorduk. Orta Anadolunun birçok kasabalarında, köylerinde Ahı geleneklerinin, değişmiş şekillerde, hâlâ yaşadığını söyledi.

— Bir çeşit esnaf, köylü cümhuriyeti kurmuş Ahılar, dedi, bir çeşit Bolşeviklik.

Ansızın sustu. Bakındı. Fısıldadı:

— Bolşevikler silâh veriyor bize, altın veriyor, ama korkuyor bizimkiler Bolşeviklerden.

O gece, Ankaranın eğri büğrü, daracık sokaklarında bir başıma dolaşırken, demirci dokumacı, dülger, bakırcı, bir çeşit bolşevik Ahıların çekiç, tezgâh, keser seslerini, âyinlerinde okudukları ilâhileri işitir gibi oldum. Bolşeviklerin zengine düşman, fakire dost olduklarını biliyordum. İstanbul gazeteleri, Bolşeviklerin, Rus asilzadelerine, generallerine, tüccarlarına ettikleri akla hayale gelmez işkencelerin hikâyeleriyle doluydu. Bolşevik kılıç artıkları İstanbula sığınıyorlardı. Hiç te öyle işkence görmüş bir halleri yoktu. Kadınları en aşağıdan düşes, erkekleri prensti. Bar, kumarhane işletiyor, sarışın, pembe, tombul karılarını satıyor, tombala oynatıyorlardı. İtilâf kuvvetlerinin Bolşeviklere düşman olduklarını da biliyor-

dum. Leninin adını duymuş, fotograflarını görmüştüm gazetelerde, bir tanesini kara kalem büyütmüştüm de, sevdiğimden filân değil, sınırsız alnına, çok akıllı çekik gözlerine ve hattâ çenesindeki bir tutam sakala şaşıp kaldığımdan.

Bir gece Erzurumlu şairle, Kâmilin tiyatrosuna gittik. Ahırdan, ambardan çevirme bir yer. Kapısının önünde, kederli, mavimtırak ışığiyle bir lüks lâmbası yanıyor, bir tek lüks lâmbası. İçeri girdik. Seyirciler, tahta sıralarda, elleri dizlerinin üstünde sessiz sedasız oturuyorlar. Oysaki İstanbulda — İstanbulun tulûat tiyatroları Şehzade başında olsun, Kuşdili çayırında olsun — İstanbulda tulûat tiyatroları, dışarısı ve içerisiyle bir bayram yeridir. Seyirciler birbiriyle çabucak ahbap olur, bildikler şakalaşır; şamfıstığı, gazoz, limonata, vişneli, kaymaklı dondurma satıcıları mallarını, tabak, bardak, kaşık şıkırtılariyle bağıra çağıra satar; dış kapının önünde çalan davullu, zilli, kılârnetli, borazanlı bandonun şamatası, perde açılana kadar, orada, dışkapıdaki civcivli aydınlığın, mavi, kırmızı, yeşil elektrik ampullerinin, bayrakların, ilânların sevincini taşır içeriye. Perde açılıp ta allı pullu, tombul kantocu kızlar, bir karış gerdanlarını kıra kıra, gözlerini süze süze, arada bir de hoplayıp kanto söylemeğe başlayınca ortalık karışır büsbütün. «Yaşa! Var ol!» diye haykıranlar mı, «Dilini yesinler abla» diye bağıranlar mı» «Of! Of, öl-

dürdün beni!» diye söz atanlar mı istersiniz, bir kıyamettir kopar. Kantolardan sonra seyirciler, komediyi de, dıramı da oyuncularla beraber oynar. Hayın rolündeki aktöre ıslık çalar, tuzağa düşen kıza akıl öğretir. Perde aralarında satıcıların şakırtısı, çığlıkları, artık içerde çalan bandoya uyarak çınlatır ortalığı. İstanbulda tulûat tiyatroları bayram yeridir. Ankaradaki, ölü evi gibiydi. Seyirciler gözlerini perdeye dikmişler, orda, yırtık bulutlara doğru boru çalarak uçan uzun entarili meleğe, kimisi dalgın dalgın, kimisi somurtkan, kimisi şaşkın bakıyor. İstanbulluları Ankara yerlilerinden, mebusları memurlardan ayırdetmek oluyor, ama hepsinde ortak bir şey var.

Erzurumlu şair fısıldadı:

— Korku. Ankara korkunun şehri.

İstanbulda biliyorum. Otello Kâmili. Büyük Ermeni aktörü Papasyanın yetiştirmesi. Otello rolünü ustasından bile iyi oynadığı için ona «Otello Kâmil» deniyor.

Perde açıldı. Sahnede sırma cepkenli, şalvarlı ve fesi altınlı, esmer, ufak tefek bir kadın Kayseri Ermenilerindenmiş. Erzurumlu şair söyledi ve anladım ki kadına tutkun.

Kadın, çok güzel ağzı, uçsuz bucaksız gözleri, rastıklı, kalın, çatık kaşlariyle kımıldamadan duruyor. Arka sıralardan tek tük alkışladılar. Dönüp baktım. Erzurumlu şair:

— İmâlatı Harbiye işçileri, dedi.

Kadın, gülümser gibi yaptı alkışlardan yana, sonra yeryüzünün en içli sesiyle «Yeşil Kurbağalar öter göllerde»yi söylemeğe başladı. Tüylerim diken diken oldu kederden. «Anasız, babasız gurbet illerde»

(kalan Anadoluyu), cepheye giden İstanbullu, İzmirli yedek subaylariyle, köy odalarında ölen yaralı askerleriyle kocalarını sırtlarında taşıyıp dereyi geçen kadınları ve Kastamonu kerhanelerindeki firengili kahpeleriyle, sümüklü, bitli yalınayak, başıkabak çocuklariyle ve Çamlıbellerinde Köroğlu kaleleri ve kara sapanı ve çatlak toprağiyle, bir kıyısından, bir daha dolaştım. Dayanılır gibi değil acıya, Allah kahretsin!

Kadın, iki türkü daha söyledi. Perde kapandı, açıldı. Aynı kadın, aynı ağız, aynı gözler, aynı rastıklı kaşlarla ve aynı kederle göbek atarak ve kınalı parmaklarında tahta kaşıkları şakırdatarak oynadı. Perde kapandı, açıldı. Şekspir başladı. Aynı kadın perdenin üstündeki meleğin uzun entarisiyle ve kara saçlarında yapma ak çiçeklerle Dezdemona oldu. Otello rolünde Kâmil yine hârikaydı. Artistlerin hepsi tulûat oynuyor. Bir Kâmil tam metni söyledi, bir de Yago.

Yagoyu oynıyan Raşitle oyundan sonra tanıştık. Makyajını silmişti. İnsanı şaşırtacak kadar çilli ve kırmızı saçlıydı. Ufacık, gençten bir adam. Yuvarlak, elâ gözleri telâş içinde. Sesi yapış yapış tatlı. Sahnenin dışında da Yagonun sesiyle konuşuyor. Robert-Koleji bitirmiş İstanbulda. Fıransızca da, İngilizcesi kadar kuvvetliymiş.

— Şekspiri baştan aşağı ezbere bilirim, dedi. Sonelerini de.

Emekli bir elçinin oğluymuş.

— Şekspirin tiyatrosu, dedi, bizimkinden büyüktü, ama bizimkine benziyen bir yeri vardı. Kendimi burda, Ankarada, Elizabet devrinin Londrasında sa-

nıyorum bu salaşın sahnesine çıkınca. Görüşelim, Ahmet bey, ben Taşhandayım. Siz benim farkımda değilsiniz, ama ben sizi çoktan gördüm. İstanbulda da duymuştum adınızı.

Adımı İstanbulda duymuş olmasına şaştım, sonra düşündüm, belki karikatüristliğimden.

— Biraz beklemek lûtfunda bulunursanız, birlikte döneriz Taşhana Ahmet bey.

Erzurumlu şair:

— Biz, bir yere daha uğruyacağız, dedi.

— Siz bilirsiniz... — Raşit bana döndü — : Görüşelim Ahmet bey.

Yolda Erzurumlu şair:

— Bu herifle ahbaplık etmeğe kalkışma, dedi. Neyin nesi belli değil. Zaten Ankarada iyice tanımadığın adamlarla görüşme.

Sokaklar zifiri karanlıktı. Devriyelere rastladık.

— Ankara Nuhun gemisi, dedi Erzurumlu şair, yıkılan Osmanlı İmparatorluğunun tufanında yüzen Nuhun gemisi. Sahili selâmete ulaşacak elbette, içinde yanyana yaşıyan güvercinleri, yılanları, arslanları, kaplanları, kurtları, kuzulariyle, sahili selâmete ulaşacak ve orda yılanlar güvercinleri yiyecek, kurtlar kuzuları. Arslanlarla kaplanlar boğuşacak birbiriyle.

Kahveler çoktan kapanmıştı. Samanpazarına geldik.

— İngiliz casusu Mustafa Sagiri burda astılar, dedi.

Taşhanın kapısında ayrılırken tekrarladı:

— Raşitle ahbaplık etme. Ne olur ne olmaz, anladın mı?

— Anladım.

Mustafa Kemal Paşa şehrin dışında oturuyor, lâz muhafızlariyle çevrili.

Garp Cephesi hem gayetle yakın, hem gayetle uzak. Bu yılın 23 Martında başlayıp 31'inde sona eren İkinci İnönü Savaşı sırasında top seslerinin Ankaradan işitildiğini söylediler. Doğru mu, yalan mı, bilmiyorum, ama Yunan orduları Ankara üstüne yürümeğe başlayınca, devlet daireleri ve zenginler, tirenle, yaylılarla, kağnılarla Ankarayı bırakıp içerilere göç etmişler. Yunan orduları «Meydanı harbi silâhlarımıza terkedip» çekildikten sonra da, gidenlerin kimisi dönmüş, kimisi ulaşmış Sivasa.

Anadolunun en bereketli toprakları, en hünerli şehirleri düşman elinde: on beş il ve ilçe, dokuz büyük şehir, yedi göl ve on bir ırmak, üç deniz ve altı demiryolu ve milyonlarca insan, bizim insanımız, düşman elinde.

Teyzeoğlumu gördüm:

— Cepheye gideceğim, dedim.

— Olmaz, dedi.

Dayattım.

— Konuşurum, dedi.

Üç gün sonra buluştuğumuzda bana büyük bir müjde verir gibi:

— Konuştum, dedi, — kiminle konuştuğunu söylemedi, ama çok büyük belki de en yüksekte oturan birileriyle konuştuğunu belli etti —, senin cepheye

gitmene izin yok. Matbuat Müdürlüğünde bir iş bulacaklar sana.

Cepheye gitmeme niçin izin verilmediğini anlamağa çalışmadım. İlle gideceğim diye dayanabilirdim belki, izin de çıkabilirdi belki, ama dayatmadım.

— Matbuat Müdürlüğünde çalışmak istemiyorum. Bana kasabanın birinde hocalık bul, dedim.

Yüzüme, enayilerin yüzüne akıllıların baktığı gibi baktı ve bir hafta sonra Boluya doğru yine yayan, yine bavulum bir eşeğin sırtında yola çıktım. Sürücüm topaldı.

ON BEŞİNCİ ÇİZGİ

Ziyadan kalma şiir kitabını yine baştan aşağı okudu Ahmet. Kim bilir kaçıncı okuyuşu bu. Yere su döktü. Çamurla heykel yapmağa çalıştı. İlkönce Anuşkanın başını, olmadı. Bir kedi. Olmadı. Sonra şiir yazmağa kalkıştı. Ne yazacağını bilmiyordu, nasıl yazıldığını da. Aruz veznine oldum olası akıl erdiremedi. Hem, aruzla yazılır mı artık? Heceyle yazmağa uğraştı, yedi yediyle, «Hangi limana gider bu yüz direkli gemi»nin vezniyle. «Ayrılık bir dal, gülüm sen en acı yemişi». Yemişe bir yığın kafiye var. Ama hiç biri, ikinci satırın ortaya çıkmasına yardım etmedi. Ben şair olsam sevda şiirleri yazmam, dedimdi Anuşkaya. Şiir yazmak ta nerden aklıma geldi? «Şu kahpe dünyanın işi...» Dünya niye kahpe olsun? Dünya gü-

zel. Dünya güzel ne demek? Dünyanın nesi güzel? İnsanların yüzde kaçı için dünya güzel? İnsanların kocaman çoğunluğu, dünya güzel mi, değil mi? diye düşünmüyor bile. Bu dünyada haksızlık yokmuş, açlık yokmuş, zulüm yokmuş, ölüm yokmuş gibi, haksızlığın, açlığın, zulmün, ölümün içinde yaşıyor. Haksızlığa, zulme, ölüme karşı yüzde kaçı savaşıyor insanların? Biz savaşıyoruz işte. İhtilâller yapan, barikatlar kuran yığınlar savaşıyor. Ben savaşmıyor muyum? Kudurup İsmailin kurşuniyle gebermeyi bekliyerek mi? Hay Allak kahretsin!

ON ALTINCI ÇİZGİ

Bolu mutasarrıfı değişti. Aylardır maaş alınıyan Bolu Sultanisi öğretmenleri, Ahmedin kışkırtmasiyle, yeni mutasarrıfa gidip dert yanmayı, gerekirse kafa tutmayı kararlaştırdı. Seçilen temsilciler, bir perşembe günü, öğleden sonra. Aynalı kahvede toplanarak hükümet konağına doğru öfkeyle yola çıktı. Ahmetle Ulûmu Diniye hocası Rumelili Şaban efendi önde ve matematik, tarih, edebiyat öğretmenleri arkada, çarşıdan geçtiler. Yağmur yağıyordu. Önde bir, arkada üç şemsiye gidiyordu. Ahmet şemsiyesizdi. Çarşı esnafı, bu şemsiyeli, öfkeli kafileyi saygı ve umutla selâmetledi. Öğretmenlerin hepsi, Ahmet te içlerinde, çarşıya borçluydular. Ve çarşı, onların, mutasarrıfa niçin gittiğini biliyordu.

Köşeyi saptılar. Yağmur azıttı. Ahmet dönüp baktı. Arkadaki üç şemsiye ikiye inmişti.

— Edebiyatçı nerde yahu?

Tarihçi karşılık verdi:

— Sigara alınağa kaldı çarşıda. Yetişir ardımızdan.

Ulûmu diniyle hocası Şaban efendi homurdandı:

— Lâ Havle ve lâ, sigara almanın zamanı mı?

Bir şemsiye önde, iki şemsiye arkada, Bahçeliklere girdiler. Kara çarşaflı, peçesiz, sırılsıklam bir kadın, gelenleri gördü, erkekleri. Yüzünü bir bahçe duvarına çevirip çömeldi onlar geçene kadar. Bahçeler bitti, çamurlu bir arsaya girdiler. Ahmet yine dönüp baktı. Arkadaki iki şemsiye bire inmişti.

— Tarihçi nerde yahu?

Matematikçi karşılık verdi:

— Su dökeceği gelmiş te.

Ulûmu diniye hocası Şaban efendi homurdandı:

— Bu İtilâfçılar böyledir. Olmadık zamanda çişleri gelir.

Matematikçi, eski İtilâfçılardandı.

Yağmur, bardaktan boşanırcasına yağınağa başladı. Ahmet, Ulûmu diniye hocası Şaban efendinin şemsiyesine sığındı. Hükümet konağının kapısından girerken Ahmet dönüp baktı. Arkada şemsiye kalmamıştı. Şaban efendi de kendisininkini merdivenlerde kapatıp homurdandı:

— Kabahat sende Ahmet efendi. Böyle mühim bir işe böyle adamlarla tevessül edilir mi?

Mutasarrıfın, camilerdeki gibi kalın kapısı önünde oturan odacıya Ahmet:

— Mutasarrıf beye, dedi, Sultani mektebi öğretmenlerinin geldiğini söyle.

Odacı girip çıktı:

— Buyurun.

Ahmet, ağır perdeyi kaldırıp daldı odaya. Mutasarrıf masasının başındaydı. Kara kalpaklı, kara gözlü, iri yarı.

Ahmet:

— Biz, diye söze başladı, Ulûmu diniye hocası Şaban efendiyle ben, size...

Mutasarrıf elini kaldırıp Ahmedin sözünü kesti:

— Sizi görüyorum, ama Ulûmu diniye hocası nerde?

Ahmet arkasına baktı. Şaban efendi yok. Tepesi attı:

— Şaban efendi kapınızın önünde kaldı. Emredin de gelsin.

— İstemez.

— Beş kişi çıktık yola, bir ben...

— Bana da lâzım olan sizsiniz, oturun.

— Bizim maaşlar...

— Emir verdim... Birer aylık alacaksınız...

— Peki, ama biz...

Mutasarrıf yine elini kaldırıp Ahmedin sözünü kesti. Zile bastı. Giren odacıya çay ısmarladı ve:

— Kapıdaki hocaefendiye söyle, dedi, beklemesin.

Odacı çıktı... Mutasarrıf ayağa kalktı. Ahmedin önünde dikildi.

— Ahmet bey, dedi. Kim olduğunuzu, akidenizi, kasabada, köylerde ne gibi faaliyet gösterdiğinizi biliyorum. Arkadaşlarınızı da hâkeza. Ağırceza yargı-

cı Yusuf beyle, muhasebeci Osman beyi... ve taraftarlarınızı hâkeza.

Sustu, sonra kocaman elini Ahmedin dizine koyarak, ağır ağır devam etti:

— Yunan orduları yürüyor Ankara üstüne...

— Ne diyorsunuz? Yine mi?

— Ankara düşebilir...

— Ankara düşebilir mi? Ankara düşerse?

— Biz burda Bolşevikliği ilân ederiz.

— Bolşevikliği mi?

— Beni reisicumhur yaparsınız. Bir ordu teşkil ederiz, gider Ankarayı da kurtarırız. Taraftarlarınızı hazırlayın. Lâkin benden bahsetmeyin onlara şimdilik.

Ahmet, başına sopayla vurulmuş gibi bakıyordu Mutasarrıfın yüzüne. Bir şeyler anlıyor, bir şeyleri anlamıyordu. Mutasarrıf, eli hep öyle Ahmedin dizinde:

— Yusuf beyle Osman beye bahsedin teklifimden, dedi. Siz, İçişleri Bakanlığını alırsınız üstünüze, Osman bey Maliyeyi, Yusuf bey Başbakanlığı...

Ahmedin sersemliği ansızın geçti. Mutasarrıfı rahat rahat dinliyor, her şeyi anlıyordu. Odacı çayları getirdi, çıktı. Mutasarrıf şekeri ağır ağır karıştırarak, Jandarma Komutanı ile polis müdüründen söz açtı. Birincisini kazanabileceğini, ama ikincisine katiyen güvenilemeyeceğini söyledi.

Ahmet, Mutasarrıfın yanından çıktığı zaman kafasının içi gayetle berraktı. Merdivenleri inerken, öğretmenler arasında, gençlik mahfilinde kimlere güvenilebileceğini gözden geçirdi. İptidai kısmı türkçe öğretmeni, terbiyei bedeniye öğretmeni, fizik ve kim-

ya öğretmeni... Gençlik mahfilinde: belediye mühendisiyle arkadaşları. Çarşıda kazancı Ferhatla arkadaşları.

Yağmur dinmişti. Osmanla Yusufu aradım, bulamadım yerlerinde. Nerdeler Allah kahretsin? Kuyulu kahveye gittim, temsilciler utangaç ve telâşlı karşıladı beni.

— Maaşları alacağız, dedim, ama şimdilik birisini, ve «niye beni yarı yolda bıraktınız be adamlar?» diye sormadan fırladım sokağa. Osmanla Yusuf yine yerlerinde değiller. Nerdeler Allah kahretsin?

Yusuf, Bolu Ağır Ceza Mahkemesi üyesi. Öteki üyelerle savcı hem çok tembel, hem çok yaşlı. Ağır ceza Yusufun elinde. Ben, Bolu Sultanisi İptidai kısmında resim hocasıyım. Osman, Alyanak Osman bey, Ziraat Bankası muhasebecisi. 915'ten 19 a Almanyadaymış. Marksın adını, ama yalnız adını, bir de «Bütün dünya işçileri birleşiniz!» dediğini ondan duydum. Bir de «Tarih sınıfların savaşıdır,» dediğini... Ama tarihi bize padişahların, kralların hikâyesi diye okuttuklarından Marksın bu sözünü «Tarih padişahların, kralların arasında yapılan savaşlardır» diye anladım, çok ta doğru buldum. Bilmem hangi padişah bilmem hangi kralla kavga eder, millet ezilir ortada. Ama artık tarih böyle olmıyacak, yok edeceğiz padişahlarla, beraber savaşları da.

Bolu Ağır Ceza Mahkemesi üyeleri gerçekten iki

kişi: Yusufla Osman. Gerçek savcı da ben. Dâvalara mahkeme salonunda lâf olsun diye bakılır. Kararlar, Asıl Katırcı hanında, ahırın üstündeki odamda, geceleri veriliyor. (...)

Katırcı hanın ahırı üstündeki odamda, aşağıdan gelen kişnemeler, zincir gürültüleri ve gübre kokuları arasında ve gaz lâmbası ışığında Osmanla Yusufa, Mutasarrıfın dediklerini anlattım. Mutasarrıfla iki kere konuştuk. Planlar hazırladık. Ama Ankara düşmedi. Mutasarrıf yine çağırttı bizi: «Burda yapacak işiniz kalmadı artık, benim de başımı belâya sokmayın, gidin», dedi. O sırada Yusuf bir telgraf aldı. Kimden bilmiyorum. Ama bize: «Beni bir iş için Tırabzona çağırıyorlar», dedi, «Fırsattır, siz de gelin. Ordan hep beraber Rusyaya geçeriz.

Yusufun teklifini kabul ettik. O gitti, ama Osman İstanbula döndü. Ben Tırabzon yolunu tuttum.

Yusufu, Tırabzonda, verdiği adreste bulamadım. Ev sehipleri bir kahve salık verdiler: «Arada bir oraya tavla oynamağa giderdi. Çok usta bir tavlacı Hafız vardır, o da çıkar o kahveye», dediler. Kahveye gittim. «Yusuf efendinin kaçtır geldiği yok», dedi kahveci. Otele döndüm. Uyuyamadım. Sokağa çıkmak için aşağı indim. Otelciye rastladım.

— Nereye beyim, dedi.

— Uyku tutmadı da.

— Vakit geç, kahveler kapanmıştır.

— Kahveye gidecek değilim. Dolaşacağım, hava alacağım biraz.

— Yine sen bilirsin, lâkin vakit çok geç te...

Şaştım.

— Yol mu kesiyorlar?

— Yok... Lâkin...

— Lâkin ne?

— Daha bugün geldin Tırabzona buranın yabancısısın...

— Ne olacak?

— Hiç, lâkin şu meseleden sonra, yabancıları kolluyorlar da.

— Hangi mesele?

Otelci karşılık vermedi. Söylediklerine pişman olduğu belli.

Ne meselesi?

— Canın ille de dolaşmak istiyorsa var dolaş beyim. Hani kanım kaynadı da sana ondan. Sen bilirsin...

Odama döndüm. Pencerenin patiska perdesini kaldırıp dışarı baktım. Anadolu şehirlerinin yatsıdan sonraki karanlığı.

Ertesi sabah erkenden fırladım otelden, dünkü kahveye gittim. Çırak, kahvenin önünü suluyordu. İçerde bir iki müşteri. Kahveci tanıdı beni:

— Dün sen gittikten sonra Yusuf efendi geldi, dedi. Söyledim. Bir delikanlı, dedim, şöyle sivri kalpaklı bir delikanlı seni sordu, dedim. Sen adını söylemedin bana. İstanbulluya benzer, sakal başları uzun şöyle, dedim.

— Ne dedi Yusuf?

— Önce tanımadı. Sonra «Ha, bildim», dedi.

— Eee?

— Başkaca bir şey demedi.

— Nasıl başka bir şey demedi? Yarın gelirse beni beklesin, filân demedi mi?

— Demedi. Ama istersen bekle. Bugün tavlacılar şahı Hafız gelecek, Yusuf efendi de gelir her hal.

Hiçbir şey anlamıyorum. Fakat beklemekten başka da yapacak iş yok.

— Burdan Batuma sık sık vapur var mı?

Kahveci yüzüme bir tuhaf baktı.

— Olur arasıra.

— Motor filân da vardır, takalar filân.

— Olmaz olur mu?

Kahveci gitti, çayı, simidi, peyniri getirdi.

— Batuma mı yolculuk?

— Karsa, Batum — Tiflis üstünden.

Plânımız şöyleydi: Karsa o zaman iki yolla gidiliyor Tırabzondan. Biri, kara yolu. Öbürü: denizden Batuma, ordan Tiflise, ordan Karsa. Biz Batumda kalacağız daha ileri gitmeden.

— Yol tezkeren var mı Batum üstünden gitmeğe?

— Var.

Kâğıtları Boluda yaptırmıştım Mutasarrıfa: «Berayı maslahat Karsa, Batum — Tiflis yoliyle.»

— İyi öyleyse, kara yolu hem uzun, hem zahmetlidir. Tezkereyi burda mı verdiler?

— Hayır.

— Ankaradan mı?

— Boludan.

— Bolunun tezkeresi burda geçmez. Burdan da izin alman lâzım gelecek.

— Vermezler mi?

— Orasını Allah bilir.

Kahveci gitti. Müşterilerin, konuşmamıza kulak kabarttığını, sonra kendi aralarında fısıldaştıklarını farkettim.

Bir çay daha ısmarladım. Çırak değil, yine kahveci getirdi çayı.

— Yahu, burda bir mesele olmuş, dedim.

— Ne meselesi?

— Bilmem... Otelci söyledi.

— Hangi otelde kalıyorsun?

Her nedense, kaldığım oteli, tuhaf bir savunma içgüdüsiyle, söylemedim. Kahveye gelirken önünden geçtiğim başka bir otelin adını verdim.

— Demek, burda bir mesele olduğunu bilmiyorsun?

— Haberim yok.

Haberi olduğu belli.

O gün yatsıya kadar bekledim Yusufu. Gelmedi.

Ertesi sabah yine damladım kahveye:

— Geldi mi?

— Kepenkleri indirirken geldi.

— Eee?

— Sabah beni beklesin, dedi.

Yusuf az sonra girdi kahveye. Kucaklaştık, daha doğrusu ben onu kucakladım.

— Çıkalım, dedi.

Çıktık.

— Yahu Yusuf bu senin yaptığın...

— Sus... Anlatırım her şeyi...

— Ne oluyor?

— Sus,dedimya...

Hızlı hızlı yürüyoruz. Yusuf, çaktırmamağa çalışarak, arada bir arkasına bakıyor. Hızlı, ama çok

hızlı yürüyoruz. Adının Tekke Mahallesi olduğunu sonradan öğrendiğim inişli yokuşlu, daracık sokaklara girdik. Yürümesini yavaşlattı.

— Anlat bakalım Yusuf efendi.

— O evden çıkınam icabetti.

— Peki, seni nerde bulacağımı niye söylemedin ev sahiplerine?

— Öyle icabetti.

— Öyle icabetti ne demek? Koskoca Tırabzonda seni nasıl bulacaktım?

— Buldun ya işte... Kahveciye bir şey söyledin mi?

— Ne gibi?

— Ne bileyim, münasebetsiz bir şey. Sen patavatsızın birisin.

— Batuma sık sık vapur var mı diye sordum.

— İyi haltetmişsin.

— Ne olacak?

— Boludan aldığın kâğıtla Batuma geçemezsin. Kahveciye daha neler söyledin?

— Başka bir şey söylemedim.

— Ayın-Pe'den çağırdılar mı seni?

— Yooo... İyi ama, Batuma nasıl gideceğiz? — Ansızın aklıma geldi — yahu, buranın valisi, büyük babamın yetiştirmelerinden. Ona giderim, ondan alırım izinlerimizi.

Yusuf düşündü:

— Fena fikir değil.

Yusufa Tırabzonda ne iş yaptığını sormak aklıma gelmiyor.

— Sen kâğıtları kendin için yaptırt, Ahmet. İkimize izin çıkartmak şüpheyi çeker. Ben, üç dört ay

sonra bir yolunu bulup gelirim. Hem burda da görünmiyelim bir daha.

— Ne oluyoruz.

— Sen, Boludaki mahkeme işlerinden, Mutasarrıftan, bahsettin mi burda kimseye?

— Kimi gördüm ki...

— Belli olmaz, senin gibi patavatsızlardan...

— Patavatsızlığımı da nerden çıkarıyorsun? Sen bir şeylerden korkuyorsun Yusuf. Burda bir işler mi karıştırıyorsun? Hem, bana baksana, bir mesele olmuş burada.

— Kim söyledi?

— Otelci... Kahveciye de sordum.

— İyi haltetmişsin.

Arkasına baktı.

— Ne bakıyorsun ikide bir.

— Peşimizde adam var mı diye.

— Peşimizde niye adam olacak?

— Boluda yediğimiz haltlardan Ayın- Pe'nin haberi olmadı mı sanıyorsun? Beni iyi dinle Ahmet, — sesini kıstı, — Mustafa Suphileri öldürdüler.

— Kim bu Mustafa Suphiler?

— Türk Bolşevikleri.

— Nerde, nasıl öldürdüler? Niçin öldürdüler?

— Bolşevik oldukları için.

Çamlık bir tepeye gelmişiz. Yusuf:

— Rusyadan çağırmış adamları Mustafa Kemal, dedi. Suphi esir kalmış Rusyada, sonra Bolşeviklere katılmış. Aralarında İstanbuldan gelenler de varmış. Bakıide bir kongre mi ne yapılmış ta, onun için gitmişler oraya.

— Sonra?

— Davetiyeyi alınca Mustafa Kemalden, gelmişler sınıra. Kâzım Karabekir Paşa karşılamış.

Çamların altında oturduk. Hava da bir güzel. Karadenizden bir de yel esiyor püfür püfür.

— Erzurumda hacılara, hocalara, ite, köpeğe, «Muhafazayı Mukaddesat Cemiyeti» diye galiba bir cemiyet kurdurmuşlar. Daha şehrin kapısında yuhalamış, taşa tutmuşlar Suphilerin yaylılarını. «Camilerimize eşek bağlıyacaklar!» «Karılarımızın başını açacaklar!», «Bize şapka giydirecekler!» diye bağırırlarmış. Karabekir de, silâhlarını alıp Trabzona sevketmiş Suphileri.

Karadeniz sağa, sola, ileriye bomboş uzanıp gidiyor alabildiğine. Ne bir vapur dumanı, ne bir yelken.

— Burda hepsini, Değirmenderede, geceleyin, bir motora bindirmişler. Ocak ayının 28'inde oluyor bu iş. Burda bir Yahya Kâhya var, kayıkçılar kâhyası, it mi it. Topal Osmanın adamı. Suphilerin motoru az açıldıktan sonra, Yahya Kâhya adamlarını başka bir motora yüklüyor. Bunlar Sürmene açıklarında rampa ediyor öteki motora. Suphiler 15 kişiydi diyorlar. Suphi karısını da getirmiş. Karı Rus. Boğuşma iki saat kadar sürmüş, diyorlar. Bir aralık Suphi bir tüfek geçiriyor eline. Tam ateş edecek, Trabzonun itlerinden Faik adında bir hergele, arkadan, ensesinden, tabancayla vuruyor Suphiyi. Ötekileri de bıçaklayıp, boğup, ayaklarına taş, demir bağlayıp denize atıyorlar. Rus kadınını Trabzona getirmişler. Güzel kadınmış. Yahyanın evinde hapis. Burda, bu iş üstüne, bir şeyler olacak diye korkuyor hâlâ Ankara.

— Trabzonda bizden kimse var mı?

— Bilmem. Ayın-Pe tetikte.

Karadeniz hep öyle bomboş, apaydınlık yayılıp gidiyor.

Ahmet üç değil, altı ay bekledi Yusufu Batumda. Yusuf gelmedi. 924'te İstanbula dönüp ticaret yaptı. Zengin oldu. İflâs etti. Kaçakçılığa başladı. 934'de İstanbulda, Yüksek Kaldırımda, güpegündüz, polis kurşuniyle öldü.

Mustafa Suphinin resmini ilkönce gördüm. Moskovada iki, üç kere, kara kalem büyüttüm. Gözlüklü, pensne gözlük, pos bıyıklı. Yeryüzünde en çok saydığım, daha önemlisi, sevdiğim adamlardan biri.

Batumda, parkta dolaşıyorum. Karnım aç. Bir iki milyon rublem var. Bavulu da sattım geçen hafta. Deri sanıyordum, muşambaymış. Sinemanın yanındakı çaycıda, saharinle değil, kıtlama şekerli bir çay içsem. Denizin şamatasını duyuyorum. Çırıl çıplak yatan kadınlara gidip bakınağa üşeniyorum.

Dün gece plajdaydım. Gökyüzü de kapalı. Ilık karanlıkta deniz yakamozlu, durgun. Aklımda fikrimde Suphilerin öldürülmesi. Beni Batuma getiren vapur, Sürmene açıklarından geçerken karşı kıyılara baktım. Yeşil tepeler, kumsal, ağaran evcikler. Bizim

Karadeniz kıyılarından bir kıyı. Suphilerin motoru geceleyin geldi bu kıyıların önüne ve pır pır eden ışık parçacıklarını gördüler yalnız. Belki de görmediler. Belki de buram buram kar yağıyordu. Deniz durgun muydu, dalgalı mı? Motorun tayfası, teknelerindeki yolcuların öldürüleceklerini biliyordu. Bunu bile bile, sanki hiçbir şey olmıyacakmış gibi konuştular mı onlarla? Belki onlara tütün ikram ettiler, belki sigaralarından yaktılar sigaralarını. Suphiler neler konuştu kendi aralarında? Öldürüleceklerini getirmediler mi akıllarına? Yoksa sezdiler mi? Ne zaman? Erzurumda, hükümet konağında tabancaları alınınca mı? Belki de Erzurum kapılarında yaylıları taşa tutulunca kuşkulandılar? Kâzım Karabekir Paşa, ölümlerini bir savaş plânı gibi hazırladığı insanlarla konuşurken, kıs kıs gülüyor muydu içinden? Artık biliyorum: Paşa, Ermeni taşnaklarını, Suphinin Rusyadaki Türk esirlerinden kurduğu Alayın yardımıyle yendi. Ömrünün sonuna kadar övüneceği bu zaferi Suphiyle arkadaşlarına borçluydu, öldürülsünler diye Trabzona yolladığı adamlara. Suphiler Trazbona gelince hapis mi edildiler? Bilmiyorum. Hapis edildilerse sezmişlerdir. Ama, edilmedilerse? Sürmene açıklarında arkalarından hızla yaklaşan motoru görünce ne düşündüler? Cephane almak için Batuma gittiğini mi? Yoksa arkadaki motor, kar karanlığından fırlayıp ansızın mı belirdi bordalarında? Ama gürültüsünü işitmişlerdir. Belki de işitmediler, dalgaların ve kendi motorlarının şamatasından. Ama işittilerse. «Ankaradan emir geldi, özür dileyip bizi çağırıyorlar» diye geçti mi akıllarından? Yoksa gelenin ölüm olduğunu anladılar mı? Halkımın yetiştirdiği en akıllı adamlardan-

dılar. Yalnız en akıllı değil, en yiğit, en Türk. Topraklarımızı, bu topraklarda yaşıyan yarı aç, yarı tok ve sıtmadan kırılan ve trahomdan kör olan ve çaputlar içinde dolaşan ve ufacık öküzleriyle taşlı tarlaları süren ve dört yıl, dört cephede, bit içinde kanını döktükten sonra yeni yeni cephelerde dövüşen halkımı kim sevdi onlar kadar? İnsandaki güzele, iyiye, umuda kim inandı bizde onlar kadar? Suphilerin yüzünü görebiliyorum, bir onun yüzünü, ötekilerinki dumandan. Öldürülecek onların göğüslerini, boyunlarını, sırtlarını görüyorum, ama yüzleri dumandan. Öldürecek onların ellerini, tüfeklerini, tabancalarını, bıçaklarını, urganlarını görüyorum, hattâ bıyıklarının altında çarpılan ağızlarını. Gözümün önüne Trabzon itlerinden Faikin tabancası geliyor. Faikin yüzünü de görüyorum. Gaga burunlu, esmer ve elini görüyorum. Suphinin ensesine sıkıyor tabancayı. Suphinin elinden düşen tüfeği gördüm. Suphi bordadan denize devrildi. Amma belki denize devrilmedi de güverteye düştü ve ayağına demir bağlıyorlar işte. İşte denize atıyorlar. Ötekilerden önce. Ötekiler. Birinin adını biliyorum: Nejat. İstanbullu. Öğretmen. Motor teknesinde makina durdu mu, durmadı mı? Bir motor teknesinde, yalın ellerle, öldürmeyi bilmiyen ellerle, bıçaklı, tüfekli, tabancalı, urganlı ve öldürmeyi bilen ellerin iki saat boğuşmasını, bütünüyle gözünün önüne getiremiyor insan. İstanbullu Nejatın yüzünü değil, boynunu görüyorum. Boynuna halatla bağlanmış taşı. Denize attılar Nejatı. Belki sağdı daha, ağır yaralıydı, karşı, kıyıda pır pır eden ışıkları görüyor. Açılıp kapanan karanlık suların şıkırtısını işittim, işitiyorum. On beş kere açılıp kapandılar.

Batumda parktayım. Parkın gölü ağaçların arasında, güneşte pırıldıyor. Bir el dokundu omuzuma. Dönüp baktım: Raşit. Şaştım. Boynuma sarıldı. Ankarada. Otello Kâmilin tiyatrosunda Yago rolünü oynıyan Raşit.

— Batumda işin ne? dedim.

— Bolşeviklere geldim, dedi. Dünya Bolşevik olacak.

Benim buralarda ne yaptığımı sormadı ve beni gördüğüne şaşmadı. Otelinin adresini verdi. Ben Fransa otelinde kaldığımı söylemedim, ama bir hafta sonra geldi odomıza. Gazatede çalışıyorum, dedi. Türkiye Komünist Partisi Dış Bürosu üyeleriyle tanıştırdım. Gitti. Bir ay sonra geldi. Gazeteye başyazar oldum, dedi. Batum şehri, Acara Sovyet Sosyalist Cumhuriyetinin başkenti. Acaralıların çoğu müslüman. Türkçe konuşuyorlar. Türkçe gazete çıkıyor, Raşit, işte ona başyazar olmuş. (...)

Raşidin son gelişinin akşamı Dış Büro'nun mühürü kayboldu. Mühür, masanın çekmecesindeydi. Çekmece kilitli. Kilit kırılmış. Ben Raşitle çıkıp, üç dört saat sonra döndümdü. Balkona bakan pencere de dışardan kurcalanıp açılmış. Çekaya haber verdik işi ve ertesi sabah çağırdılar Çekaya beni. Tahta bir masanın başında, kara bıyıklı, gözlüklü — gözlük pensne — biri oturuyor. Türkçe konuşuyor Azer şivesiyle.

— Mührü siz çalmadınız, dedi. Çalınağa ne hacet? Elinizin altında. Şüpheniz kimden?

— Kimseden şüphem yok.

— Dedeniz paşa, babanız büyük memur. Engels fabrikacıydı. Mustafa Suphinin babası da paşa.

— Siz, Mustafa Suphi yoldaşa benziyorsunuz.

— İyi adama benzermişim, dedi gülümsedi. (...)

Moskovaya bahar yağmurları yağıyor. Ya on, ya on yedinci kedi resmi yapıyorum. Sİ-YA-U, «Bu akşam Anuşka gelecek, çay içmeğe», dedi. «Para var mı? Öteberi alınağa?» dedim. Onda az bir şey varmış, ama iki pasta alınağa bile yetmez. Bende metelik yok. Kapıcı kadından borç istedim. Sİ-YA-U öteberi alınağa gitti.

Anuşkayla sevişmemiz Sİ-YA-U'yla aralarındaki bağı, tuhaf bir bağ, zerrece zedelemedi. Ben Sİ-YA-U'nun yerinde olsam kızı bir daha görmemeğe çalışırım.

Raşit girdi odaya. Koltuğunda gayetle büyük, tıklım tıklım bir evrak çantası. Başında, Rus işçilerinin giydiği kasket. Ceketinin altında, gümüş sarkmalı, ince Kafkas kemeri. «Kongreye geldim», dedi. «Maarif işçileri kongresine.» Acara Maarif Komiseri olmuş.

Anuşka geldi. Raşitle tanıştırdım. Kedi resmini beğendi.

— Ama yeter artık, odamda kedilerden dönecek yer kalmadı, biliyorsun.

Çay yaptık. Raşidin gitmesinden az sonra Anuşkayla çıktık. Yağmur dinmiş. Anuşka koluma girdi. «Bu gece sende kalayım», diye yalvardım. Razı olmadı.

— Neden? Dün gece razı oldun da bu gece neden?

— Bilmem, öyle işte...

Avlu kapılarının kemeri altında öpüştük. Ayrılırken:

— Acara Maarif komiserini sevmedim, dedi.

— Neden?

— Bilmem, öyle işte. Kediler kimi insanı görür görmez sever, kimisini...

— Sen kedi değilsin. İnsanda akıl var, şuur var, hele komünistte... Ben şair olsaydım, yürek sözünü kullanmazdım.

— Sen beni aklınla mı seviyorsun?

— Şair olsaydım, sevda şiiri yazmazdım.

Ahmet eve dönerken:

«Dinle neyden ki hikâyet kılmada, ayrılıklardan şikâyet kılmada» beytini tekrarlarken yakaladı kendini.

Raşidi, İngiliz casusu diye iki ay sonra yakaladılar. Türk elçiliğine sığınmak isterken kapının önünde tuttular. Ahmedin aklına Batumdaki mühür işi geldi. Raşidin yakalandığını söylemedi Anuşkaya, Raşidi Sibiryaya sürdüler, Kaçtı, İstanbula döndü 929'da, ve «Nasıl Bolşevik Maarif Komiseri oldum?» diye yazılar yazdı bir gazetede. Milli Emniyette çalıştı.

YİRMİNCİ ÇİZGİ

Ahmet, başağrısiyle uyandı. İsmail giderken kapıyı yine aralık bırakmış. Ahmet, her keresinde hemen

yataktan fırlayıp kapıyı kapatır, lâmbayı yakar, bu sabah yerinden kımıldamadı. Kapı aralığından aydınlık görülüyor. Motor sesi güm güm de, güm güm, beyninin içinde. Başladı mı? Bu başağrısı, o başağrısı mı? Yirminci gün. Elini uzatıp iskemleden kitabı aldı. Başağrılarının kaçıncı günde başladığı yazılı değil. Bir kibrit çaktı, gözlerine yaklaştırdı, nerdeyse kirpiklerini yakacak. Aleve bakabiliyor. Ama daha erken, yirminci gün başlamaz ya ateşten korku. Kitaba baktı. Kaçıncı günü başladığını yazmıyor. Kalktı, bir aspirin yuttu. Canı yemek istemiyor. İştahsızlık. Çay yaptı. Çayı iştahla içti. Sevindi, ama başı çatlıyacakmış gibi ağrıyor. Bir aspirin daha. Kapıyı kapadı. Lâmbayı yaktı ve burnunun ucuna yaklaştırdı. Normal. Yatağını topladı. Kapıdaki çizgilere baktı. Hepsi aynı uzunlukta, aynı kalınlıkta aşağı yukarı. Yirminci çizgiyi çekmek istedi, vazgeçti. Akşam olsun da... Acelem ne? Bir gazete kâğıdına kedi resmi yapıyor. Yırtıp attı. «Hangi limana gider bu yüz direkli gemi?» diye boyuna tekrarladı.

Oyunumuza başlıyalım, bir daha oynamıyacaktık hani? Bugün son. İskemleye oturdu, Rodenin Düşünen Adam'ı gibi, ama çıplak değilim. Aklından geçenleri yakalamağa çalışıyor. İnsanın aklından geçenler üst üste, iç içe, yan yana, inceli kalınlı, uzunlu kısalı, kimi kere birbirini doğuruyor, kimi kere de içerdeki kalabalıkta uzaktan yakından ilgisi olmıyan bir şey damlayıveriyor, giriveriyor araya, sonra da dallanıp budaklanıyor. İnsan, kendini bu oyuna bir kaptırdı mı, deliliğe kadar yolu var. Oyunun bir kuralı da, aklından geçenlerden yetişebildiklerini, ele geçirebildikle-

rini yüksek sesle söylemek. Yüzde birini yakalayıp söylüyebiliyorsun ancak. Saatlerce gördük gibi gelen düşlerimiz, gerçekte, bir an sürer. Bunu bir yerde mi okudum, kendim mi uyduruyorum? Başağrım azalıyor. Köpek gibi ulumak. Şuurunu yitiriyordur insan. Bir bok olacağı yok. Başka şey düşünmeli. Sırayla düşünüyorum. Ne düşünüyorum? Sırayla düşündüğümü. Ne düşündüğümü düşünüyorum. Aklımdan nelerin geçtiğini düşünüyorum. Aklımdan ne geçiyor'dan başka bir şey geçmiyor aklımdan. Kapının aralıklarındaki kâğıtlar. Tabanca. İsmail nereye koyuyor tabancayı? Mustafa Suphiyi ensesinden tabancayla... Başım ağırıyor artık. Anuşkanın sol memesi üstünde bir ben vardır. Lâmbanın fitili. Yusufu niye aramadım İstanbulda? Arayıp ta ne olacaktı? Alyanak Osman beyle Beyoğlunda yüzyüze geldik, başını çevirip geçti. Başım ağrıyor mu, ağrımıyor mu? Raşit Sibiryada ölmüştür belki.

Ahmet kalktı, İsmailin dün getirdiği romanı okumağa başladı. Saate baktı. Yemeğe on dakka var daha. Tam on ikiye çeyrek geçe öğle yemeğini yiyor dakikası dakikasına.

YİRMİ BİRİNCİ ÇİZGİ

— Anam geldi, Ahmet...

— Ne zaman? Nerde? Gözün aydın.

— Öğle paydosunda, baktım, kapının önünde bek-

liyor. Otele yerleştirdim. Merak etmiyesin diye haber vermeğe geldim sana. İki üç saat sonra dönerim. Ben koğuşta yatıyorum, dedim. Canım anam, tanıyasın istedim. Olmaz elbette, ama bir görsen... Anam, şu romanlardaki, hikâyelerdeki analar soyundan... Neyse, anlatırım sonra. İşten çıkınca oteline gittim, az sonra gelirim, dedim.

— Bekletme kadıncağızı.

— Sana anamın sözünü hiç etmedim. Kimseye anamın sözünü etmem zaten. Bir karıya tutulsam, onun da sözünü etmem kimseye.

— Bana mı taş atıyorsun?

— Yok, be kardeşim, herkesin bir huyu var.

— Haydi, gevezeliği bırak ta git.

— Anam, kitaplardaki analar soyundan. Saçını süpürge etti, çamaşıra gitti, asker çamaşırı dikti, okuttu beni Sanayi mektebinde.

«Baban kimdi? Niye anan baktı sana? Babana ne oldu?» diye sormadı Ahmet.

— Kadını bekletme...

— Gidiyorum, gidiyorum. Görsen, ufacık tefecik te.

«Anan nerden geldi? şimdi ne yapıyor, kiminle oturuyor?» diye sormadı Ahmet.

— Üç dört gün kalacak. Sen, beni bekleme yat.

— Haydi, bas!

İsmail, hiç yapmadığı bir şey yaptı, Ahmedin boynuna sarıldı. Kucaklaştılar. Gitti. Ahmet lâmbayı söndürüp kapıyı aralık bıraktı. Yıldızları görüyor.

Ahmet, anasını, kaç aydan beri bir kere bile anmadığını anladı. Üzüldü. Anam benim için çamaşıra gitmedi, saçını süpürge etmedi. Anamı, İsmailin kendi

anasını sevdiği kadar sevmiyor muyum? Anam güzel kadındır.

Anuşka, zaten ana soyumun kadınları birbirinden güzel.

— Sen babana çekmişsin.

— Öyle... Şimdi, dur bakayım kız, anam kırkında falan olmalı.

Strasnoy alanında, Puşkin heykelinin ordaki sıralarda güneşleniyoruz. Günlerden pazar.

— Ananın adı ne?

— Güzide.

— Giuzide.

— Giuzide değil, Güzide. Şu «Ü» demesini beceremezsiniz.

— Sen de «TS» diyemiyorsun ya.

— Anam, Fransızca şiir yazar.

— Sevda şiiri mi?

— Ne münasebet... Evli... Koskoca kadın.

— Ne olacak?

— Nasıl ne olacak? Babama mı sevda şiiri yazsın?

— Niye babana?

— Kime öyleyse?... Anam Bethoveni çalar piyanoda. Babam yalnız alaturkadan anlar. Yatılı okulda hastalandım. Revire kaldırdılar. Anam geldi. Peçesini açtı. Doktor da, tarih öğretmeni de orda. Kapat yüzünü, dedim. Dehşetli kıskanırdım anamı çocukluğumdan beri.

Parti hücre kâtibi Petrosyan göründü karşıdan. Dalgındı. Ayçiçeği çekirdeği yiyor, kabuklarını tükürüyor. Alımetle Anuşkayı gördü:

— Merhaba çocuklar. Bak ne diyecektim. Ahmet. Türkiyede toprak mülkiyetinin bugünkü durumu üstünde malzeme lâzım bana. Birtakım şeyler buldum, ama senden de…

— Bende malzame yok.

— Köye gitmedin mi hiç sizin orda?

— Gittim.

— Köylerde bu işi incelemedin mi?

— Yooo.

— Sizin partinin yayını yok mu bu konuda?

— Sanmıyorum.

Ahmedin yüzüne Petrosyan basbayağı kederle baktı.

— Yine de sen, gördüğün köyleri anlat bana.

Anuşkaya bir avuç ayçiçeği çekirdeği verdi. Daha söyliyecekleri varmış gibi durdu biraz, sonra gitti. Ermenice bir türkü söylüyordu.

Anuşka:

— Şu Petrosyana, dedi, sevdalanabilirdim.

— Bir bu eksikti… Niye sevdalanmadın? Niye sevdalanabilirdin? Pek mi yakışıklı buluyorsun? Kadınların yakışıklı bulduğu erkekleri, erkekler yakışıklı bulmaz, erkeklerin güzel bulduğu kadını, kadınlar güzel saymaz.

— Petrosyana yakışıklı olduğu için değil, yakışıklı olmasına yakışıklı ya, ama onun için değil, birkaç aylık ömrü kaldığını biliyor da, hiç ölmiyecekmiş gibi yaşıyor, diye sevdalanabilirdim.

— Öldükten sonra da, başkasına bakmazdın artık.

— Bakmazdım sanıyorum… Kim bilir ama, belki de…

Kalktılar. Ahmet sordu:

— Nereye gidiyoruz Anuşka?

— Ben eve gidiyorum, çamaşır yıkıyacağım.

— Ben de geleyim mi?

— Gel istersen.

— Yarın akşam Meyerholda gidelim mi?

— Yarın akşam konsere gideceğim Sİ-YA-U'yla.

— Beni de almaz mısınız?

— Hayır.

— Neden?

— Sİ-YA-U'yla ikimiz gideceğiz de ondan.

Ahmet bir şey demedi. Yarı yolda Anuşkadan ayrıldı.

— Benim de işim var, şimdi aklıma geldi. Haftaya bilmem ne fabrikasındaki akşam eğlencesine katılacak bizim Türk sanat kolu. Hazırlık yapmalı şimdiden.

İsmail döndüğünde Ahmet uyuyordu. Üstü açılmış. Örttü. Ziya: «Ulan İsmail, derdi, senin anan ana değil, tabiat kuvveti. Ama deniz gibi, yel gibi, ateş gibi, öyle koskocaman, öyle gözle görülür şeylerden değil, atom gibi minnacık, ama her şeyin aslı esası.»

İsmailin anası, 1940'da ölecek. Bir hapisane gardiyanı var. Bursalı. Gayetle de Almancı. Her gece:

«Allah kurtarsın,» dedi de, kovuş kapısının dışardan kol demiri vurup kilitledi mi, başını dikiz deliğine yaklaştıracak, «Hele bir gel bakalım, usta,» diyecek çağıracak İsmaili. «Yine yaktı Londrayı Hitler. Kazanacak harbi Alaman. Gel sen de vazgeç inadından, kazanacak, deyiver, usta,» diyecek. «Kazanmıyacak», diyecek İsmail. «Eh sen bilirsin», diyecek gardiyan ve ertesi gece aynı şeyleri konuşacaklar. İşte bu Bursalı gardiyanın ayakları dibine düşüp ölecek İsmailin anası. Görüşme yerinde tellerin arkasında. Ufacık, bumburuşuk. «Sana zeytinyağlı yaprak dolması getirdim, İsmail. Manisadan buraya ezildiler biraz, gardiyan efendiye de ikram et evlâdım, diyecek ve yığılıverecek Bursalı gardiyanın ayakları dibine.

İsmail motor sesine kulak kabarttı. Aksıyor, pistonlardan biri bozuk, diye düşündü. Yattı.

YİRMİ İKİNCİ ÇİZGİ

Konuklarım var: Kimisi yerde oturuyor, toprakta, kimisi portatif karyolalarda, iskemlelerde, sırtını, tel dolabın yanında, duvara dayamış biri de var, birisi de kapının solunda, ayakta, ben hem ayaktayım, kapının solunda, hem de tel dolabın yanında, sırtım duvara dayalı; hem yerde, toprakta oturuyorum, hem de karyolalarla iskemlelerde; hem de dolaşıyorum ve tahta masanın üstünde yanan gaz

lâmbası kimimizin yüzünü aşağıdan, kimimizinkini yukarıdan, kimimizinkini yandan aydınlatıyor. Anuşka bir girip, bir çıkıyor, kapıyı açmadan, kapamadan; girip çıkıyor duvarların taşları arasından, kazdığımız çukurdan, ama onun da kapağını açıp kapamadan ve lâmbanın şişesi içinde, fitilin yanıbaşından ve kimi kere de fitilin alevinden girip çıkıyor kulübeye. Konuklarının arasında canım gibi sevdiklerim de var. tiksindiklerim de, ama düşmanlık duyduklarım yok. Kimseye düşman değilim. Mustafa Suphiyi öldürtenlerden, öldürenlerden başka, bir de sömürücü sınıflardan, ama yalnız bizimkilerden değil, yeryüzünün bütün sömürücü sınıflarından; faşistlerden, emperyalistlerden, Lenini yaralıyan karıdan, bir de Kolçaktan, Denikinden, Anuşkanın babasını öldüren iri gözlü, sarışın subaydan, sağcı sosyal demokratlardan. Yunan kıralı Konstantinden, ve Averoftan ve İzmiri yakan Yunan ordusundan ve İstanbuldan Anadoluya kaçarken gümüş renkli çeliklerinin dibinden geçtiğimiz İtilâf devletleri donanmasından, hepsi bu kadar sanırsam. Unuttuklarım olabilir. başka hiç kimseye düşmanlığım yok. Bu saydıklarım da, elbet, bana düşmandır, yeryüzünde var olduğumu bilenleri. Meselâ, emperyalizmin, şimdilik, bundan haberi yok. Ama benim, durup dururken de, düşmanlarım var. Neden? Öyle işte, Anuşkanın dediği gibi, öyle işte. Kimi insanlar bana düşman, oysa ben onlara düşman değilim. Bir insanın sana düşman olduğunu bilip te ona düşmanlık duymamak, yahut ta «Benim de ona düşman olmam gerek», diye kendini zorlamak, bir süre sonra da bunu unutmak tuhaf. Bu

söz, bu duyguyu anlatmıyor, ama daha uygunu da gelmiyor aklıma.

Konuklarım var: Bildiğim bütün şehirler. resimlerden ve kitaplardan tanıyıp bildiklerim de, bütün kasabalar, dağ yolları, ormanlar, sokaklar, geceler, gündüzler, Kirezli köyünde alabalıklarla akan dere, İstanbulun Kalamış koyu, Moskovada tahta parke döşeli Tverskoy caddesi, Boluda Aynalı kahve, karşımdaki aynada kendimi görüyorum, İzmire geldiğim gün Şükrü bey eniştemin aynasındaki gibi, ama bıyıksızım, başımda kocaman, sipsivri bir kalpak, favorilerim kulak memelerimi geçiyor, kaşlarım çatık, on yıl daha yaşlı görünmek için dünyaları veririm. Aynada bana bakan, ama nasıl bakan, abani sarıklı, çember sakallı, gözleri sürmeli namussuzu gördüm. Döndüm. Sırıttı. Önümdeki çay bardağını fırlattım kafasına. Adım, Boluda, «Deli Hoca»ya çıktı. İtibarım, bu yüzden, biraz daha arttı sanırsam. Cevadın çember sakalı abani sarığı yok, kulamparalığı da yok, ama Boludaki herife benzer bir yeri var. Kızıl saçlı Raşit, Acarada Maarif Komiserliği eden, amatör aktördü, Cevat profesyonel aktörlük etmiş. Bununla da pek övünür. Rusyaya nasıl düşmüş bilmiyorum. Çekada çalışıyor. Çekaya nasıl girmiş, bilmiyorum. Bana düşman. Neden? Bilmiyorum. Bira içiyoruz Arbattaki birahanede yoldaşlarla, Petrosyana, Bolu köylerini anlatıyorum. Cevat geldi, masamıza, oturdu. Sarhoş. Dinledi bir süre söylediklerimi. «Bana bak» dedi. «sen Mustafa Kemalin ajanısın. Dosyan bizde. Hayatın elimde. Bir kurşunluk canın var.» Karşılık vermeme vakit bırakmadan, Petrosyan: Defol serseri sarhoş dedi, haykırarak filân değil, fısıltıyla âdeta ve Cevadın koluna girdi, çıkardı

dışarı, döndü. «Devrim», dedi, «denizi öyle bir dalgalandırır, öyle bir fırtına koparır ki, dipteki yosunlar da yüze çıkar, dolar bizim limana» - Üç gün sonra Cevada Şanuar sinemasının önünde rasladım. Elimi sıktı, omuzumu okşadı. «Bir piyes yazayım da oynayın,» dedi, «rejisörlüğünü de yaparım.» Cevat bana düşman. Ben ona düşmanlık duymuyorum. Tiksiniyorum ondan. Ben düşmanlık duygusunu önemli, ciddi, kolay harcanmaması gerekir sayıyorum anlaşılan.

Nuri Cemali Batumda tanıdım. Sivri kır sakallı. Ellisinde var her halde. Türkiyedeyken kooperatifçilik ve Türk grameri üstüne kitaplar yazmış. Abdülhamit devrinde Jöntürklük edip Afrikaya Fizana sürülmüş. Çocuk şiirleri yazar, birbirinden kötü. Çarlık yıkıldıktan sonra Bakiiye gelmiş ticaret için, sonra Suphiyle tanışıp partiye girmiş. Sakalını, çenesindeki yara yerini kapatmak için bıraktığını söylüyorlar. Çenesinde yara yeri var mı, bilmiyorum. Zampara. Yaşlı bütün erkekler gibi genç kadınlara düşkün. Belki bütün yaşlı erkekler böyle değildir. Fransızca bilir, Rusça bilir, Rumca bilir. Marksizmin, kimi teorilerini, meselâ «artık değer» teorisini, ondan öğrendim. Yıkanmayı sevmez, benim gibi, yani pek sevmez. Batumda Fransa otelindeki odamıza bir karyolayla; hem ne karyola, kırallara lâyık, çarşafları, yorganı filân değil, çarşaf yok, yorgan da, bir battaniye yalnız, ama genişliği, şiltesi, somyası kırallara lâyık, bir bu karyolayla, bir de bir sedir var. O kadar dayattım, «sedirde ben yatayım, karyolada siz», razı edemedim. «Yarın öbür gün memlekete döneceğiz Ahmet, çeşitli sıkıntılar çekeceğiz, hapislere düşeceğiz, ihtiyar halimde somyalı karyolaya alışırsam, hapisane peykesine zor dayanırım.» Palto-

sunu başına alıp sedirde yatardı. Çayı bile saharinsiz içerdi. Moskovaya beraber geldik. Üniversitede hoca oldu. Anuşkayla tanıştırdım. Çok geçmedi, kız: «Senin profesör bana ilânı aşk etti,» dedi, «çok da güzel konuşuyor.»

— Yaşlı bir erkeği sevebilir miydin Anuşka

— Yaşlı ne demek?

— Otuz beş, kırk.

— Sevebilirdim. Daha yaşlısını da.

— Sahi mi söylüyorsun?

— Sahi.

— Anormal.

— Neden? Bak, yaşlı bir kadının genç bir erkeği sevmesi sahiden de anormal, belki de değil. Sevmenin normalle anormalle ilgisi var mı?

Nuri Cemal, bizim profesör, yirmi sekizde Türkiyeye döndü. Dil Kurumunda çalıştı. Mebus oldu. Seksen iki yaşında öldü.

Anuşkanın Sİ-YA-U'yla konsere gidecekleri akşam, konser vaktinden bir saat önce, kızın odasına damladım. Sİ-YA-U ordaydı.

Anuşka:

— Ne o, dedi, hani işin vardı?

— İşimi bitirdim.

Dereden tepeden konuştuk. Sİ-YA-U klâsik Çin şiirleri okudu, ilkönce Çincesini, sonra Rusça çevirimlerini. Konser vakti gelince Anuşka:

— Biz gidiyoruz, dedi.

— Ben burda kalacağım, dedim.

— Kal, dedi, ama bir şartla. Yıkanmak şartiyle. Komşuları rahatsız etmeden mutfakta su ısıt. El ayak çekilince, ortalığı kirletmeden, mutfağın bir köşesin-

de yıkan. Dolaptan bornozu al. Ama daha önce evine git, temiz çamaşır getir. Söz mü?

— Söz.

Gittiler. Sİ-YA-U'ya şaşıyorum. Anuşkayla münasebetimizi biliyor, ama yine de kızı deli gibi sevdiğini gizlemiyor. Oğlanın erkekliği mi yok? — Temiz çamaşır almak için eve yollandım. Bulvarlar boyunca hep Sİ-YA-U'yu düşündüm. Dönüşte yine onu. Anuşkanın odasında sırtüstü yattım divana. Yine Sİ-YA-U'yu düşündüm, ama yavaş yavaş, Anuşkayla Sİ-YA-U'yu. Aklıma olmadık şeyler geliyor. Mutfakta kovayı gazocağına koydum. Döndüm odaya. Elbiselerimi çıkardım, uzandım yine divana. Anuşka müzik dinlerken dizimi tutar. Şimdi de Sİ-YA-U'nun dizini tutuyordur. Ne olacak? Nasıl ne olacak. Yayan dönerler konserden, yürürler yanyana kimsesiz sokaklarda. Ne diye istemedi benim de konsere gitmemi kendisiyle? Ne oluyor? Hay Allah kahretsin. Uyumuşum. Başımdan aşağı boşalan kaynar suyla uyandım deli gibi. Divanın yanında Anuşka. Elinde su kovası.

— Çıldırdın mı kız?

— Niye yıkanmadın? Söz verdin. Kalk.

Ortalık, divan, üstüm başım sırıl sıklam. Tepem attı.

— Bu yaptığın kepazelik.

— Bağırma, komşuları uyandıracaksın.

— Hem fing at Sİ-YA-U'yla, hem...

— Ne dedin?

— Ne dediğimi duydun.

— Temiz çamaşırların şurda. Giyin. Git.

Bir hafta selâmlaşmadık Anuşkayla.

Odamızın duvarlarına, kapının bir yanından başlayıp öbür yanında biten, yarım metre kadar genişlikte bir şerit halinde fotomontaj serisi yapmıştım. Anuşkayla Kerim seyrediyor. Sİ-YA-U ile ben arkada duruyoruz. Fotomontaj serisi, toplum düzenlerini gösteriyor. Kapının sağında ilkel komünizmden görüler: ara yerde aşiret devri, kölelik devri, derebeylik, kapitalizm filân; kapının solunda, yeni bir toplum düzeni: Dünya komünizmi. (...)

Anuşka:

— Hep düşünüyorum, dedi, insanlar tek dil konuşunca, bu dil de Rusça olmazsa, hem niye Rusça olsun, belki Çince olur.

Sİ-YA-U:

— Belki, dedi.

Anuşka güldü:

— Seni gidi milliyetçi seni. Belki karma bir dil olur, belki İngilizce, belki büsbütün başka bir dil, ama bu dil Rusça olmazsa, insanlar, Puşkinin tadına nasıl varacaklar?

Kerim, çok kara kaşlı sarı gözlerini fotograflardan ayırmadan:

— Ben Puşkini okumadım, dedi, ayıp ama, Rusçam elvermez anlamaya. Türkçeye de çevirmemişler, ne yapalım. Türkçenin tek dil olacağı aklımdan geçmiyor. Sonra bana öyle geliyor ki, birkaç büyük dil kalacak. Ama, iş, dilde değil. Tek aç insan kalmıyacak, tek işsiz yok, okuma yazma bilmeyen de yok, patrondu, işçiydi, köylüydü, polisti, jandarmaydı da yok, senden korku, benden korku da yok, çalış istediğin kadar. Ye, iç, oku yaz, keyfine bak istediğin kadar. Hay anasını, olacak bu iş, yalnız tez olsa. Tabii tam şekli-

ni biz göremeyiz, ama dünya devrimini görürüz ya, o da yeter. Alman proletaryasının bir yallah demesini bekliyor ya herkes. Ankarada İmalâtı Harbiyede bir Seyfi Usta var, on yıl mı ne Marsilyada doklarda çalışmış, o da: «Fransız işçisi ne yapacak görürsünüz» derdi. Paris Komünü de ortada...

Kerimi Üniversiteye Ankara teşkilâtı yolladı. Moskovada en candan dostum. İki şeye dehşetli düşman: Cigaraya, yalana. Yanında cigara içtirmez bana. «Yalanı yalnız düşmana söyliyeceksin, karıya bile, pohpohlamak için de olsa, yalan söyliyen erkek değildir.» Anuşkanın arkadaşlarından bir kızla tanıştılar, araları da şekerli ballı, ama kız bir kere olsun Kerime: «Seni çok seviyorum Marusa,» dedirtemedi.

— Beni sevmiyorsun demek Kerim.

— Sevmez olur muyum?

— Çok mu?

— Çok değil...

— Niye çok değil?

— Ne bileyim. Çok değil işte. Çok seversem çok derim. ama daha öyle çok sevdiğim yok seni.

Sıfırın altında otuz yedi. Kerimle, Tüverskoy caddesinin arka sokaklarından birinde hamama gittik geç vakit. Peştemal filân kullanılmadığı için, çırıl çıplaklığa bir türlü alışamadığımızdan, yine kocaman tasları önümüze tutarak, birbirimize bakınamağa çalışarak yıkandık. Çıktık caddeye. İyice gece olmuş. Işıklar yanmış, tıranvayların camları buz içinde, vitrinler de öyle. Kızaklar vızır vızır. Tükürsen donacak yere düşmeden. Bir Anadolu deyimi var: «Tilkiler bakır sıçacak», işte öyle bir soğuk. Gelip geçenler koşarca-

sına yürüyor, çoğu keçe çizmeli. Önümüzde bir kadın, ayağı kayıp yuvarlandı. Kaldırdık. Asker kaputlarımızın içinde ve yanlarını indirip boynumuza düğmelediğimiz sivri Budyoni külâhlarımızın altında donuyoruz. Soğuktan şehrin uğultusu berraklaşıyor. Karşıdan gelen bir kızı gösterdim Kerime: «Şuna bak, yanakları al al, ne güzel şey.» «Yanaklarının allığı soğuktan, dedi, burnu da pancar gibi.»

Şehir kış gecelerinden birini daha yaşıyor, kıyametin kopacağından haberi yok; yalnız Moskovanın değil, Parisin, Nevyorkun, İstanbulun, Singapurun, Pekinin, yeryüzündeki bütün şehirlerin haberi yok bundan. Her biri kimisinde şimdi gündüz, kimisinde sabah karanlığı, kimisinde öğle sıcağı, dertleri, sevinçleri, umutları, kederleri, otomobilleri, atlı arabaları ve rikşalarıyla fabrikaları, mağazaları, taştan, tahtadan, kâğıttan evleri, işe giden, işten dönen, işte çalışan başıboş dolaşan, kahvelerde oturan, parklarda öpüşen, sinemaları dolduranlariyle, doğanları, ölenleriyle yaşamalarını sürdürüp gidiyor. Yeryüzünde, birkaç kişiden başka, hiç kimsenin, yakında çok yakında, beş dakka sonra başlıyacak yer depreminden haberi yok.

Şanuar sinemasının oraya geldik. Bir yerlerde, kocaman yüksek, tahta avlu kapıları birdenbire açıldı. Yanımızda mı, önümüzde mi, karşımızda mı, farketmedim. Kamyonlar, adamlar fırladı avlu kapısından. Ve bir feryat işittim. Her halde bağıran birçok insandı o anda, ama bana bir tek insan feryat ediyormuş gibi geldi. Işıklı, telâşlı, upuzun caddeden, geceden, soğuktan güçlü bir tek insan feryadetti: Lenin öldü! Sonra neler oldu? Onları parça parça gör-

düm, zaman sırasiyle de değil, karmakarışık. İşittiklerimi de öyle işittim. Avlu kapısından caddeye fırlıyanların ellerindeki gazeteler kapışıldı. Önümde bir tranvay durdu. Bir anda boşaldı. Bütün tranvaylar durdu. Hepsi boş. Hiçbir şey işitmiyorum. İhtiyar bir adam ağlıyor, kalpağını çıkarmış, göğsüne bastırmış. Dazlak da. Ağlıyor. Kızaklar durdu. Kızaklar bomboş. Sinemalar boşaldı, içerde yangın çıkmış gibi dışarı fırlıyor kalabalık. Lokantalar da öyle, evler de. Caddeye boşalıyorlar. Tüverskoy caddesi, gazete satıcılarının etrafında itişen kakışan insan kümeleriyle kaplanıverdi. Bir vatman, tramvayın basamağına oturmuş ağlıyor. Demin gördüğümüz al yanaklı kız ağlıyor, Kerim ağlıyor, elinde gazete, ama ben hiçbir şey işitmiyorum, bütün gördüklerim uçsuz bucaksız bir akvaryumda geçiyor. Biri düştü yere. Biri daha. Kucaklaşıp birbirlerinin omuzunda ağlıyanları görüyorum, ama ses seda yok. Biri kolumdan çekti. Dönüp baktım, bumburuşuk bir kocakarı, boyu da çok kısa, gocuklu da, başını da şalla sarmış. Kolumdan çekiyor, dişsiz ağziyle bir şeyler söylüyor, anlamıyorum. Eğildim. Altı yedi yaşlarında bir kız çocuğu sesi, altı yedi yaşlraında bir kız çocuğunun korkusiyle soruyor: «Lenin mi ölmüş?» Başımı sallıyorum. «Ölmüş demek.» Haç çıkaracağını sanıyorum, ama çıkarmıyor. kolumu bırakıyor, «Yazık oldu bize.» Tekrarlıyor: «Yazık oldu bize. Yazık oldu bize! Yazık oldu bize!» Ses kalınlaşıyor, büyüyor. büyüyor, enine boyuna genişliyor, masal şişesinin içinden ;ıkan dev gibi, sonra ansızın kayboluyor ve ben asıl sesi işitiyorum. On kişinin, hatta daha da çok, yirmi kişinin filân bir arada hıçkıdıklarını işittim dedemi gömdüğümüz gün; ve

yüz kişinin bir anda hıçkırmasını da gözönüne getirmek olur, ama bütün bir şehrin bir tek ağızdan hıçkırması bu ses, bu sesi beş on dakkadan çok işitemiyorsun. Ya da işitiyorsun da, sinirlerini, aklını, fikrini korumak, delirmemek içgüdüsiyle işitmez oluyorsun ve kulağına sağdan soldan, önden arkadan, artık o ses değil, bir başlarına ağlamalar geliyor.

Eve dönünce, «Komunistler nöbet bekliyecek,» dediler. Sİ-YA-U ile odamızda oturamadık. Yalnızlığımızı ikimiz gideremiyor: Koğuşa gittik. Herkes yatağının üstünde. Kimse konuşmuyor. Birisi soyunmağa başladı. Ona düşmanlıkla, tiksintiyle değil, şaşarak bakıyoruz. Çok zor bir cambazlık numarası yapıyormuş gibi bakıyoruz. Yattı. Battaniyeyi de çekti başına. Hep ona bakıyoruz.

Sabaha karşı nöbet tuttum sokak kapısının iç tarafında, tüfekle. Kullanılmasını da bilmem.

Lenini, Kollonni Zal'a getirdiler.

Tirenler memleketin dört bir yanından adamlar taşıyor Moskovaya, Lenini bir son kere görmek istiyenleri. Kollonni Zal'ın bir kapısından girip, Lenini görüp, öbür kapısından çıkan insan saflarının bir ucu şehrin dışında. Sokaklarda, alanlarda kocaman ateşler yanıyor gece gündüz. Gece gündüz saflar yürüyor Kollonni Zal'a. Cankurtaran otomobilleri donanları, hastalananları hastanelere taşıyor. İkinci günün gecesi, Petrosyan geldi: «Çabuk giyin Ahmet,» dedi. Açık bir kamyona bindik, daha doğrusu zor belâ sıkıştık. Caddeleri dolduran, ateşlerde ısınan insan yığınlarının yanından geçip Kollonni Zal'ın arka kapısında durduk. İçeri girerken bana Petrosyan: Üniver-

site adına Leninin başında beş dakika nöbet tutacaksın, dedi.

Kollonni Zal denen yapı, Çarlık zamanında subayların kulübüymüş, şimdi sendikaların kulübü sanırsam. Yukarı çıktım arka merdivenlerden. Matem marşı çalınıyor bir yerlerde. Bir odaya girdim. Mermer, yaldız, kırmızı kadife. Kalabalık. İşçiler. Kızıl Ordu subayları, sakallı, sakalsız köylüler, her yaştan, her çevreden kadınlar, erkekler, matem marşı çalınıyor. Belli ki bitişikte hem bir bando değil, birçok bando. Odada kimse konuşmuyor. Ne kadar bekledim? Biri geldi. Fısıldadı: Haydi. Bir kapıyı açtı, matem marşı ulu bir deniz gibi çarptı yüzüme. Aklın alamıyacağı kadar aydınlık. Kristal âvizelerin böyle kocamanlarını bir de Kremlin sarayında gördümdü. Bu aydınlığın içinde bir insan selidir akıyor ağır ağır. Kolumdan tutan adamla ilerliyoruz. İlk gördüğüm Krupskaya oldu. Çiçek yığınlarının önünde, ortadan ayrılmış dümdüz kır saçları, dümdüz entarisiyle duruyor. Kolları yanlarına sarkık. Patlakça gözlerini alabildiğine açmış, bir yere bakıyor. Baktığı yerde Lenini gördüm. Alnını, sarı ve inanılmıyacak kadar geniş alnını. Yeryüzü yuvarlağı. Lenin sırt üstü yatıyor, ellerini göğsüne kavuşturmuş. Kızıl Bayrak nişanını gördüm. Yüksekçe bir yerde yatıyor Lenin, açık bir tabutun içinde, kırmızıların ve çiçeklerin arasında. Başucunda, iki yanda iki nöbetçi, ayak ucunda da öyle. Ben bir Orta Asyalıdan aldım nöbeti. Bana bir şeyler söyledi nöbeti teslim ederken. Karşılık vermedim. Elimde tüfek, duruyorum kımıldamadan Leninin baş ucunda. Krupskayayı görüyorum, Leninin alnını görüyorum. İnsan seli dört koldan, iki kol bir yandan,

ikisi öbür yandan, ardsız arasız akıyor. Çoğu ağlamıyor artık. Leninin hizasına gelenler, yanından geçenler, gözleri bağlı yürüyorlarmış da birdenbire bir yere çarpmışlarmış gibi, irkilip duruyor bir, sonra arkadakilerin temassız baskısiyle ilerliyor ve salondan çıkana kadar ve artık görmeleri mümkün olmadığı halde başlarını çevirip arkaya bakıyor. Krupskayayı görüyorum. Leninin alnını görüyorum, daha doğrusu, arkadan başını. Sol koldan denizciler girdi içeri. Kronştad denizcileri diye düşündüm. Kronştaddan olmıyabilirler de pekâlâ, ama ben öyle düşündüm. Kaputlarını giymemişler. Göğüs bağır açık. Dışarda kar yağmağa başlamış olmalı ki, paletleri, omuzları karlı, göğüslerinin kılları ıslak. İri yarı delikanlılar, ama çok iri. Sık saflar halinde ilerlediler. Ön manganın çavuşu, Leninin hizasına gelince duraladı: «Ah anacığım!» diye haykırdı bir ve yuvarlandı yere. Ortalık karışmadı. Denizciler çavuşlarını kaldırıp, dolu dolu mavi gözleriyle geçtiler. Bana öyle geldi ki, denizden, bir daha dönmemecesine ayrılıyorlar. Saflarının arasında bayılanların, sessizce kaldırıp götürüldüğünü ancak bundan sonra farkettim. Leninin başını görüyorum arkadan, daha doğrusu, kocaman alnını. Matem marşını duyuyorum. Dört koldan, artsız akan insanlarla ilgim kalmadı. Lenine bakıyorum ve ağlamak istiyorum Anuşka, nöbet yerinde ağlanır mı, ağlanmaz mı, umurumda değil, ağlamak istiyorum, ama ağlıyamıyorum.

«Sen ne yaptın o gece?» diye sormadım Anuşkaya.

Konuklarım var. Omrümün uzaklarından geldiler. Ahmet gülümsedi: «Ömrüm ne kadarcık ki, uzakları, yakınları olsun» diye düşündü. «Bir lokmacık yaşadık daha.» İsmailin kurşuniyle, tabanca da, kurşun da benim, ama o sıkacak tabancayı; ölmek ihtimali daha bir kere bile gelmedi bugün aklıma. Canım Anuşkacığım, şimdi ne yapıyorsun? Şimdi ne yapıyorsun dediğim şu saniyede, ne yapıyorsun? Ansızdan motor sesine rasladım. Güm güm de, güm güm. Unutmuşum. İnsan bir sesi boyuna işitirse, artık işitmez olmuyor da, unutuyor. Çoktandır görmediğim eski bir bildiğe raslamış gibi sevindim. Dinledim uzun uzun. Sonra gene unuttum.

Kerimin kalın kara kaşları altındaki sarı gözleri, sonra bütünü.

İstanbulda köprünün üstündeyiz. Hava kapalı. Yağmur yağdı yağacak. Moskovadan Kerimle beraber döndük. Gazetemizin ilk sayısını satıyoruz. Ayrı ayrı yerlerde satacaktık, ben Köprüde, Kerim Kasımpaşada, havuzların orda. Ama köprüye gelince, «Beş on dakka yanımda dur, ne olursun,» dedim.

— Korkuyor musun?

— Ne korkusu? Değil. Bağıramıyacağım gibime geliyor,

— Utanıyor musun?

— Onun gibi bir şey. Hiç satıcılık yapmadım.

— Ben yaptım mı? Babam işportacı mıydı?

— Kızına yahu, sesimin nasıl çıktığını bilmiyorum.

— Paşazadesin oğlum, paşazade.

Kerim koltuğundaki gazete paketinden bir tane aldı, başladı gazeteyi savura savura bağırmağa:

— Sosyalist gazete. Son haberleri yazıyor!

Yanımdan gelip geçenler başlarını bile çevirmiyor. Hava da çiselemeğe başladı.

— Yeni çıkan gazete! Sosyalist gazete!

Ben de koltuğumdaki paketten bir gazete çıkardım. Kerim, karşıdan gelenlerin, ıslanmamak için acele acele geçip gidenlerin burunlarına sokuyor gazeteyi:

— Gazete, yeni çıkan sosyalist gazete!

Aldıran yok. İlgilenenler de, gazete satıcısına hiç de benzemiyen Kerimin kılık kıyafetine bakıyor. Belki bu yüzden de tersleniyorlar ona. «İstemez», deyip geçiyorlar.

— Yahu bu Köprüden tek namuslu adam geçmez mi? — Gazete! Hay anasını, satamıyacak mıyız bu körolası köprüde? Ama görürsün Kasımpaşada kapış kapış gidecek. —

Gözüm, elimdeki gazetenin başlığı üstündeki satıra ilişti: «Bütün dünya işçileri, birleşiniz!» Canımı birdenbire, fena halde yakmışlar gibi, avazım çıktığı kadar haykırdım, kendi feryadıma kendim de şaşarak:

— Bütün dünya işçileri birleşiniz? Bütün dünya işçileri... gazete — imdat ister gibi bağırıyorum — birleşiniz! Gazete gezete!

— Ver bakalım, nasıl birleşiyormuş dünya işçileri?

Gazeteyi istiyen, temiz giyinmiş kırantadan efendinin boynuna sarılacaktım sevinçten. Gazeteyi verdim. «Parasını alsana evlâdım.» Bana para uzattığını, o, bunu söyledikten sonra farkettim. Güldü.

— Gençliğimde, dedi, Pariste sosyalistler de gazetelerini böyle satardı.

Ben o gün Köprüde 45 tane sattım, Kerim Kasımpaşada 225 tane satmış.

Kızıl Meydana doğru ağır ağır ilerliyoruz. Önümüz, arkamız insanlar, bayraklar, şiarlar, resimler, türküler. Bizim grup «Bir Mayıs Marşı'nı söylüyor.» Bir Mayıs, Bir Mayıs, ilk dileğimiz!». Anuşka da bize katıldı. Öğrettik ona da, Türkçe söylüyor marşı. Anuşkanın elinden tutuyorum. Kerim: «Bir yere kaçacak diye mi korkuyorsun?» dedi. «Bilmem, içimde hep birden bire yitiriverececeğim, duman olup, kuş olup uçuverecek durup dururken diye bir korku var.» «Sahi mi söylüyorsun? Yoksa numara mı? «Sahi». «İnsanların aklına böyle şeyler yalnız romanlarda gelir sanırdım.»

Duraladık, sonra iyice durduk. Arkamızda Kafkasyalılar. Hemen çemberi çevirip, ortaya bir delikanlı çıkarıp Şeyh Şamil dansına başladılar. Dağıstanlı bir delikanlı. Üniversitenin en yakışıklı erkeği oynuyor ortada. Anuşka elimi bıraktı, oyuna bakınağa gitti. Ben de peşinden. Delikanlı, ilk önce, namaz kılar gibi hareketler yapıyor, Şeyh Şamil Rus Çarının ordusiyle kapışmadan önce namaz kılarmış, bu namaz kılma işi gayet ağır bir havaya uyarak yapılıyor, sonra birdenbire hava değişiyor, Şeyh Şamil fırlıyor yerinden, başlıyor, hançerini de çekip, zaman zaman ayaklarının ucunda da dikilip fır dönmeğe, muharebeye. Delikanlı sarışın bir şimşek gibi. Ama bana bu danstan gık dedi. Şeyh Şamile saygım, hattâ sevgim var, ama Kafkaslılar Azerlisi olsun, Ermenisi, Gür-

cüsü, Dağıstanlısı olsun, çeşitli adlar altında, namazlı namazsız, belki başka ayrıntılar vardır, ama ben anlamıyorum, en küçük bir fırsatı kaçırmaz fırlar ortaya, başlar bu oyuna.

İki üç delikanlıyla bir iki kız da katıldı dans eden delikanlıya. Bir yandan da el çarpılıp tempo tutuluyor. Anuşkaya sordum. «Pek mi hoşuna gidiyor?» «Evet, bakınağa doyamıyorum.» «Dağıstanlıya mı?» «Ne rezil adamsın. Ama farzet ki ona da. Ne olacak?»

İlerlemeye başladık gene. Yan sokaklarda ana gösteriye katılmak için sıra bekliyen gruplar var. Kerim: Bizim fırıncılar, diye bağırdı. Yandaki sokakta, zıpkaları, başlıkları, bayrakları, hem ayyıldızlı hem ayyıldızsız bayraklariyle bizim Karadeniz uşakları. «Bir Mayıs» şiarlarını Türkçe yazmışlar. Moskovada Lâz fırıncı artelleri sayılmıyacak kadar, kooperatifleri yeni. Çinliler de çamaşır, ütü işlerinde. Ama, bizimkiler de, Çinliler de kendi uyruklarında. (...) Ne güzel şey anasını sattığımın, ne güzel şey bu iş Anuşka! Dilini bilmediğin, geleneklerini, göreneklerini bilmediğin bir yere düşüp de orda kendini yabancı duymamak... Yabancılık çok kederli bir şey olsa gerek, bilmiyorum, başımdan geçmedi, ama dedemin yalısında bir bahçıvan vardı, Arnavut, kim bilir kaç yıldır İstanbulda. İkide bir: «İstanbul güzel yer, Allah bağışlasın sahiplerine.» derdi. «Lâkin biz burda gurbette öleceğiz korkarım.»

Birden bir gürültü oldu. Önümüzdeki saflar karıştı. Orada Japon öğrencileri. Bir kıyamettir koptu Japonca. Ama biz daha, ne oluyor, diye anlamadan, Japonlar saflarını yeniden düzene koydu. Üç milisin bir şeyler taşıyıp götürdüğünü gördük. Japonya siyasi

polisinden bir adam tanımış Japon öğrencileri. Herif, çocukların resimlerini çekiyormuş bir köşede. Çocukların çoğu da gizli gelmiş Moskovaya. Namussuzun üstüne çullanıvermişler. Bir, iki derken makinasını paralamışlar, kendisini de sanırsam. Ama belki de kafasını gözünü kırıp bırakmışlar. Petrosyana sorduk: «Öyle, hırpalamışlar sadece» dedi, ama gözlerinin içi bir tuhaf gülüyordu. Olup bitenler yüzünden duralamıştık. Kızıl Meydana doğru ağır ağır çıkmağa başladık. Kadın, erkek Moskovalı işçiler, memurlar, semtlerinin, fabrikalarının, kurumlarının bayrakları, şiarları altında ve omuzlarında çocukları iki yanımızdan ilerliyor. 1917 de Moskovayı, çarların ve tüccarların beyaz Moskovasını, Kremlin duvarları dibinde ve Krasnaya Presnyada Kızıl Moskova yapanlar. Anuşkanın elinden tutuyorum.

Ahmet kederle gülümsedi. Anuşkanın elini, her fırsatta sıkı sıkı tuttuğunu artsız arasız hatırlıyor.

Öğle yemeğinin vaktini çoktan geçirdiğini farketti. Saat ikiye gelmiş. Sıcak yemek yiyecek bugün. Nice zamandır hasret sıcak yemeğe. Bol kırmızı biberli kuru fasulya.

İsmail yine geç geldi. Elindeki gazeteleri Ahmedin iskemleye atılı elbiseleri üstüne koydu. Motor sesini dinledi.

— Pistonu ayarlamışlar.

Soyunmağa başladı. Ahmet uykusunda bir şeyler mırıldanıyor.

İsmailin ilk yakalanışı bu geceden üç yıl sonra oldu. 1928 de. İsmaili İzmirde yargılayıp Diyarbakır ha-

pishanesine sürdüler. Yattı iki yıl, çıktı. 1931 de yine yakalandı. Yargılayıp Bursa hapishanesine sürdüler. İsmail, 1932 de Nerimanla orda tanıştı. Görüşme yerinde. Biri telin bir yanında, öbürü öte yanında. Neriman ihtilâstan yatan ağabeyisini, banka muhasebecisi Osmanı görmeğe geldi İstanbuldan. İsmail, genç kızın yanında duran kendi anasiyle konuşuyor, daha doğrusu haykırıyor, sözleri işitilebilsin diye. Telin iki yanı öylesine kalabalık ve herkes öylesine haykırıyor. Osman bey, Nerimanı gösterdi eliyle İsmaile:

— Tanış ol kızkardeşimle.

Neriman çocukluğunu iyice yitirmemiş kara gözleriyle gülümsedi. İsmail elini salladı. İsmailin anası:

— Hanım kızımla aynı vapurda geldik İstanbuldan, hanım kızım otobüste bana bir yardım etti, bir yardım etti, Allah razı olsun, diye haykırdı.

Neriman gülümsedi, İsmail:

— Sağ olun Neriman hanım diye haykırdı.

— Hanım kızımla ayni otele indik. Odalarımız bir.

İsmail gülümsedi Nerimana. Osman bey haykırdı:

— Müdürden izin alırım da, başgardiyanın odasında görüşürüz gelecek sefer.

Görüşme bitene kadar İsmaille Neriman, tellerin arasından ikide bir gözuciyle baktı birbirine.

Osman beyle İsmail ayni koğuşta yatıyor. İsmailin anasiyle Nerimanın getirdiklerini, fıstıklı lokumlu, hem de Hacı Bekirin, — bunu Neriman getirmişti, — sucuğu, — hem de Apikoğlunun, — bunu da Neriman getirmişti, zeytinyağlı patlıcan dolmasını, — bunu İsmailin anası getirmişti, — beraber yediler. O akşam Osman bey patlıcan dolmasını şapırdata şapırdata yerken ansızın Ahmetten söz açtı.

— Ahmet boğazına pek düşkündü, İsmail, — bunu Osman bey şimdi kendisi uyduruyor, İsmailin Ahmedi tanıdığını bilmediğinden. — Boluda o tarihlerde lokanta şöyle dursun, bir aşçı dükkânı bile yoktu da, Ahmet «yahu, bir de İstanbulda Bolulu aşçılar meşhurdur», diye söylenip dururdu. Hiç unutmam, bir akşam, Katırcılar hanının üstündeki odada gene mahkemeyi kurup bir köy ağasını on yıla mahkûm ettikten sonra, orta yere, gündüzden, kendi elceğizimle, pişirdiğim yaprak dolmasını çıkarınca Ahmet te, Yusuf ta, şaşkınlıktan düşüp bayılacaklardı.

İsmail, bir zamanlar, Ahmetten de İzmirde dinlediği Bolu hikâyelerini şimdi Osman beyden her dinleyişinde, kendi kendine bile açıklıyamadığı bir keder duyuyor.

Altı gün sonra, görüşmelerini başgardiyanın odasında yaptılar.

Başgardiyanın odasında, beylik battaniye ile örtülü demir bir karyola ve kara, yırtık muşambası mor mürekkep lekeleriyle alaca bulaca bir yazı masası, üç de iskemle vardı. Duvarda da falaka asılı.

Nerimanla İsmailin anası iskemlelere, Osman beyle İsmail karyolaya oturdu. İzinleri bir saatlikti. Osman bey: «Almanyadayken Berlinde bir akşam Spartaküsler...» diye hikâyeler anlattı. Okulda işlerin nasıl gittiğini sordu Nerimana, — Neriman İstanbulda bir ilk okulda öğretmendi — İsmailin anasına İsmaili övdü. «Ben bu sosyalist milletini çok eskiden tanırım, benim de bir bulaşıklığım oldu bu işe, namuslu çocuklardır, sen yüreğini sağlam tut, hanım teyze, günün birinde nasıl olsa...» filân gibi lâflar etti.

Neriman çok az konuştu. Sesi kalıncaydı, çocukluğunu iyice yitirmemiş gözlerine hiç uymuyor. İsmailin anası pek hoşlandı Osman beyden. İsmaille Neriman birbirleriyle tek lâkırdı etmediler.

Neriman iki ay sonra, günü birliğine gene geldi. Osman bey görüşme yerine İsmaili de çağırdı. İsmaille Neriman bağıra çağıra konuştular. Neriman, anasından haber sordu İsmaile, İsmail de Nerimana, okulda sınavların ne zaman başlıyacağını. Osman bey Cumhuriyetin onuncu yılında mutlaka af çıkacağını söyledi.

— Artık İstanbulda İsmail her gün bizde. Bir ağabeyin daha var demektir Neriman.

Neriman sordu:

— Manisaya annenizin yanına gitmeyecek misiniz İsmail bey?

— Çıkarsak, gider bir görünürüm elbet, ama İstanbulda kalacağım.

Neriman gece düşüne girdi İsmailin. Hapis adamın düşüne karı kısmı boyuna girer. Hem de en olmıyacak karılar girer kimi kere. Kimi kere de, yüzüne en bakılmıyacaklar. Kimisinin de ne saçı vardır, ne yüzü. Hepsi, şeytanla birlik edip seni aldatmaz. Aldatsın istersin, ama kâfir karı aldatmaz. Neriman da şeytanla birlik etmedi. İsmailin koluna girdi ve hani şu cimnastikte dev adımları vardır ya, işte öyle adımlarla, ama yere dokunmadan uçtular kolkola koğuşun içinde.

İsmail 933 de aftan yararlanıp çıkınca, Manisaya anasına gitti. İstanbula dönünce de, bir yandan hücre toplantıları, bir yandan iş aramak, bir yandan şapografta beyanname basıp geceleri duvarlara yapıştır-

mak, başını kaşıyacak zamanı kalmadı. Ancak bir tek pazar günü gidebildi, öğleden sonra, Osman beyin Kadıköyündeki evine. Osman evde yoktu. Süreyya sinemasına yakın yan sokaklardan birindeki sipsivri, çirkin, taş evin alt katında, misafir odasında, Nerimanın pişirip getirdiği kahveyi içti. Evin içi sessiz. Sokak ta öğle vakti sonraları ıssızlığı içinde. Ilık yumuşak bir esinti açık pencerelerin tül perdelerini kabartıyor hafiften. Neriman, kolları kısa bir entari giymiş, konuşmuyorlar. İsmailin aklına, Nerimanla koğuşta uçtukları geliyor. Kızın açık kollarına baktı. Altın tüylüce, esmerce, yuvarlak. «Şeytan, tutuver, diyor şu kolları.»

— Konuşmuyorsun İsmail bey.

— Bende anlatacak bir şey yok. Siz anlatın.

— Anneniz nasıl?

— İyi, Sağ olun. Osmanın işleri yolunda mı?

— Yolunda her halde. Ben pek anlamam, sormam da zaten. Erkeklerin işine kadınlar karışmamalı.

— O da nesi? Siz de erkek gibi çalışıyorsunuz, maşallah. Hayatınızı kazanıyorsunuz.

— Öyle ama, ne de olsa... Kadın kadındır, evi bir başına geçindirse bile.

İsmail, kadınla erkek arasındaki eşitlikten söz açtı. Kadını, yani çalışan kadını, yalnız kapitalin değil, çamaşır leğeninin, mutfağın sömürüsünden de kurtarmak gerekir, filân gibi lâflar etti. Neriman, çocukluğunu iyice yitirmemiş kapkara gözlerinin içiyle kimi kere şaşarak, kimi kere beğenerek, ama İsmailin söyledikleriyle, hiçbir zaman razı gelmiyerek dinledi.

İsmaili bir ay kadar sonra yine yakaladılar. Sekiz ay kadar yattı Sultanahmette, tevkifanede lo-

calarda. Tevkifanenin öbür parçalariyle bağı kesilmiş, dar bir koridora açılan, tek pencereli taş hücreler. Alt kat ta öyle. Komünistler üst localarda yatıyor. Görüşme günüydü. İsmaille Kerim, Ahmetten konuşuyorlar. Kerim, 925'te, Köprüde gazetelerini nasıl sattıklarını anlatıyor. İsmail:

— Sen şimdi onu bırak ta, dedi. doğrusunu söyle, hani Moskovada bir kız varmış ta, aranız da hani şekermiş te, ama sana bir türlü «Seni çok seviyorum» dedirtememiş.

Kerim kalın kaşlarını kaşıdı.

— Yalana düşmandım dehşetli o tarihlerde, dedi, — cigarasından bir duman çekti — cigaraya da, ikisine de alıştık.

İsmail:

— Ver öyleyse bakalım bir cigara, dedi.

Kerim ceplerini araştırdı. Üç cigara çıkardı, birini uzattı. İsmail cigarayı ortadan böldü, uzun tahta ağızlığına taktı:

— Cigara dilenciliği, derdi Ziya, dilenciliklerin en kepazesidir.

— Doğru dermiş.

İsmail, dişlerinin arasından, cumhuriyetin onuncu yıldönümü marşını fısıldamağa başladı, sonra ağızlığı çekti ağzından:

— Biliyor musun be kardeşim, dedi, şairler bu marşı «On yılda on beş milyon er yarattık» diye yazmışlar. Ama, sonra, bir de bakmışlar ki, «on beş milyon er», «on beş milyoner» oluyor okununca, anladın mı, değiştirmişler, «on beş milyon genç» yapmışlar.

Kerim:

— İyi halt etmişler, dedi ve tekrarladı:

— On yılda on beş milyoner yarattık her yaştan.

— Bizim ağalar devrimciliği yitirdi çoktan, derdi Ahmet. Dur bakayım bir de yüzde hesabı vardı. Yüzde seksen...

— Yüzde seksen mi, doksan mı, bilmem, ama Suphileri boğdular, toprak işini çözmediler, işçinin teşkilâtlanmasından ateşten korkar gibi korkuyorlar. Ne kaldı? Emperyalizmle anlaşmaları mı?

— Anlaşacaklar be kardeşim, görürsün.

— Ne kaldı? Yeni harfler, şapka, medeni kanun, din ile devletin ayrılması.

— Orduda Kuran okumaya başladılar yine.

— Hoca camide Halifeyi överken kötüydü, şimdi Halk partisini övüyor. İşlerine gelir elbette.

Kapıaltı meydancısı, tevkifane avlusundaki güvercinleri ürküterek, locaların pencerelerine doğru haykırdı:

— İsmail usta! Ziyaretçin var, İsmail usta!

Herkes geldi de İsmailin aklına, Neriman gelmedi.

— Neriman hanım, vallahi şaşırdım, be kardeşim.

— Ağabeyimin selâmı var. Gelemedi. Ankaraya gitti bir iş için.

— Vallahi sağ olsun. Siz benden vefalı çıktınız. Ben bir kerecik uğrıyabildim size... Vallahi bilmezsiniz nasıl sevindim be kardeşim... Tu Allah kahretsin! — Ahmedin, boyuna «Allah kahretsin» dediği hemen geçti aklından — Bağışla Neriman hanım, dil alışmış bir kere bu körolası «be kardeşim»e.

Görüşmeciler de tutuklar da pek kalabalık değil. İtilip kakılmadan, avaz avaz haykırmadan konuşabildiler. İsmail birdenbire:

— Polis yazar bize gelenleri, dedi.

— Yazsın... Benim siyasetle ilgim yok...

Nerimanın getirdiği Hacıbekir lokumlarını o akşam «Komüne verirken, — Komünistler hapislerde komün kuruyorlardı: Yiyecek, içecek, cigara, para, kime ne gelirse ortaya konuluyor, ortak tencere kaynatılıyor — Hacı Bekir lokumunun kutusunu o akşam komüne verirken, İsmail, ortaya, herkesi sevinçten çıldırtacak bir şey koyuyormuş gibi kibirlendi.

Sultanahmetten çıktığının ertesi günü Kadıköye geçti. Neriman evde yoktu. Osmanla Altıyoldaki muhallebiciye girdiler. Osman simsarlık yapıyor.

— Benimle ahbaplık etmekten belki çekiniyorsunuzdur Osman bey.

— Niye çekinecekmişim? — Düşündü — Bak, yirmi beşte miydi, yirmi dörtte mi, aklımda kalmamış. Tepebaşında galiba, Ahmetle hapa hap yüz yüze geldik. Tanımazlığa vurdum, yürüdüm. O zaman memurduk Ziraat Bankasında, şimdi kendi başıma buyruk bir herifim.

Nerimanla İsmail ilkönce Kalamış koyunda öpüştüler. Ay ışığı cıvıl cıvıl. Deniz çarşaf gibi. Sandal kiralamış İsmail Moda iskelesinin ordan. Kalamış gazinosunda cazbant çalıyor, dansediliyor. Denizin yüzü sandal dolu. İsmail küreklere asıldı, Fenerbahçeye doğru açıldılar. Fenerbahçenin feneri bir yanıp bir söner. Ada vapuru geçti karşıdan, ışıklarını pırıl pırıl yakmış. Hangi limana gider bu yüz direkli gemi? İsmail kürekleri bırakıp geçti kıça, Nerimanın yanına oturdu:

— Seni bir öpeyim mi, be kardeşim?

Neriman karşılık vermedi.

— Böyle şeye izin istenmez, mi diyeceksin?

Nerimanı öptü. Sandal hafiften sallanıyor. Demin geçen ada vapurunun dalgası.

— Dünya güzel, be kardeşim!

Neriman büyük bir ciddiyetle ve kalınca sesi büsbütün derinleşmiş. tekrarladı:

— Dünya güzel be kardeşim.

İsmail, beş ay sonra yine düştü içeri. Polis Müdürlüğünde on ay yattı. Neriman yemek taşıdı İsmaile. Görüştürmediler. «Neyin oluyor İsmail?» diye sordular kıza:

— Nişanlım, dedi.

İsmailin mahkemesi tutuklu olarak bir buçuk yıl sürdü Neriman Sultanalımede tevkifaneye taşındı durdu. Mahkemenin ilk günü, bir de karar okunurken salondaydı. Hep İsmaile gülümsedi. Ara yerdeki duruşmalarda bulunamadı; yargılama, her seferki gibi, kapalı yapılıyordu.

İsmail çıktı. Nerimanı her pazar görüyor. Öpüşüyorlar, kucaklaşıyorlar, ama hepsi o kadar.

İsmail, politikayla, komünistlikle ilgilendirmek istedi Nerimanı, ama kız oralı değil. Ancak, devrimcilerin hayatlarını anlattığı zaman, — Moskovadan dönenlerden işittiklerini, Rusçadan çatra patra okuduklarını — İsmail hapishanede Marksizme de çalışıyordu, Rusçaya da, — Neriman heyecanla dinliyor. Hele kadın devrimcilerin hayatlarını, hele Krupskayanınkini.

— Sadık kadın, vefalı kadın, bütün ömrünü vermiş erkeğine.

— Mesele onda değil, be kardeşim, bütün ömrünü inkılâba vermiş.

— Elbette elbette İsmail, ama nasıl bağlanmış Lenine. Hem karısı, hem anası, arkadaşı da elbet, ama sen kadındaki sevgiye bak.

İsmail bir türlü sürekli bir iş bulamıyordu. Kaçmaktan kovalamaya vakit yok. Küçük, dökümcü atölyelerinde, tamirhanelerde filân çıkarıyordu ekmek parasını. Bir kere bir fabrikaya girebildi, polis attırdı, bir hafta sonra.

— Şu geçen şilebin içinde olmak ister miydin, Neriman?

Emirgânda tepede, fıstık ağacının altında oturuyorlar. Aşağıda Boğaz, kıvrıla kıvrıla, açıla kapana yayılıp uzuyor. Tekbacalı, kara bir şilep, yarısı dışarda dönen pervanesiyle suyu köpürte köpürte döverek çıkıyor Anadolu Hisarına doğru.

— İstemem. Ne yapacağım o şilebin içinde? Nereye gidiyor?

— Kim bilir, belki Odesaya. Odesaya da gitmek istemez miydin?

— Seninle olursa isterim. Ama benim dünyada en çok sevdiğim yer bu fıstığın altı.

— Şimdi bir dudağı yerde, bir dudağı gökte bir arap çıksa, «Dile benden Neriman hanım ne dilersin dese...

— Ne mi dilerim? Dur bir düşüneyim... O kadar çok şey istemezdim. İstediğim bir iki şey var bu dünyada. Bir kere, artık İsmaili hapise atmasınlar derdim, ama hiç hiç... Bu bir. Sonra bir evimiz olsun isterdim, bahçe içinde tabii, şu Emirgân tepesinde bir yerde tabii, küçük şirin, kalabalık bir ev. Zenginlik filân istemezdim katiyen. Ve sağlık, sen aslan gibisin maşallah, benim de sıhhatim fena değil.

— Turp gibisin.

— İşte hepsi bu kadar.

— Tam bir küçük burjuvalık.

— Sen bana bu küçük burjuvalığı kaçtır yakıştırıyorsun İsmail, ben öyleysem öyleyim...

— Kızına

— Kızdığım yok.

— Peki millet, senin bahçe duvarı dışında açlıktan kırılırmış, anası ağlarmış eşek gibi çalışmaktan, umurunda değil mi senin?

— Niye umurunda olmasın? Araptan başkaları için de dileyebilirsem, herkese, yeşil pancurlu küçük evler versin, herkese dilediği yerde, aç insan da kalmasın. Öyle dediğin gibi de çalışılmasın.

İsmail bir cigara yaktı. Ahmet uykusunda hâlâ bir şeyler homurdanıyor. Ne diyor, diye kulak kabarttı. Anlıyamadı. İstanbul gazetesini aldı, 1925 tarihli İstanbul gazetesini. İkinci sayfasındaki haberi bir daha okudu. Gazeteyi yerine koydu. Lâmbayı üfledi, uyudu.

İsmaili, 938 kışında yine aldılar. Ankaraya yolladılar. Askeri cezaevinde tecride soktular. Tecrit dediğin taş bir oda. Penceresi de parmaklıklı ya, camları yok. Kar içeri yağıyor. Yer de çimento. Döşek möşek şöyle dursun, bir battaniye vermedi hergeleler. İsmail, yukarı aşağı dolaşırken 13 yıl önceyi hatırla-

dı: İzmirde, kulübede, battaniye tüylerinin çenesine batışını, Alımedin lâmbayı üfleyip de bir türlü söndüremeyişini.

İsmail, Ankarada ceza yiyip, İstanbula hapishaneye, Mehterhaneye yollandıktan sonra görüşebildi Nerimanla:

— Burda beni tutmazlar, sürecekler bir yere. Bakalım neresi olur artık.

Neriman gözyaşlarını zor tuttu. Sonra gülümsemeye çalışarak:

— Ben avukatla konuştum, dedi. Sen hapisteyken de evlenebilirmişiz. Nikâhımızı kıydıralım, be kardeşim. Karın olursam seni arayıp sormam daha kolaylaşır. Nerenin hapishanesine sürülürsen oraya gelirim. Öğretmenlik yaptırmazlar belki, ama dikiş dikerim, geçiniriz.

İsmaili bir ay sonra, sabah sabah erkenden iki deniz gediklisi, bir deniz subayı, üç deniz eri, bileklerine kelepçeyi vurup, ne olduğunu, nereye götürdüklerini söylemeden, çıkardılar mehterhaneden, Köprünün Kadıköy iskelesinden bir savaş motoruna bindirdiler ve Adalar açığında demirli Erkin denizaltı ana gemisine götürdüler. İsmail, yolda, işi anlamağa çalıştı kendi kendine. Birdenbire aklına gediklisi Ferhat geldi. İyi ama, aralarında bir şöyle selâm sabahtan başka alış veriş yok. Bir iki kere, aynı meyhanede masa komşuluğu etmişler.. O kadar.

Erkin gemisinde erlerin aptesanesine attılar İsmaili. Apteshanenin lûmbozlarını kapamışlar. Yer bir karış sidik ve pislikler yüzüyor sidikte. Bir koku, bir koku, birde sıcak. İsmail bir süre ayakta durdu. Islık çaldı. Gözü, kapının kapalı lûmbozuna iliştı. Bir su-

bay başı gördü. O baş çekildi, başka bir subay başı. «Ne yapacağım, diye bakıyor hergeleler.» Oturdu sidiğin içine. Bir cigara yaktı. Bir de türkü tutturdu. Ama kafasında hep aynı soru: Niye getirdiler beni buraya?

İsmaili apteshaneden akşamüstü çıkardılar. Süngülü iki erin ve bir gediklinin arasında bir sürü merdiven indi; dar, demir ve kıvrıla kıvrıla inen merdivenler. Demir bir kapıyı açtılar, İsmaili ittiler karanlığa. Kapıyı kapadılar. Elleriyle yokladı dört yanını, makaralar, varil gibi bir şeyler. Sintine ambarı. Gömleğini çıkardı. Pantolonunu çıkardı. Bir donla kaldı. Ama yine de durmamacasına terliyor. Oturdu, halat yığınının üstüne. Gözü karanlığa alışmıştı azıcık. Uyudu.

— Kalk... Giyin.

Yüzüne tutulan elektrik fenerinin ışığından gözleri kamaştı, başını çevirdi.

— Kalk. Giyin.

Elektrik feneri halat ve makara yığınlarının, varillerin üstünde, sintine ambarının demirlerinde dolaştı. İsmail feneri, kapının önündeki ak üniformalı subayın tuttuğunu gördü. Subayın arkasında, karma karışık borularla örtülü kurşuni, demir, dar koridorda, ampullerin sarı ışığında süngülü iki deniz eri duruyor. Gece mi, gündüz mü, belli değil, ampuller buraya indirildiği zaman da yanıyordu. Giyindi.

— Yürü.

İsmail önde, subayla erler arkada, daracık, demir merdivenleri çıkmağa başladılar. Çalışan makinaların gürültüsü içinde gemi sarsılıyor. İsmail «Yola çıkmışız», diye düşündü.

— Sola sap.

Sağından, solundan, altından, üstünden, inceli kalınlı borular ve karmakarışık elektrik telleri geçen, kafes kafes demir, dar bir sahanlıktaydılar. İsmail soldaki merdivene sapıp çıkmağa başladı. «Sorguya götürülüyoruz. Ama niçin? Ne soracaklar? Ne işim var benim bu adamlarla?»

Güverteye geceye, serinliğe çıktılar.

— Yürü doğru. Arkana bakmadan.

İsmailin önünde yıldızlı geceden başka kimse yok. Güverte ıssız. Makinaların gümbürtüsü denizin hışırtısını dövüyor. Karanlıkta köpükleri farkedilen uçsuz bucaksız, kıyısız bir deniz. Erkin gemisi ağır ağır ilerliyor. İsmailin aklına: «Benim burada olduğumu kimse bilmiyor», diye geldi, «İyi ama, Mehterhaneden teslim alırlarken kâğıt filân imzalamışlardır. İyi ama nereye gidiyoruz? Korkuyor muyum? Daha değil...»

— Yürü arkana bakmadan...

Yürüyecek yer de pek kalmamıştı. İki adım sonra küpeştenin kıyısı.

— Dur.

Durdu. Arkasında açılıp kapanan tüfek makanizmalarının şıkırtısını duydu. Birdenbire aklına Mustafa Suphiler geldi. «Demek arkadan kurşunlanıp denize atılacak. Peki ama niçin? Herifler beni temizlemeye karar verdilerse daha kolayı var, iyi ama niye, niye ille de beni temizlemeğe karar verdiler?» Bütün bunlar, böyle düzgün değil, karmakarışık geçti aklından. «Dönüp atılmalı bunların üstüne.» Bunu da böyle düşünmedi, ama bu düşünce geçti aklından. Döndü. Üstüne çevrilmiş süngülü iki tüfek namlusiyle, subayın ak üniformasını gördü. O anda da bir

başka subay peyda oluverdi birincisinin yanında. Kulağına bir şeyler söyledi. Birinci subay İsmaile:

— Dön, yürü, dedi.

Deminki merdivenleri indiler. İsmail sintine ambarının karanlığına girdi. Soyundu. Uzandı halatların üstüne. «Numara yaptı bize bunlar. İyi ama niye getirdiler beni?»

İsmail o gece bir düş gördü. Nerimanla bir kalyondalar, kıçüstü kasarasında. Kalyon pupa yelken. Yelkenler o kadar çok, o kadar şişkin ki kalyonu nerdeyse uçuracaklar. Dümeni, dümen değil, koskoca bir dolap, Barbaros Hayrettin çeviriyor. Barbarosun sakalı kıpkırmızı. Neriman soruyor Barbarosa:

— Sakalınız niçin böyle kırmızı?

— Sen benim sakalıma bakacağına kocanın sakalına bak, diyor Barbaros.

İsmailin, göbeğine kadar uzayan yemyeşil bir sakalı var. Nerimanla Boğazın üstünde, neresi pek anlıyamıyor İsmail, biçilmemiş yemyeşil otların arasında sırtüstü yatıyorlar. Kabarık, ak bulutlara bakıyorlar. İsmail elini uzatıp rasgeleymiş gibi Nerimanın memesine dokunuyor.

— Ne yapıyorsun? diyor Neriman.

— Kocan değil miyim?

— Daha evlenmedik?

— Niçin evlenmedik?

— Gelinlik elbiselerim hazır değil daha da ondan.

— Peki ne zaman hazır olacak?

— Yarın.

Barbaros Hayrettin:

— Odesaya gidiyoruz, diyor. Rüzgâr düşmezse.

Neriman:

— Ben Odesaya gitmiyeceğim, diyor.

İsmail:

— Krupskayayla tanıştırırın seni, diyor.

— Krupskaya ölmedi mi?

— Niye ölsün, diyor İsmail.

Ama Krupskayanın ölüp ölmediğini bilemediğini anlıyor.

Osman beyle Ahmet, bir de Yusuf, Yusufun yüzünü göremiyor İsmail. Katırcı hanının üstündeki odadalar, boyunlarındaki çıngıraklarını, püsküllerini sallayıp duran katırların arasındalar, mahkeme kurmuşlar, Ahmet:

— Benim yerime bu gece sen savcılık yap, diyor İsmaile.

İsmail, elektrik fenerini gözüne tutan ak üniformalı subayın beş yıla mahkûm edilmesini istiyor. Neriman:

— Merhametsizsin, diyor.

— Merhamet ne demek? diye haykırıyor İsmail. Neriman ağlıyor. İsmail kucaklıyor Nerimanı. Öpüşüyorlar. Elektrik fenerini tutan ak üniformalı subay:

— Yeter! diye haykırıyor. Ateş!

Kurşunlar İsmailin sırtından girip göğsünden çıkıyor ve dökülüyor önüne, patır patır dökülüyor, güverteye, İsmail sıçrıyarak uyandı.

İsmaili iki gece dolaştırdılar. Erkin gemisinin güvertesinde. Sonra askerî sorgu yargıcının karşısına çıkardılar. Donanmada, erlerle gediklilerin dolaplarında yapılan araştırmada, komünist bir şairin kitapları çıkmış. Resmen satılan kitapları. Kitaplardan birini de Gedikli Ferhatta bulmuşlar. Ferhat «kitap benim değil, benim dolaba haberim olmadan

koymuşlar», demiş. Sıkıştırmışlar, İsmail adında bir komünist tanırım, demiş. İsmail bütün bunları savcının iddianamesinden anladı. Sorgu yargıcına verecek ifadesi yoktu, yargıç da İsmailin ifadesiyle ilgili görünmüyor. Esmer, ufak tefek bir adam. Radyoculuğa meraklı. Hele radyo tamirciliğine. İsmailin de bu işten anladığını bildiği için — polis raporlarından, İsmailin son yakalanışından önce bir radyo tamir atelyesinde çalıştığını öğrenmişti — radyo üstüne konuşuyorlar daha çok. Bir iş üstündeki ortak ilgileri, aralarında, bir çeşit yakınlığa benzer bir şey yarattı. İsmailin sintine ambarından çıkarılıp bir gedikli kamarasında tutulmasını emretti. Bir seferinde İsmail:

— Şerif bey, dedi ne demeğe ilk geldiğim günler beni gece yarıları güvertelerde dolaştırdılar? Arkamdan vurup denize atacaklarmış giib yaptılar?

— Donanma kurmay başkanı bir yerde okumuş, bir Alman kitabında, psikolojik baskı. Sen de yutmadın. Ben gelip işi öğrenince, vazgeçin dedim, bizde lüzum yok o baskıya.

Mahkeme ,gemide, büyük salonda yapıldı. Karar okunacağı gün de, — tutuklular saldırmasın yargıçların üstüne diye olacak — mahkeme heyetiyle tutukluların arasına üç sıra iskemle dizilmişti. Şerif beyi İsmail son kere, duruşmalar başlamadan bir hafta önce gördü. Yine radyo tamirinden konuşuldu. Sonra Şerif bey, çok beyaz dişlerini kurşun kalemiyle karıştırarak:

— İsmail, dedi, ikimiz de kendi sahamızda kaşerlenmiş herifleriz. Ferhatla hücre kurup kurmadığını, farkındasın kaçtır soruyorum. Kurmadığına da çoktan kanaat getirmişim. İş bunda değil. Alamanlarla

beraber harbe gireceğiz. İngilizlerden Musulu, Ruslardan Batumu, Fransızlardan Halebi alacağız. Anladın mı? Temizlik lâzım, işe sizden başlayıp İngilizcilerde bitireceğiz. Bir de bakarsın İsmet paşayla buluşursun içerde. (İçerde İsmail, İsmet paşayla buluşmadı. Türkiye Almanların yanında harbe girmedi. Donanma kurmay başkanı, İngilizlerin baskısiyle ve Almanlarla çok açık ilgisi yüzünden tekaüde sevkedildi. Şerif beye bir şey olmadı).

İsmailin eski cezası üstüne bir ceza daha kattılar. Beş gedikliyle üç deniz erini de mahkûm ettiler. Ferhadın dolabına kitabın, bir karı yüzünden düşmanlık ettikleri Ali başçavuş tarafından konulduğu anlaşıldı. Ama Ferhadı beraet ettirmek İsmaili de ettirmek demekti. İsmaili beraet ettirmekse: «Donanmadaki komünist komplosunu» başsız bırakıyordu.

İsmail iç Anadoluda bir hapishaneye sürüldü. Bir başına. Hapisane, Cenevizlilerden kalma dedikleri, yüksek duvarlarla çevrili. Orta Anadolunun birçok yerinde her eski yapıya, anıt kalıntısına, Cinevizlilerden kalma derler. Duvarların taşları biri biri üstüne harçsız filân, öyle kocaman kocaman konuluvermişlerdi. Çok da geniş duvarlar. Üzerlerinde süngülü iki jandarma dolaşıyor. Hapisanenin alt katında, vakıf'ın küçük dükkânları mapuslara kiraya veriliyordu. Bir terzi, bir kalaycı, iki marangoz, dört kundura eskicisi, bir de aynacı. Koğuşlar üst katta bir boydan bir boya trabzansız uzanan, bir balkonun arkasında yanyana. Alt katta idare, başgardiyan odası, iki tecrit, bir de zından var. Avluda bir çeşme, bir de ufacık tefecik bir ağaç. Kim bilir ne ağacı? İsmaili üçüncü koğuşa verdiler. Bir ay sonra Neriman geldi: «Burada öğretemnlik

bulacağım, dedi, çok umudum var.» Evlenmeyi Nerimanın tâyininden sonraya bıraktılar. «Taktik be kardeşim, kime yutturacağız ya, bakarsın yutarlar, benim karım olduğunu bilirse bakanlık, bakarsın tâyin etmez seni buraya.« Neriman gitti, İsmail, «Kızın kaç yıldır ayağını bağladım, daha kaç yıl bekliyecek beni, bırak gitsin, kısmetini arasın başka yerde.» diye düşünmedi. Tersine, Neriman daha tâyin olunup dönmeden, hapishane müdüründen, nikâhı nasıl kıyabileceklerini öğrendi. Neriman gelince de, askı filân yapıldıktan sonra, bir avukat da bulundu, o da vekil oldu, nikâhı belediyenin evlenme dairesinde kıydılar. Loş, tahta, sallanan merdivenlerden çıkıldı. Neriman gri bir tayyör giymiş, İsmailin kelepçelerini nikâh memurunun önünde çıkardılar. Nikâh memuru, yorgun bir sesle, ama büyük bir samimilikle, «uzun mutlu yıllar» diledi. Tebrik etti. Şahitlerden biri baş gardiyan, öbürü nikâh dairesinin kapıcısı.

Ertesi günü, görüşme günüydü, Müdür, kendi odasında, bir kereliğine, görüşmelerine izin verdi, kendisi de masasının başından ayrılmadı. Önündeki kâğıtlarla uğraşıyormuş gibi görünüp İsmaille Nerimanı gözetledi. Onlar, yayları yer yer çökmüş ve kadifesinin havı dökülmüş kanepede yan yana oturuyor. Konuşmuyorlar. Müdür iki üç kere:

— Sıkılmayın, konuşun efendim. Bunda utanıp sıkılacak bir şey yok. Bana aldırmayın, işim başımdan aşkın, top patlasa duyacak halim yok. Konuşun, görüşün, yeni evlisiniz, dedi.

İsmail her keresinde:

— Sağolun müdür bey, konuşuyoruz, diye karşı-

lık verdi ve konuşmadılar. İsmail bir aralık Neriman'ın elini tutmak istedi, kız geri çekti elini ve İsmailin yüzüne ayıplıyarak baktı.

Ahmedin boğazlanıyormuş gibi haykırmalariyle İsmail uyandı. Karanlıkta yürüdü, Ahmedi dürttü. Ahmet:

— Hoh! dedi, uyandı.

İsmail lâmbayı yaktı:

— Uykunda bağırıyordun da yine.

— Bir bardak su ver, ne olursun?

Suyu, sanki günlerce susuz kalmış gibi, lakır lakır içti.

— Affedersin!

— Cigara ister misin?

— İstemez... Ateşim de var galiba.

İsmail elini Ahmedin alnına koydu:

— Yok...

— Bugünkü gazeteler mi onlar?

— Yarın okursun.

Ahmet uzandı, gazeteleri aldı.

— Şimdi biraz bir şeylerle oyalanmalıyım ki, yine ağırlık basmasın.

İzmir gazetesine şöyle bir göz gezdirip attı, İstanbulunkini aldı, ikinci sayfada duraladı.

— Kerimi yakalamışlar.

— Öyle...

— Hay Allah kahretsin. Nasıl yakalandığını yazmıyor... Hay Allah kahretsin.

YİRMİ ÜÇÜNCÜ ÇİZGİ

Ertesi sabah Ahmet uyandığı zaman aklına ilk gelen şey Kerimin yakalanması oldu. Haberi bir daha okudu. Kalktı. İsmail lâmbayı yakıp gitmişti. Allah kahretsin bu motor sesini. Tel dolaba doğru yalınayak, don gömlek yürüdü. Ateşim var bal gibi. Elini koltuk altına soktu. Ateşim var. İskemleye, elbiselerinin üstüne oturdu. Her bir yanım kırılıyor. Çay yapmak istedi, vazgeçti. Midem de bulanıyor. Duvarın yamru yumru taşlarına dayandı. Başladı işte. Karyolaya sırtüstü uzandı. Kitap, ateşin yükseldiğini yazıyor muydu, yazmıyor muydu? Kırıklıktan söz ediyordu, mide bulantısından da sanırsam... Baş ağrılarını yazıyordu, her mafsalın mengeneye sıkıştılıyormuş gibi... Mengene filân yoktu kitapta... Başım ağrıyor. Deminden beri sezmedim bunu, dehşetl ağrıyor başım. Ateşim de var. Ama, kitap ateş yükselmesinden... Kitap masada duruyordu, gazetelerin altından bir kıyısı görünüyor. Bakmıyacağım. Ateş yükselir, demiş, dememiş, ne çıkar? Kırıklık, mide bulantısı, başağrısı hepsi yerinde. Bakmıyacağım, hiç değilse geberirken bu kadarcık irade sahibi olalım. Uzun, yorgun yolculuklardan sonra ılık bir suya, kedere gömülüyor. Ansızın doğruldu, birisiyle kavga ediyormuş gibi giyindi. Çay yaptı. İlkönce zorla, sonra istekle içti. Terliyordu. Bir derece de yok ki... Belki de bir yerlerde, Ziyadan kalma, vardır. Sallana sallana dereceyi aradı. Bulamadı. Yokladı kendini. İç bulantısı geçmiş gibiydi. Kitabı unutmuştu. Uzandı karyolaya. Başı bü-

yüyor, büyüyor, dört duvara sığmaz oluyor, ama ağır değil, köpükten, koskocaman bir baş.

— Anuşka sana sevdalanabilirmiş Petrosyan.

— İyi de edermiş.

— Sen ona?

— Ben de ona. Ama ikimiz de geç kaldık. Bir Türk oğlu geldi girdi aramıza.

— Emredin çıkayım.

— Çıksan da faydası yok artık... Şu Türk oğullarından şu Ermenilerin çekmediği mi kaldı? Kıyma kıyar gibi doğradınız bizi.

— Ben yoktum sizi doğrıyanların arasında.

— Yalnız sen değil, işin aslına bakarsan, ellerine bıçak verilen Türk köylüsü de yoktu, o bıçakla kestiler, ama yoktular. İşin doğrusu bu. (...)

— Ne de olsa, halkımın alnına sürülen...

Sİ-YA-U:

— Hangi milletin alnına öyle kara leke sürülmemiş ki, dedi. İngiliz halkı mı Şanghayda bizi süngüliyen, Hintlileri açlıktan öldüren?

Anuşka:

— Halklar da artık akıllarını başlarına biraz toplasınlar, dedi. Babamı öldüren Rustu babam gibi, ama Kolçağın ordusunda subaydı, pomeşçikti. Babamı niçin öldürdüğünü biliyordu. Ama ya Kazak atlıları? Kendileri gibi köylüleri kesen kazak askerlerini de halktandırlar diye hoş mu göreceğiz?

Ben:

— Kimsenin öyle bir şey söylediği yok, dedim.

Sİ-YA-U:

— Leninin «Milli Gurur» yazısını oku Anuşka, dedi.

Anuşka:

— Merak etme, senden önce okudum, dedi. O da, diyor ya, Rus köylülerine üniforma giydirip başka milletleri ezmeğe yolladıkları vakit yüzüm kızarıyor, diyor ya:

Petrosyan yorgun bir sesle konuştu:

— Ne tartışıp duruyorsunuz, hepiniz ayni şeyi söylüyorsunuz.

Anuşka:

— Pek te aynı şeyi değil, dedi.

Petrosyan damdan düşer gibi sordu:

— Ölümü düşündün mü hiç Anuşka?

— Gördüm. Hem de bir kere değil.

— Görmiyen var mı? Ben senden çok gördüm başkalarının ölümünü, ölümü genel olarak... Benim sorduğum, kendi ölümünü düşündün mü hiç? İçinizde bunu, şöyle başını eline alıp düşünen var mı?

Petrosyanın bu sorusu hepimizi şaşırttı. Onun böyle bir şey sorduğunu başkasından duysak inanmazdık.

Sİ-YA-U:

— Ben düşünmedim, dedi. Öleceğimi biliyorum elbette... Ne yapalım, ölmemek elde değil, düşünüp te ne olacak bunu, demek istemiyorum. Ben düşünmedim.

Anuşka:

— Ben düşündüm, dedi. Annem tifüsten ölürken başucunda düşündüm bunu, ikimizden başka kimse yoktu izbede. Bir de ölüm. Beni de yakalıyabilir, alıp götürebilirdi. Öyle düşündüm: beni alıp götürecek, bir daha da geri getirmiyecek. Nereye götürecek? Hiçbir

yere. On beşimden beri dinsizim... İşte bu hiçbir yeri düşünmeğe çalıştım.

Petrosyan ilgisini gizliyemiyerek sordu:

— Gözünün önüne getirebildin mi o hiçbir yeri?

— Hayır. Peki, sen?... Bağışla beni... Yani... şey...

— Ne yaptın ki bağışlıyayım seni? Ben ölümü düşünüyorum. Benim için bundan tabii ne olabilir? Çok yakında olabilecek ve her şeyi senin için her şeyi, kökünden değiştirecek bir olayı düşünmemek için insan aptal olmalı. — Sustu —, sonra:

— Yarınki gece toplantısında benimle en aşağı beş kere dansedeceksin Anuşka, dedi.

Bir saat daha konuştuk şundan bundan, Meyerholdu tartıştık. Balşoyu buğday ambarı yapmalı, dedim. Anuşkanın tepesi attı. Malı teatr müzelik dedim. Anuşka yüzümü tırmalıyacaktı. Petrosyan kahkahaları basarak katıldı tartışmamıza, bir Anuşkadan yana oldu, bir benden yana. Kalktı. Merdiven başına kadar uğurladık. Her zaman yaptığı gibi merdiven tırabzanına bindi, bize elini sallıyarak dördüncü kattan aşağı doğru kaymağa başladı. Anuşka bir çığlık attı. Merdivenleri dörder dörder indik. Aşağıda taşlıkta, merdivenlerin ilk basamağından az ötede, kafası parçalanmış, Petrosyan yatıyor.

Günlerce sonra, bir gece Anuşka, ben, Sİ-YA-U Meyerholdda Orman piyesini seyretmiş dönüyorduk, — tiyatroya, sinemaya filân Sİ-YA-U'suz gidemez olduk — ben:

— Petrosyan kendini öldürdü, dedim.

Anuşka, kendisine hakaret etmişim gibi haykırdı:

— Hayır! — Nefretle tekrarladı —Hayır! Yalan söylüyorsun.

Karşılık vermedim. Sİ-YA-U'nun koluna girdi. Önüme geçtiler. Böyle bir süre yürüdük. Timiryazefin — o sıralarda Moskovada en sevdiğim anıtlardan biri — heykeline doğru bulvar boyunca ilerliyorduk. Anuşka bıraktı Sİ-YA-U'nun kolunu, yanıma geldi, ağlamaklı bir sesle:

— Niye öyle söyledin— dedi. Senin sadık bir tarafın var bana karşı. Sen bende yaşıyan en iyi şeyleri hırpalamaktan hoşlanıyorsun.

Anuşkanın ne demek istediğini anlıyamadım. Ses çıkarmadım. Çektim kendime doğru, öptüm. Sİ-YA-U, az ötede durmuş, başını önüne eğmiş, yerde, karanlıkta bir şeyler aranır gibiydi.

Petrosyanın kendini öldürdüğüne emin değilim.

Bütün bunları başımın köpükten kocaman bir baş olduğu sırada, böyle sırayla düşünmedim, ama bunların hepsi geçti aklımdan. Niçin başka şeyler değil de, bunlar. Bilmiyorum.

Ahmet kalktı, üç aspirini birden içti. Kapının arkasına yirmi üçüncü çizgiyi çekti, attı kendini yatağın üstüne.

İsmail geldiği zaman Ahmedi soyunmamış, ter içinde, kendinden geçmiş buldu. Bileğini tuttu. Ateşi var. Nabız da hızlı hızlı atıyor. Gözüne gazetelerin altından kıyısı beliren kitap ilişti. Açtı, okudu. Kapadı. Ahmet:

— Sen misin İsmail? dedi.

— Yardım edeyim de soyun.

— Kuduz değilim İsmail.

— Elbette değilsin.

— Kitaba bak, ateş te yapar, diye yazıyor mu?

— Ne lüzum var, be kardeşim?

— Bak, diyorum.

İsmail, baktım, diyemedi. Utandı. Kitabı açtı. Okur gibi yaptı.

— Ne diyor?

— Ateşten filân söz ettiği yok.

— Doğru mu söylüyorsun?

— Niye yalan söyliyeyim, be kardeşim?

— Sen Kerim değilsin, yalan söyliyebilirsin pekâlâ.

Ahmet uyudu.

İsmailin yüzüne, evlendiklerinin ertesi günü, hapisane müdürünün odasında, yayları yer yer çökmüş ve kadifesinin havı dökülmüş kanapede, müdürün karşısında otururlarken bir aralık, elini tutmak istiyen İsmailin yüzüne, Neriman ayıplıyarak baktı. İsmail çekti elini. Neriman:

— Ağabeyimden mektup aldım, dedi. Siyatik ağrıları tutmuş yine.

Müdür:

— O dert bende de var, dedi. Ağabeyiniz ne yapıyor? İğne, salisilat filân fayda vermiyor bana, hat-

tâ sıcak fışkının içine gömüldüm boğazıma kadar, fayda yok.

— Ağabeyim bir haplar alıyor.

— Haplar çocuk oyuncağı. Kaç yaşında ağabeyiniz?

— Eh, bu illetin yaşla alâkası yok, fakat yaşlı insanlarda tedavisi daha zor.

İsmail düşündü: «Yaşlı insanlar.»

Kendisinin de kırkına bastığını ansızın anladı. Ya Neriman kaç yaşında? Yirmi sekiz, yirmi dokuz olmalı. Yan gözle Nerimana baktı: Yirmi ikisinde gösteriyor. Biz kırka bastık. Bir ömür böyle geçti. Bir kitap adı olacak. Bir ömür böyle geçti. Kötü mü geçti? Niye kötü be kardeşim? Ama geçti.

Müdür, saatine baktı. Neriman:

— Ben artık gideyim, dedi.

İsmaille el sıkıştılar. Müdürün de elini sıktı. İsmaile:

— Sana ne getireyim haftaya? diye sordu.

İsmail karşılık vermedi. Nerimanın ayaklarına bakıyor. Bu kadar küçük, bu kadar biçimli olduklarını ilk farkedişi. Kırkına bastık.

Bir gün görüşme yerine Neriman, başı tıraş edilmiş bir kız çocuğiyle geldi. İstanbul çocukları gibi giyinmiş. Beş altı yaşlarında var. İsmail, telin arkasında Nerimanın eline sımsıkı yapışmış ve korkuyla dört yanına bakınan kız çocuğunun tıraşlı başını merak etti önce:

— Bu kızcağızın kafasını niye kazımışlar böyle?

— Bitliydi. Yıkamakla, ilâçla temizlenecek gibi değil. Ben de tıraş ettirdim. Hem, daha gür çıkar saçları.

— Sen mi tıraş ettirdin?

— Evlâtlık aldım Emineyi. Şimdi seninle bir kızımız var.

İsmail güldü:

— Demek Emine kızımız oluyor. Yalnız şu saçları çabuk bitse. Pek de zayıf be kardeşim.

— İki aya kalmaz tombullaşır. Saçları da çıkar. Mavi kurdelâ pek yaraşacak Emineme. Ben Eminemi...

İsmail anladı:

— Çocuğun olsun çok mu istiyorsun Neriman?

— Çok... Ama, işte var artık.

— Demek ana olmak istiyorsun?

— Niye istemiyeyim? Analık... Bilsen, kimi kere... Ama ana oldum işte. Sen de baba.

— Boşanalım Neriman.

— Üç ay önce evlendik.

— Altı ay sonra boşanalım. Sen gençsin, yirmi sekiz, yirmi dokuz. Ben kırk yaşında bir herifim. Ne zaman çıkacağım da belli değil. Hayatını mahvettim senin. Evlenirsin, sahici ana olursun.

Neriman ilkönce sessiz, sonra hüngür hüngür ağlamağa başladı. Emine de katıldı. Görüşme yerindekiler, hükümlüler olsun, görüşmeciler olsun, pek ilgilenmedi. Ağlamak, sızlamak, telin arkasında, görüşmecilerin bulunduğu tarafta, olağan işlerden. İsmail:

— Sus Allah aşkına ağlama be kardeşim, dedi. Şaka ettim canım. Bak, Eminenin de sümükleri akıyor. Sil şunun burnunu.

Neriman, gözyaşlarını yutmağa çalışarak mendiliyle Eminenin burnunu sildi.

O akşam İsmail, koğuş penceresi içine oturdu, iki eliyle de demir parmaklığı tuttu. Karşı dağlara baktı. Dağlar kel, ama kırmızı bir kellik. Bir tepenin üstünde mendil kadar, Nerimanın mendili kadar, Eminenin sümüklü burnunu sildiği mendil kadar ufacık bir bulut kımıldanmadan duruyor kararınağa başlıyan mavilikte. Neriman yirmi sekiz, yirmi dokuz, ama yirmi ikisinde, bilemedin yirmi dördünde gösteriyor. Sıhhatli de. Daha bir kere bile hastalandığını bilmiyorum. Hem bu işin hastalıkla ilgisi var mı? Kadın dediğin ana olmak ister. Kız da ana olmak istiyor işte. Kadın dediğin, erkek de ister. Ama kızlar, erkek tanımamışlarsa... Lâf be kardeşim... O bizim, erkeklerin uydurması. Ne diye yatmadım Nerimanla? Ne diye evlenmedik ben dışardayken? Yatmak için ille de evlenmek mi lâzımdı? Neriman da başka türlü teslim olur muydu? Kadıköydeki evde, bir gün, az kalsın oluyordu ya... Niye olmadı? Eşekliğimden. Ahmet de Anuşkaya dokunamamış ya. Lâf, altı ay geçmeden mercimeği fırına vermişler pekâlâ. İyi, ama ne diye şimdi evlendik? İlle de evlenelim diyen ben değilim. Ben kandırmadım. Tüh, Allah kahretsin... Ahmet, tüh, demezdi, tühsüz Allah kahretsin... Nerimanı ben... Sen, ben, iş bunda mı? Sana suçlusun diyen var mı?

İsmail ertesi sabah, berberde tıraş olurken — yalnız görüşme günleri tıraş olurdu, ama bu kuralı bu sabah bozdu —, cinayetten yatan berber Aliye sordu:

— Kaç yaşında gösteriyorum be Ali?

— Kırk, kırk beş.

— İsmail, terzi Ramizin dükkânında, — dükkâ-

nın yarısını kiralamıştı Ramizden, radyo, dikiş makinası filân tamirciliği yapıyor — keyifsiz çalıştı akşama kadar.

İsmailin anası arada bir Manisadan gelip gelininin yanında bir iki hafta kalıyor. İsmail o kadar yalvardı:

— Gel, şuraya yerleş be Anacığım.

Anası razı gelmedi.

— Ev üstüne ev olmaz. Nerimanı kızım gibi severim, ama bir evde oturursak, altı aya varmaz birbirimizin başını yeriz. Burda ayrı ev açacak halim de yok.

Hapislerin çoğunluğu köylü. Günde 700 gıram kara ekmekten başka bir şey vermiyor idare. Bir de su, bir de sabaha kadar yanan elektrik. Ne yatak, ne yorgan, ne üstbaş. Ya görüşmecilerin getirecek, ya içerde bir yolunu bulacaksın.

Bir gardiyan var. Bursalı. Gayetle de Alamancı. Her gece:

— Allah kurtarsın, dedi de, koğuş kapısını dışardan kol demirini vurup kilitledi mi, başını dikiz deliğine yaklaştırır:

— Hele bir gel bakalım usta, der, İsmaili çağırır. Yine de yaktı Londrayı Hitler, kazanacak harbi Alaman, gel sen de vazgeç inadından, kazanacak deyiver, usta, der. İsmail:

— Kazanmıyacak, der. Gardiyan:

— Eh, sen bilirsin, der ve ertesi gece aynı şeyleri konuşurlar. İşte bu Bursalı gardiyanın ayakları dibine düşüp öldü İsmailin anası. Görüşme yerinde. Telin arkasında.

— Sana zeytinyağlı yaprak dolması getirdim İs-

mail. Manisadan buraya biraz ezildiler. Gardiyan efendiye de ikram et, dedi. Yığılıverdi gardiyanın ayakları dibine.

Neriman evde gripten yattığı için — ilk hastalığı —, onsuz gelmişti kadıncağız. Memleket hastanesine kaldırdılar. Doktorlar: Yürek sektesi, dedi. Şimdi karşıda, Cinevizlilerden kalma hapisane duvarları üstünden görülen mezarlıkta yatıyor altı aydır. İsmail yine koğuşun penceresi içine oturmuş, ay ışığında büsbütün yangın yerine benziyen mezarlığa bakıyor. Anasının ölümüne çok zor alışabildi, çok zor inanabildiğinden... Gözünün önünde yığılıverdiğini gördü, mezarlığa nasıl getirildiğini yine bu pencereden bir öğle üstü, çiğ bir güneş ışığı içinde gördü, ama görmek, bilmek, emin olmak başka bu işte, inanabilmek başka. Neriman, ölümden bir ay sonra filân:

— Artık ben senin iyice anan oldum, dedi.

Hitlerin Sovyetlere saldırdığını İsmail dükkânda, baş savcının radyosunu tamir ederken öğrendi. Filips marka radyodan. Bir acayipleşmiş olmalı ki, dükkân ortağı terzi Ramiz sordu:

— Ne oluyorsun? Ne var?

— Eceline susadı köpek.

— Kim?

Bütün hapisane çok geçmeden haberi aldı ve:

— Af var, çıkıyoruz, dediler.

İsmail, onardığı ve onarılmalarını boyuna uzattığı radyolarda Sovyet tebliğlerini, çat pat Rusçasiyle anlamağa çalışıyor. Tan gibi bir iki gazete bir yana, basın, Ankara radyosu, Almanları tutuyor. Bursalı gardiyan geceleri: «Alaman kazanacak harbi, gel vaz-

geç inadından», demiyor artık İsmaile, İsmail, herifin anasına, avradına sövdü. Gardiyan kapı altına çekip İsmaili dövmeyi göze almadı, — ne de olsa valinin bile radyosunu onarıyor, ama düşman kesildi. Görüşme günleri, nöbet kendisindeyse, inadına gelip iki telin arasında, Nerimanın önüne dikiliyor. Kızın getirdiği yemekleri demir çubukla öyle bir karıştırıyor ki, yenmez oluyorlar.

Kızıl Ordunun gerilemesi İsmaili şaşırttı. Yeryüzünde Kızıl Ordudan güçlü ordu yoktur biliyordu. Kızıl Meydanda yapılan geçitlerde paraşütçülerin gökten yağmur gibi indiklerini duymuştu Moskovadan dönenlerden. Niye gökten yağmur gibi inmiyorlar Alman ordusunun gerilerine? diye sorup durdu kendi kendine. Sonra, mahsustan çekiliyorlar, manevra, diye oyaladı kendini. Kızıl Ordunun verdiği yüzbinlerce esir sayısına inanmıyordu. Fakat Alman tebliğlerindeki sayıların yarısı bile gerçekse, diye düşünmeğe başladı, daha doğrusu düşünmeğe kalkıştı, ve bir keresinde öyle dayanılmaz bir acı duydu ki, düşünmemeğe zorladı kendini.

Almanlar Moskovaya iyice yaklaştı. Cumhuriyet gazetesinde Abidin Daver: Moskovanın düşmesi gün meselesidir, filân diye yazdı.

İsmail, koğuşların önündeki tırabzansız çıkınada dolaşıyor. Cineviz duvarının üstünden karşıki karlı dağlar, karlı damlar görünüyor. Hapisane avlusu da kar içinde. İsmail, çıkmada, çamurlaşmış bir avuç kar aldı yerden. Yemeğe başladı. Moskovayı gözünün önüne getirmeğe çalışıyor. Ahmetten, sonra ötekilerden dinlediği, birkaç fotoğrafını da gördüğü, — Leninin anıt kabrini ezberden çizebilir —, Moskovayı, faşist-

lerin sardığı karlı Moskovayı. Orda millet kan revan içinde dövüşsün, biz burda yan gelip yatalım. Bu ne çiledir, be kardeşim!

Bir gün Neriman görüşmeye Eminesiz geldi.

— Okuldan çıkardılar beni.

— Neden?

— Bakanlığın emriyle.

— Neden?

— Üzülme, terzilik yaparım. Daha da iyi. Dikiş makinam var. Son günlerde bir yeri bozuldu, tâmir edersin.

— Niye attılar seni işten be kardeşim?

— Bir ay önce, yok, değil, bir buçuk ay oluyor, coğrafya öğretmeni, terbiyesiz bir adam, sana söylemedim şimdiye kadar, hep sataşır bana.

— Nasıl sataşır? O da ne demek?

— Hiç, canım, imâlı lâflar eder. Karısı da var utanmaz adamın. Kaç kere ağzının payını verdim. Dazlak.

İsmail, sırtına bıçak saplanmış gibi oldu. — Dazlak, ama sataşıyor. Dazlak olmıyan heriflerle dolu kasaba. Genç kadın, güzel kadın. İstanbullu da üstüne üstlük. Üstüne üstlük, kocası da hapis, elini uzat kopar dalından.

Neriman anlatıyor:

— Öğretmenler odasında konuşuluyordu. Baş öğretmen...

— O da mı sulanıyor sana?

— Yok canım... Herkes üstüme mi saldırıyor sanıyorsun?

— Niye saldırmasınlar? Şeker gibi karısın.

— Delirdin mi? Sen beni ne sanıyorsun?

— Peki, peki, sonra, baş öğretmen?

— Şu Rusları Almanların kesip doğraması iyi oluyor, dedi. Komünistlerde aile namusu yok, senin karın benim karım, benim karım, senin karın, dedi. Coğrafya öğretmeni de bana döndü: «Neriman hanım sizin zevciniz de komünist, dedi. Onun da akidesi böyle mi?» Kendimi kaybetmişim, herifin suratına indirdim tokadı.

— İyi etmişsin. Çok iyi etmişsin. Çok iyi. Yaşa be kardeşim. Ama niye bana söylemedin bunu şimdiye kadar?

— Boşuna üzülmiyesin diye.

— Herife silleyi aşkettin diye mi, çıkardılar seni?

— Hayır. Komünistlik propagandası yapmışım sözde. Baş öğretmenle coğrafyacı bakanlığa rapor yollamışlar, «Kocası komünistlikten sabıkalı, hapis,» demişler. Öteki öğretmenler hep isyan etti bu haksızlığa «Hep birlikte dilekçe yazarız, hakkını ararız,» diyorlar. Amma ben artık dünyada dönemem okula. Terziiik yapacağım. Görürsün daha da çok kazanırım.

İsmailin koğuşunda otuz kişi yatıyor. Yer çimento. Duvarlar boyunca, kapının bir yanından başlayıp öbür yanında biten çok geniş, yüksek, tahta bir peykeyle kaplı koğuş. Orta yer boş. Peykede, sağ köşede, baş köşede, Süleyman ağanın yatakları. Gündüzleri toplandı da üstüste kondu mu döşekler, yorganlar, yastıklar, seccadesinin üstünde bağdaş kurup Süleyman ağa, akşamlara kadar tesbih çeker, koğuşta işlettiği ocaktan çay, kahve içer. Kasabaya iki saatlik büyük bir köyün ağası. Cinayete teşvikten yatıyor.

Komşu köyün ağalarından birini vurdurdu çobanına. Çobanı astılar. Ağaya on beş yıl hüküm giydirdiler.

Terzi Ramiz de aynı koğuşta. Kalaycı Şefik de. Fakir fukaranın yatakları yalın kat, pestil gibi. Çoğu, gündüzleri toplamaz, üstüne oturur. Koğuş meydancısı kapının yanında, kirden kararmış ak bir koyun postunda yatar. Süleyman ağanın meydancısı ayrı. Parlak İhsan, diyorlar. Fakir. Yüzü kâğıt gibi bir delikanlı. Parlak İhsanı, ağanın, kadın gibi kullandığı da söyleniyor.

İsmailin yatağı terzi Ramizinkinin yanında.

Kunduralar, yemeniler, çarıklar orta yerdeki boşlukta çıkarılıp bırakılır. Gaz ocakları, maltızlar, primuslar — en çok gürültü eden primus Süleyman ağanınki ve bir primus ne kadar şamatacıysa o kadar makbul —, koğuşun önünde yanar. Kışları, herkes mangalını, maltızını bacakları arasına alıp ısınır. Bir marsık kokusu, bir marsık kokusu, insan bayılacak gibi olur kimi kere.

İçerde esrar satışı da Süleyman ağanın elinde. Kumar oynatıp mano da topluyor.

1942'de Sinop hapisanesinden sürgünler geldi. Namları bir çok kalelerde yürümüş İstanbullu üç eroin kaçakçısiyle İzmirli iki kaatil. İstanbuldan Âdembabalar da geldi. Âdembabaları, — Âdembaba gibi çıplak, perişan olduklarından öyle deniyor onlara —, sondaki koğuşa, en fakir köylü hükümlülerin koğuşuna verdiler. Peykelere gazete kâğıdı serip yatıyorlar. Ötekiler, sağdan ikinci koğuşa yerleşti. Bir de, Almanlara casusluk ederken yakalanmış bir topçu teğmeni geldi. Onu Süleyman ağanın koğuşuna verdiler. İçerde eroin satışı başladı. Satış Sinoptan gelenlerin

elinde. Çok geçmeden Süleyman ağayla Sinopluların arasında hır çıktı: Sinoplular esrarı da, kumarı da ellerine almak istiyor. Müdür, Sinopluları tutuyor, baş gardiyansa Süleyman ağayı. Alman casusu teğmen ilkönce Süleyman ağayı tuttu, sonra döndü Sinopluları tuttu. Jandarma başçavuşu da teğmenle birlik. Sinoplular, Süleyman ağanın meydancısı Parlak İhsanı satın aldı ve bir gün ağa öğle namazını kılarken, Sinopluların üçü koğuşa daldı, bıçaklarla arkadan vurup öldürdüler ağayı. İsmail de, terzi Ramiz de dükkândaydılar. Kalaycı Şefik, koğuşun önünde yemek ısıtıyordu. Haykırdı yukardan:

— Ağayı vurdular! Yetişin!

Sinoplular bir bıçak da ona attı. Jandarmalar Cineviz duvarının üstüne dizildi. Başçavuş boyuna düdük çalıp haykırıyor:

— Kimse kımıldamasın yerinden, ateş emri veririm.

Sinoplular bir ay aşağıda, zindanda kaldı, sonra yukarı çıkıp Süleyman ağanın koğuşuna kuruldu. Bir gün terzi Ramiz dükkânda İsmaile:

— Ben bu Alamancı teğmeni beğenmiyorum, dedi, hep senin aleyhinde konuşur. Kolla kendini.

— Ne yapacak namussuz bana be kardeşim? Esrarla, kumarla ilgim yok.

— Sen bilirsin, ama kolla kendini yine de...

İki ay sonra, bir pazar günü, İsmail, görüşme yerinden dönüp kapıaltına girdi. Sinoplulardan üçü de kapıaltında bekliyor. Mahkemeye götürülecekler, Süleyman ağa işinden. Elleri de kelepçeli. Birden Parlak İhsanla Sinoplulardan ikisi, bir de teğmen girdi içeri,

ve arkaları kapıya dönük arkadaşlarının üstüne atıldılar, başladılar bıçaklamağa. İsmail:

— Durun be! diye haykırdı.

Kapıaltındaki Bursalı gardiyan düdük çalıyor. Kelepçelilerden biri, İzmirli Murtaza, kelepçeli eliyle kaptı bıçağı Parlak İhsandan ve delikanlıya sapladı. Bunu gören teğmen, ansızın atıldı İsmailin üstüne. İsmail geri sıçradı ve Nerimanın az önce getirdiği kalaylı, ağır sefertasını teğmenin başına indirdi.

Bir saat sonra, Parlak İhsan, revirde, başı İsmailin kucağında, can çekişirken:

— Bir bardak su ver efendi, dedi.

İsmail, delikanlının başını revirin ak muşambası yırtık muayene sedirine yavaşçacık yatırıp suyu verdi.

— Son yudum suyumu senin elinden içmek nasipmiş, efendi. Ben seni de öldürecektim. Hakkını helâl et.

— Helâl olsun.

Akşama iş anlaşıldı. Terzi Ramiz kumral bıyıklarını sıvazlıyarak İsmaile:

— Ben sana demedim miydi? dedi. Sinoplular birbirine düşmüş, payı bölüşmek işinde. İki parti olmuşlar. Birileri ötekilerini temizledi işte.

İsmail:

— Peki, ne olacak şimdi? diye sormadı. Öldürenlerin bir ay zındanda yattıktan sonra yukarı çıkıp işlerini sürdüreceklerini biliyordu.

— Parlak İhsan ne diye beni de öldürecekmiş?

— Teğmen, heriflere, komünisti de bu arada çıkarırsanız ortadan, cezayı az keserler, demiş. Ben başçavuşla konuştum, demiş. Hükümetin baş düşmanı çünkü bu komünist heriflerdir, demiş .Bu işi Parlak

İhsana havale etmişler, ama İhsan ilkönce Murtazaya saldırınca, kendi de bıçak yiyince, teğmen de senin üstüne...

İşin arkası İsmailin düşündüğü gibi çıkmadı. Teğmeni de, ötekileri de, tez elden yargılayıp Çankırı cezaevine sürdüler. Yeni gelen başsavcı ıslâhatçıymış deniyor.

— Vallahi utanıyorum bu senin getirdiğin yemekleri yemeğe, be karıcığım.

— Niye utanacakmışsın?

— Açlıktan kırılıyor millet içerde.

— Dışarda da bolluk yok İsmail. Biz ne yapabiliriz. Sana Emine de kendi eliyle tarhana pişirdi bugün.

Eminenin kıvır kıvır kara saçlarında mavi fiyango.

— Ye, baba. Kırmızı biberini de bolca koydum. Kıyma da koydum.

Hapisanede açlık. Âdembaba koğuşundan haftada bir iki ölü çıkıyor. Şişiyorlar ilkönce davul gibi, sonra sönüp ölüyorlar. Köylü görüşmeciler de sıskacık çıkınlarla geliyor.

İsmail dükkânın önüne çıktı. Ortalık günlük güneşlik. Derin bir soluk aldı. Karşıya baktı: Üstleri başları param parça Âdembabalar, bir, iki köylü de var aralarında, Cineviz duvarının dibinde, yüzükoyun, dördayak olmuşlar, oralardaki taze otları, elleriyle koparak değil, doğrudan doğruya ağızlariyle, hayvanlar gibi yiyor. İtişip kakışmadan, kederli hayvanlar gibi otluyorlar.

YİRMİ DÖRDÜNCÜ ÇİZGİ

Ahmet gözlerini açtı. İsmail, tel dolabın önüne çömelmiş bir şeyler yapıyor. Gaz lâmbası da yanıyor.

— İsmail, hâlâ gece mi? İşten mi döndün?

— İşe gitmedim. Uyu. Daha erken.

— Ne yapıyorsun orda?

— Çorba pişiriyorum. Tarhana. Sabah sabah iyi gelir.

Ahmet:

— Sağ ol, dedi. İştahım yok, demedi. Çekindi.

— Nasılsın?

«Çok fenayım,» demedi. Çekindi.

— İyiceyim.

— Bakayım, ateşin var mı?

— Yok... Çok az...

İsmail dokundu Ahmedin alnına.

«Cayır cayır yanıyorsun,» demedi. Çekindi.

— Düşmüş. Büsbütün değil, ama düşmüş. Sana birazdan gidip ilâç alırım.

— Olur.

«İlacın ne yararı dokunacak?» demedi. Çekindi.

İsmailin pişirdiği çorbayı içtiler. Ahmet, tiksintisini belli etmemeğe çalışıyor.

— Ben biberli severim be Ahmet. Fazla kaçırmışım galiba?

— Azıcık fazla.

— Aspirin vereyim mi?

— Ver, iki tane.

— Çoğu, yüreğe dokunurmuş.

Ahmet:

«Yüreğine dokunacak ta ne olacak?» demedi. İki aspirini birden yuttu. Bir de titriyorum, kendimi tutmasam dişlerim bir birine takır takır çarpacak.

Ahmet, battaniyeyi sırtına alıp yatağın içinde oturdu.

— Hiç kimseye anlatmadığım, anlatamadığım bir şeyi anlatacağım sana İsmail.

— Yatıp dinlensen daha iyi olmaz mı be kardeşim?

— Yok, yok... Sen ne ananın sözünü edersin, ne sevdiğin kadınların. Malûm, ben gevezeyim.

— Huy meselesi. Lâkin çok yormasan kendini...

— Çinlilerden, Moskovada Üniversitedeki Çinlilerden.

— Anlıyorum.

— Çinlilerden bir grup memleketlerine döndü. Sİ-YA-U da aralarında. Onlardan önceki grubun, sınırı geçer geçmez yakalandığını, kafalarının satırla kesildiğini, hepsinin kafası anlıyor musun?

— Anlıyorum.

— İçlerinde üç tane de kız vardı. Önceki grupun. Anlıyor musun?

— Niye anlamıyayım be kardeşim? Gayetle iyi anlıyorum.

— Anlatabiliyor muyum, demek istiyorum.

— Gayet iyi.

— Kafalarının satırla kesildiğini, önceki gurupun, biliyorduk. Miting de yapıldı. Protesto için. Demek istediğim, Sİ-YA-U da biliyor bunu.

— Elbette, siz bildikten sonra.

— Sİ-YA-U da biliyor. O gece kulüpte bir ayrı-

lık toplantısı yapıldı. Nutuklar söylendi. Ertesi gün yola çıkacaklar. Toplantıdan sonra Anuşka bana:

— Biz, bu gece, Sİ-YA-U'yla dolaşacağız, dedi.

Gittiler. Sİ-YA-U geç döndü. Uyur gibi yaptım. Bir şey sormadım. Yatmadı. Eşyalarını topladı. Kalktım. Kucaklaştık. Gitti.

— Yoksa oğlanın da mı kafasını kestiler?

— Bilmiyorum. Zaten ben de çok geçmeden döndüm memlekete Kerimle... Bir cigara ver.

«Canım hiç te cigara içmek istemiyor, ağzım zehir gibi.»

— Azıcık dinlen. Yoruldun.

—Yok. Anlatacağım.

Niye ille de anlatmak istiyorum? Bilmiyorum? Belki de gece Anuşkayı gördüm rüyamda boyuna da ondan..

Anuşkaya gittim akşamleyin. Gündüz aradımdı idarede. Gelmemiş. Odasına girdim. Divanda yatıyor.

— Hasta mısın?

— Kırıklığım var biraz.

Divanın kıyısına iliştim.

— Çay yapayım mı ?

— İstemez.

— Çok üzgünsün elbet. Ben de öyle... Yakalanmazlar... Her giden yakalanacak olsa..

— Kapat bu bahsi...

— Niye aksi aksi konuşuyorsun benimle?

— Aksi filân konuştuğum yok.

— Öyle olsun.

Birdenbire sordum, bana hep öyle olur, bir şeyi söyliyeyim mi, söylemiyeyim mi, diye kararlaştırmağa

vakit kalmadan, şeytan dürter ve damdan düşer gibi söylerim, sorarım.

— Sİ-YA-U'yla bulvarda mı dolaştınız?

Yüzüme, içleri ansızın kapkara kesilen mavi gözleriyle hayın hayın baktı:

— Marusalara gittik.

— Marusalar Rostofta.

— Evin anahtarı bende.

— Nerde? Göster bakayım.

Samur kaşları fena halde çatıldı:

— Sana hesap vermek zorunda mıyım?

— Yooo... Niye hesap vermek zorunda olacaksın bana... Orada ne yaptınız?

— Yattık.

Gözlerimin ikisine birden iki çuvaldız batırmışlar gibi oldu.

— Yattık, ne demek?

— Yattık, yattık demek. Seninle yattığımız gibi.

— Yalan söylüyorsun.

— Niye yalan söyliyeyim?

— Niye yaptın bu işi?

Anuşka bir tuhaf, bir küçümsiyerek, bir zoraki güldü:

— Bundan sersemce soru da olur mu?

Kasketimi giydiğim gibi fırladım dışarı. O sokak senin bu sokak benim, o bulvar, bu bulvar, sinemalara girdim, bir iki değil, dört beş... Yarıda bırakıp çıktım filimleri.

— Vay anasını, güç mesele be kardeşim.

— Kolay değil.

— Peki ,sonra?

— Sonrası, iki hafta görüşmedik Anuşkayla. Gördüğüm yerde kaçtım.

— Sonra?

— Sonrası, bir akşam, çat kapı odaya damladı, — Sİ-YA-U gittikten sonra odaya Kerimi aldım —, «Merhaba çocuklar» dedi. Sanki hiçbir şey olmamış gibi. Bende surat bir karış. Kerimin bir şeyden haberi yok, ama kaç zamandır sinirli olduğumun farkında.

— Yahu, Anuşka, dedi. Bu bizim Ahmedin nesi var?

— Bilmem. Sen sormuyor musun?

— Soruyorum, söylemiyor.

— Belki doğruyu söylemek istemiyor da ondan. Herkes senin gibi doğrucu değil. — Saçlarıma dokundu — Biz Ahmetle tatili teyzemin daçasında geçireceğiz. Benim izin başlıyor iki hafta sonra. Üniversite de tatile giriyor, öyle değil mi Ahmet?

Kerim:

— Ulan, niye gizledin benden bunu? diye sordu. Pazarları ben de size misafir gelirim.

— Elbette Kerimuşka, Marusa da döner o zamana kadar Rostoftan, beraber gelirsiniz. Haaa, ne diyecektim? Seni almağa geldim Ahmet. İki biletim var Küçük Tiyatroya.

Tüverskoy caddesinden aşağı doğru inerken durdum birdenbire:

— Ben tiyatroya gitmiyordum. Daçayı da nerden çıkardın?

— Teyzemle konuştum. Bize bir odasını verecek.

— Sağ olsun. Ben Üniversitenin daçalarına gideceğim.

— Yürü.

Koluma girdi. Büyük Yeliseyef bakkaliyesinin önünden aşağıya doğru iniyoruz. Konuşmuyoruz.

— Bu suratın hep o meseleden mi?

— Ben Doğuluyum.

— Sİ-YA-U'yla, belki de ölüme giden bir adamla, beni öyle candan seven, öyle umutsuz seven birisiyle bir gececik yatmam, bir gececik bahtiyar etmem onu, bu kadar büyük suç mu?

— Birbirimizi bu işde anlıyamayız Anuşka. Bırak kolumu.

— Sİ-YA-U'yla yattığıma emin misin?

Şaşırdım. Durdum.

— Yürürken ikide bir durmak ta Doğu geleneği anlaşılan. Yürü rica ederim.

— Yattın mı, yatmadın mı?

— De ki yattım, de ki yatmadım. Bunun seni sevmemle ilgisi var mı?

— Nasıl yok?

— Yatmadım.

— Yalan söylüyorsun.

— Yattım öyleyse.

— Deli etme beni.

— Yatmadım öyleyse.

— Yatmış mı, yatmamış mı be kardeşim?

— Bilmiyorum İsmail, hâlâ bilmiyorum.

— O Marusa mı ne, onun oturduğu eve gidip sormadın mı?

— Marusalar iki odalı, tahta, harap bir evde oturur. Hepsi gitmiş Rostofa.

— Belki yatmadı da, kafasını kızdırdığın için öyle söyledi. Senin anlattıklarına bakarsan, dik kafalı, öyle iradeli bir kız. Belki de yatmamıştır.

— Belki de... Ama belki de yattı.

Ahmet soluk aldı:

— Benim kuduz işi gibi. Köpek belki kuduzdu, belki değildi. İstanbula belki gitmeliydim, belki gitmemeliydim. Belki kuduracağım, belki...

— Bırak şu kuduzluk lâfını şimdi. Sende kuduracak surat yok.

— Bugün yirmi dört. Yirmi dördüncü çizgiyi çek İsmail.

— Bırak be kardeşim.

— Çek diyorum.

İsmail yirmi dördüncü ak çizgiyi çekti kapıya.

— Uyumağa çalış. Ben gidip ilâç alayım. Aspirinden başka bir şey vardır elbette ateşi düşürmeğe.

İsmail çıktı.

İsmail 943'te çıktı hapisten.

Bir gün önce Neriman ona:

— Yarın gelip seni hapisane kapısından almıyacağım, dedi. Eve, sanki işten dönüyormuşsun gibi gelirsin. Seni, sanki işten dönüyormuşsun gibi Emineyle karşılarız. Adresi unutma, yaz bir yere.

Tahliye muamelesi uzun sürdü. İsmail ikindiye

doğru bavulunu âletlerini yüklenip, selâmetleşip çıktı dışarı.

Az yürüdü. Bildiği bütün iç Anadolu kasabalarından biri gibi burası da. Hapishaneye gece getirildiği için etrafı görememişti o zaman. Hükümet konağı meydanından sola saptı. Belediye bahçesine girdi. Orta yerde, çimento bir tabanın üstünde Atatürkün büstü duruyor. Çimento tabana bir de saat, bildiğimiz bir çalar saat gömmüşler. İşlemiyor tabiî. Arka sokaklara daldı. Tezek ve kaynamış bulgur kokuyor. Evlerin kapıları önünde taş dibekler. Yarın mezarlığa giderim, diye düşündü. Dar bir sokağa girdi. Bahçeler, yüksek tahta perdelerle çevrili. İşte bizim ev. İki katlı, alt katı badanalı, tahta bir ev. Üst katı yapılmamış. Kara direkler tutuyor çatıyı. Kapının tokmağını çalmağa vakit kalmadan açıldı. Emineyi buldu kucağında.

— Dur, kız... Bavulları...

— Seni sabahtan beri pencerede bekliyor.

İsmail içeri girdi. Ayakkaplarını çıkardı. Terlik giydi.

— Hoş geldin kocacığım.

— Sefa bulduk karıcığım.

— Çok yoruldun mu bugün fabrikada?

— Her zamanki kadar...

Ev iki odalı. Mutfak bahçede, helâ da. Odalardan biri oturma odası. Duvarlar boyunca sedirler, sert yastıklar. Ortada kilim güneş gibi. Bir de küçük bir yazı masası, iskemle.

— Yemeği yerde, sinide yiyoruz.

— İyi ediyorsunuz.

Duvarda İsmailin büyütülmüş bir fotoğrafı, bir vesika resminden büyütülmüş, kasketli.

— Emineninkini de büyüteceğim, ama fotoğrafçı kâğıt bekliyor İstanbuldan.

— Kendininkini de büyüt. Bende olanı.

— Bir de hep birlikte bir fotoğraf çektirelim.

— Olur mu baba?

— Olur kızım.

Yatak odasına geçtiler. Yine sedirler, sonra pirinç bir karyola, dört başında dört topuz. Yorganın üstünde kar gibi bir örtü, işlemeli. Bir köşede aynalı bir konsol. Haa, karyolanın baş ucunda bir komodin. Konsolu da, komodini de, hapisanede Zeki ustaya yaptırmıştı İsmail.

— Ben anamın koynunda bu döşekte uyurum baba.

— Bu gece, izin ver de, ben uyuyayım burda.

Neriman kızardı.

— Emineye içeri odada yatak sererim.

— Ben içeri odada yatmam.

— Bak, Emine kızım, peşin pazarlık, ben öyle inatçı, söz dinlemez çocukları sevemem.

Oturma odasında, Nerimanın ortaya koyduğu pırıl pırıl bakır sinide, kalaylı sahanlarda yemek yerlerken İsmail:

— Bir oğlan kardeş ister misin Emine? dedi. Senden küçük, sana abla, diyecek.

— Hemen mi baba?

— Hemen olmaz, ama bakarsın geliverir günün birinde.

— İsterim, gelsin. Saçını keseriz önce, bitleri iyi ayıklansın diye, sonra ben ona rubalar dikerim.

İsmail karşısında oturan Nerimana bakıyor, yanakları al al kızın. Elbisesini de şimdi farketti.

— Entarin pek güzel be kardeşim. Kalk bakayım.

Neriman kalktı, durdu önünde İsmailin.

— Sahi, beğendin mi?

— Beğenmek te lâf mı? Kendin mi diktin?

— Kim dikecek? Valinin karısına bile ben dikiyorum ayol.

Yemekten sonra İsmail radyoyu açtı. Nerimanın İstanbuldan getirdiği bataryalı radyoyu.

— Dinleyelim bakalım Moskova ne diyor?

Tebliği dinledi.

— İlerler de ilerler bizimkiler. Durdurabilirsen durdurt. Hani şair ne demiş?

Bu ordu senin ordun, bu ordu benim ordum,
Bu ordu bizim ordu Emekçiler ordusu...

Hay anasını, hay anasını, dünya güzel be kardeşim.

Neriman tekrarladı kalınca sesiyle:

— Dünya güzel be kardeşim.

İsmail, geldi geleli, Nerimanı öpmediğini anladı Sokuldu, kucaklamağa kalkıştı.

— Dur, Eminenin önünde yapma öyle şeyleri.

— Bu bizim kız ne vakit uyur? Benim bildiğim çocuklar erkenden yatmalı.

— Uykum yok baba.

— Ne dedikti? Pazarlığımız neydi be kardeşim?

Neriman yatırdı Emineyi. Öptü iki yanağından. Yatak odasına geçerken:

— Sen kızın yanında otur biraz, dedi fısıldıyarak.

İsmail, Eminenin başucunda, sedire oturdu.

— Kapa bakalım gözlerini.

Emine gözlerini kapadı.

— Hemen uyursan yarın sana bir fırıldak alırım.

Emine gözlerini açtı:

— Fırıldak ne, baba?

— Fırıldağı bırak, bebek alırım.

Emine gözlerini sımsıkı yumdu.

İsmail ceketini çıkardı, katlayıp sedirin ak örtüsü üstüne koydu. Kalktı, ayaklarının ucuna basarak gitti, masada yanan gaz lâmbasını üfledi. Emine mışıl mışıl uyuyor.

İsmail yatak odasının kapısını açtı yavaşça. İçerde idare kandili yanıyor. Neriman yatakta. Atlas yorganı boğazına kadar çekmiş. Kocaman kara gözlerinde korku ve merak. İsmail, «İdare kandilini söndüreyim mi, söndürmiyeyim mi?» diye düşündü. Söndürdü. Soyundu.

Neriman yumuşacık teslim oldu.

İZMİRDE, YİRMİ DÖRDÜNCÜ ÇİZGİNİN SONU

İsmail kulübeye döndü. Ahmet gözlerini tavana dikmiş yatıyor.

— Nasılsın?

— İyiceyim.

— Piramidon getirdim sana. Kafein de, ürotropin de iyidir, dediler.

— Kimin için istedin ilâçları?

— Kendim için. Reçetesiz veriyorlar bunları. Yut bakalım. Bir bundan, bir bundan, bir de bundan.

Ahmet hapları yuttu.

— Biliyor musun, senin Şükrü Bey enişten kaçmış.

— Deme.

— Vallahi. Şimdi duydum. İki gün önce kaçmış Avrupaya.

— Nasıl?

— Kimse bilmiyor. İngilizlere yardım etti, diyorlar. İngilizlerle ticaret yaptığı için.

— Kompradorun su katılmamışıdır.

— Karısı, teyzen oluyordu değil mi, karısı...

— Teyzem.

— Kapıyı açmamış polislere, arama emrini gösterin, demiş. Polislerde arama emri yok. Zorlamışlar. «Ateş ederim pencereden üstünüze», demiş teyzen. Beğendim kadını be kardeşim.

— Ana soyumun kadınları öyledir. Anam da bana gebeyken, Üsküdardaki yalıyı Sultan Hamidin hafiyeleri basmış. Dedemin Namık Kemallerle filân ilgisi varmış ta. Onlardan genç, ama Namık Kemali, hele Ziya Paşayı pek severdi. Evde birtakım yazılar mı, şiirler mi ne varmış. Anam kaptığı gibi kâğıtları sokmuş şiltenin altına. Yatağa da girip yatmış. Hafiyeler odaya dalınca: «Çıkın dışarı utanmaz herifler», diye basmış feryadı, «Müslüman bir kadının yattığı odaya nasıl girersiniz? Hemen çıkmazsanız, öldürürüm sizi». Babamın tabancasını almış komodinden. O

tabanca hâlâ durur. Paslı bir altıpatlar. «Baba şunu niye tutarsın?» derim. «Hırsızları korkutmak için», der. Ama o da benim gibi silâh kullanmasını bilmez. Hırsızlardan korkusu da nerden biliyor musun? Vaktiyle Fransızca İllüstration dergisinde bir resim görmüş, hırsızlar, Pariste, gece yarısı bir apartınana giriyor, karıyı kocayı kıtır kıtır kesiyor yatak odalarında. Hoş, bu resmi görmesinde değil iş. Anam ne kadar yiğitse, babam o kadar korkak...

Ahmet babasının İstanbulda polis müdürlüğüne alınıp «Oğlun nerde?» diye sorguya çekildiğini, tokatlanıp hırpalandığını bilmiyor. Ahmedin İzmirde olduğunu bildiği halde, söylemediğini, blimiyor.

— Babamı benim yüzümden çıkardılar işinden daha ben Moskovadayken. Adamcağız elçi olabilirdi, otel müdürlüğü yapıyor bir hergelenin yanında.

— İyi geldi mi ilâçlar?

— O kadar çabuk tesir eder mi? Ama iyi gelecek. Sağ ol İsmail.

İlâçların hiçbir yararı dokunmıyacak, biliyorum. Kuduza, piramidonun faydası ne? Kuduz olduğuma, bütün bu ağrıların, ateşin, kuduz belirtileri olduğuna emin miyim? Yüzde yüz emin miyim? Petrosyan da yüzde yüz kanserli olduğuna emin miydi? Emin değildi, biliyordu, ama emin değildi, inanmıyordu yüzde yüz... İnanınca da... Petrosyanın kendini öldürdüğüne yüzde yüz emin miyim? Kuduracağıma yüzde yüz emin olunca, inanınca, yirmi tane uyku hapını birden alır...

— İsmail, benim uyku hapları tükendi.

— Getiririm, ama kendini alıştırmasan...

Niye şimdiye kadar aklıma gelmedi bu? İşkence

çekmektense. Peki, ne vakit? Yarın gece mi? Az daha beklerim. Yüzde yüz meselesi. Boğulurken suyun yüzündeki incecik dal parçasına sarılma meselesi.

— Eskilerle artık uyuyamıyorum, en kuvvetlisi neyse ondan al İsmail.

ANUŞKANIN DAÇASINDA YEDİNCİ ÇİZGİ

— Bunlar da ne Ahmet?

Anuşka, daçanın camekânlı taraçasına açılan kapının arkasına çizdiğim yedinci çizgiyi gördü.

— Yedinci günümüz Anuşka. Demek daha 13 günümüz kaldı.

— Sonra?

— Sonrası malûm. Senin iznin bitecek benim tatilim, Moskovaya döneceğiz.

Yalan söylüyorum. Moskovaya döneceğimizi değil, Moskovaya döndükten sonra hiçbir şey olmıyacakmış gibi davranışım yalan. Moskovaya döndükten en çok bir hafta, on gün sonra, Kerimle yolcuyuz. Ver elini İstanbul. Ama Çinliler gibi, Sİ-YA-U'lar gibi helâllaşma toplantısı yapmıyacağız. Şartlar başka. Memlekete girdikten sonra duyulması gerekiyor geldiğimizin. Polis ertesi günü öğrenecek nasıl olsa, çünkü Kerim de, ben de Aydınlık dergisinde açıktan açığa çalışacağız. Ama iş Istanbula sağ salim kapağı atmakta. Bir Kominternden biliyorlar gideceğimizi, o da bir iki kişi, bir de bizim parti temsilcisi. Anuşkadan bunu gizleyişim, kızla sanki daha, hiç değilse bir iki yıl bera-

bermişiz gibi davranışım tuhaf kaçıyor, hattâ tuhaftan da münasebetsiz, ama elden ne gelir?

— Niye hesaplamalı daha kaç günümüz kaldı diye Ahmet? Ben, çok güzel bir şey seyrediyorsam tiyatroda, daha ne kadar sürecek piyes diye aklıma getirmem. Hiç bitmiyecekmiş gibi seyrederim oyunu.

— Çok mu güzel seninle seyrettiğim piyes, daha doğrusu oynadığımız?

— Çok... Ama, oynamak sözünü beğenmedim. Seni bilmem, ama ben oynamıyorum.

— Seyirci de değilsin ya?

— Hayır, ama biz burda, nasıl demeli, piyesi ne oynuyoruz, ne seyrediyoruz, yaşıyoruz.

Anuşka, taraçanın açık kapısından görülen güneşli, ak kayınlara, yüksek çamlara gülümsiyerek baktı. Sonra gülümsemesi ağır ağır, sanki dudak boyası — dudağını boyamaz, ama teşbihte hata olmaz, — dudağının boyası görünmez bir mendille siliniyormuş gibi gülümsemesi yok oldu.

— Sensiz nasıl yaşıyabileceğimi gözümün önüne getiremiyorum, Ahmet. Bir yıl sonra mı, üç yıl sonra mı, gideceksin. Bir daha da dönmiyeceksin.

— Niye? Dönerim bir de bakarsın...

— Dönmiyeceksin. Benim için bir ölü olacaksın. Sensiz nasıl yaşıyabileceğimi gözümün önüne getiremiyorum.

— Hani, piyes ne zaman bitecek, diye düşünmezdin?

— Kimi kere düşünüyormuşum demek.

Kucakladım. Öptüm dudaklarından.

Anuşkanın daçası, daha doğrusu teyzesinin daçası, Moskovadan tirenle, kırk beş dakka. Orman...

Ormanda daha birçok daça var. İstasyondan bir on beş dakka çekiyor bizimkisi. Yağmur yağdı mıydı, şimdiye kadar bir kere yağdı, orman yollarından geçip bize gelmek bir cambazlık. Öyle çamur. Daça tek katlı. Rus köylü izbeleri gibi yuvarlak, yuvarlak çam kütüklerinden yapılmış. Üç oda. Bir tanesini bize verdi Mariya Andreyevna. Anuşkanın teyzesi. Kocası 1915' te Kafkas cephesinde ölmüş.

Petya süt getirdi bir saat ötemizdeki köyünden. Saçları yapağı gibi Petyanın, göğsü bağrı açık, gömleği kemersiz, yalınayak, şipşirin bir oğlan. On dördünde olmalı.

Havlularımızı aldık. Gölün yolunu tuttuk. Anuşka, ikide bir eğilip, — Türkçelerini bilmem, Rusçalarını da aklımda tutamam —, minicik, çilek gibi, bir damlacık, firenk üzümü gibi bir şeyler topluyor otların arasından. Avucunda biriktiriyor, sonra:

— Aç ağzını, diyor.

Ağzımı açıyorum. Atıyor içine.

Çör çöp yer gibi bir şey, ama Anuşkanın bana ikramını o kadar seviyorum ki, ses çıkarmıyorum.

Gölün kıyısı kalabalık .

— Nepmanlar bu sabah erkenci ,diyor Anuşka.

Çoğu şişman, iç gömlekli bir sürü kadın, şamatacı bir yığın çıplak çocuk, küme küme oturmuşlar. Kimisi şemsiyelerin altında, şu basbayağı yağmur şemsiyelerinin. Kimisi sırtüstü, yüzükoyun güneş banyosu yapıyor. Gölde yüzenler de var. Nepmanlar ormanda daça kiralıyorlar. Akşamları giyinip kuşanıp İstasyona çıkıyorlar. Tahta peronda piyasa ediyorlar.

Tenhaca bir yer bulduk. Soyunduk. Anuşkanın

kalınca bacaklı vücudu mavi mayosunun içinde gözümü kamaştırdı yine.

Yanyana yüzüyoruz. Ak bir başörtüyle sardığı başını görüyorum ve arada bir, suları köpürterek güneşte pırıldıyan kollarını.

Gölün kıyısına sırtüstü uzandık. Anuşkanın eli avucumda.

— Ne güzelsin Anuşka.

— Bugün bu dördüncüsü.

— Geceye kadar, daha yirmi kere söyliyeceğim, yatağa kadar.

— Ayıp şeyler imâ edince seni sevmiyorum.

Göl kıyısında yatanlara bakıyorum. Gözüme papazın kızı ilişti. Çok alımlı, çalımlı bir şey. Daça delikanlıları da, köy delikanlıları da peşinde. Aklıma Batumun plâjı geliyor. Üsküdardaki kadın deniz hamamı geliyor. Kıyıdan az öteye, dört yandan denize dalan tahta perde çevirmişler. Kadın çığlıkları gelir içinden. Cemile teyzemin: «Seni bacaklarının arasına sıkıştırıp yıkardım yalının hamamında» demesi geliyor aklıma Anuşkaya anlatıyorum.

— Sende en normal olayları ayıplaştırmak eğilimi var, diyor. Utanmaz adamın birisin.

İç donumun üstüne giydiğim futbol pantolonu gibi bir şeyle dolaşıyorum, yalnız ormanda değil, kimi kere istasyonun peronunda da. Delikanlılardan çoğu da, şehirlileri, benim gibi dolaşıyor.

Daçaya döndük. Mariya Andreyevnanın kumral saçları azdan ağarmağa başlamış. Gözleriyle bacakları Anuşkanınkilere çok benziyor.

— Mektup var size çocuklar, dedi.

Mektup, Kerimle Marusadan. Özeti: Gelecek pazar sizdeyiz. Anuşka sevindi. Ben de.

Anuşka, daçanın önündeki alabildiğine yüksek çamın altına uzandı. Kitaplarını açtı. Çalışıyor. Mühendis olacak. Ben paletimi aldım, Mariya Andreyevnanın portresine başladım.

POLİS MÜDÜRLÜĞÜNDE BİRİNCİ ÇİZGİ

İsmaili bir gece geç vakit evden alıp götürdüler Müdüriyete. Neriman iki aylık gebeydi.

İstanbul Polis Müdürlüğü Sanasaryan hanında. Eminönüyle Sirkecinin arasında, arka yolda, tenha bir sokakta. Burda başka hanlar da var. Vitrinli dükkânlar, mağazalar yok. Sanasaryan hanı zengin bir Ermenininmiş vaktiyle. Dört kat. Ortası taş avlu. Katlara iki yandan merdivenlerle çıkılır. Kısmı Siyasi, Dördüncü Şube. Komünist Masası son katta. En yukarı sahanlığa geldin mi, bir kapı çıkar karşına. Üstünde çifte ay. İçeri girmek yasak yani.

Kıştı, Istanbula arada bir uğrıyan kara kışlardan biri.

Avlu, motorlu taşıt araçlariyle dolu. Dördüncü kata çıktılar. İki aylı kapıyı açıp girdiler. Şube Müdürünün odasına giden koridor tutuklarla dolu. Yanyana dizili iskemlelerde oturuyorlar. Başları öne eğik. Bir polis dolaşıyor önlerinde. İsmail geçerken iskemledekiler ona gözuciyle baktı. İçlerinden bir takımını tanıdı İsmail, bir takımını tanımadı. Koridorlara kadar adam koyduklarına bakarsan, bu seferki tevkifat ka-

labalık. Şube Müdürünün odasına girdiler. Muşamba koltuklar, geniş bir yazı masası. Müdür, masanın başında kumral, tıknaz, oturuyor. Ayakta dört beş sivil polis. Biri komiser. Bu, çok uzun boylu, çok zayıf, çok esmer gözlüklü komiserle iki taharriyi İsmail tanır. Zaten taharrileri tanımak ta zor değil pek. Hepsi Sümerbanktan verilen, gri yahut çizgili kahverengi elbiseler giyer. Hepsinin de fötür şapkası koyu gri.

Şube Müdürü:

— Yazı makinasını da, mumlu kâğıdı da Ziya vermiş sana, dedi.

— Ben Ziya adında kimseyi tanımam. Bana kimse öyle şeyler vermedi. Karakolda da söyledim. Evimi bastınız. Bende öyle şeyler olsaydı bulurdunuz.

— Sen onları Kerime vermişsin.

— Kerim adında kimseyi tanımam.

Şube Müdürü başka başka cümlelerle aynı soruları sordu. İsmail aynı karşılıkları verdi.

Şube Müdürü:

— Sopaları getirin, dedi.

Sivillerden biri dışarı çıktı.

Şube Müdürü: «Buralara ilk düşmüyorsun, başına gelecekleri bilirsin, söyliyenler söyledi, Ziya nerde, Kerim nerde? Ne kendin eziyet çek, ne bize çektir», gibi lâflar etti. İsmail demir sobada yanan taşkömürünün kızıltısına dikmiş gözlerini. Kafası deli bir motor gibi işliyor: Koridorlara bile adam koyduklarına göre tevkifat geniş. Kimler su koyuverdi? Ziyayla Kerimi yakalıyamamışlar. Benden başka onların yerini kim biliyor acaba?

Sivil polis, kızılcık sopalarıyla döndü. İnceli, kalınlı sopalar.

— Yat bakalım.

İsmail bütün güciyle atıldı yanıbaşındaki gözlüklü komiserin üstüne. Bu, onun sistemi. Bir anda alaşağı edileceğini biliyor, ama hiçbir tepki göstermeden yere yatmağa da onuruna yediremiyor, bu bir. İkincisi, bu yüzden daha çok sopa yese de ilk saldırıyı yaparak bir çeşit kuvvet alıyor.

Şube Müdürü masasından kalktı mı o sırada, kalkmadı mı, İsmail farkedemiyor, odadakiler hep birden çullandılar İsmailin üstüne. Tekme, tokat, küfür, çelme, yere yıktılar. Ağdan kurtulmak istiyen balık gibi çırpınıyor yerde. Başını sağa sola çevirdikçe, demir sobanın mikalı ön kapağındaki kızıltıyı görüyor. Kızıltı bir giriyor gözlerinin içine, bir çıkıyor. Ayaklarına büyük bir ustalıkla ve çabuk falakayı geçirdiler. İki kişi göğsüne oturdu. Büyük bir çabuklukla ve alışkanlıkla kunduralarını çıkardılar. Şube Müdürünün elinde sopa.

— Söyliyecek misin?

— Söyliyecek bir şeyim yok.

Müdür sopayı İsmailin tabanlarına vurmağa başladı. Sopalar ikileşti, üçleşti. İsmail acı duymuyor. Hırsından başka bir şey duymuyor. Bağırmıyor. Küfür de etmiyor. Kim söyledi Ziyadan aldığımı, Kerime verdiğimi? Tavanda yanan elektrik lâmbası gözünün içinde. Kan döşemeye akmasın diye çoraplarını çıkarmadılar. İsmail biliyor: Kan, tırnaklarının altlarında toplanacak, sonra düşecek tırnaklar. Falakayı çıkardılar. Bir kova duruyor. Kollarına girip, debelendikçe de tokatlayıp kovaya soktular ayaklarını. Kovada su buz gibi. Koltuklarını bırakmadan yürüttüler. Sopa yiyen tabanlar bir süre sonra keçeleşiyor, acı duyul-

maz oluyor. Ayaklar soğuk suya sokulunca ve insan yürüyünce, yeni kan dönüyor anlaşılan, yeniden duygulanıyor tabanlar. Tekrar yatırdılar İsmaili. Falaka tekrar geçirildi. Sopalar tekrar inmeğe başladı. Komiserin sopasını İsmail ötekilerden ayırabiliyor. Herif sopayı indirdikten sonra sıyırıyor da. Şube Müdürü dövmüyor artık. İsmail haykırmağa başladı. Acı dayanılır gibi değil. Şube Müdürü yüzünün terini silerek dayağı durdurdu:

— Söyliyecek misin?

— Söyliyecek sözüm yok.

Sopalar yine indi bir biri ardınca. İsmail, avazı çıktığı kadar haykırdığının farkında. Bu odaya girişinden beri ne kadar zaman geçti? Bilmiyor. Belki iki saat, belki üç. Elektrik ampulü ağarmaya başladı. Dışarda şafak söküyor.

— Götürün.

İki kişi İsmailin koltuklarına girdi. Ayakları üstüne basamıyor. Sürükliyerek odadan çıkardılar. Amma çıkarken, dışarda kış sabahının başladığını pencerelerden gördü. Koridordan geçtiler. İskemledekiler, başlarını kaldırarak, gizlemeden baktılar ona. Bir takımı gülümser gibi bir şeyler yaptı, içinde azıcık korku, azıcık keder, azıcık merak ve dostluk olan bir şey.

İsmaili, hep öyle koltuk altlarından tutup, merdivenlerden indirdiler. Kunduraları ellerinde sallanıyor. Bacakları, dizlerinden kırılmış gibi, ardınca sürükleniyor. Elektrik ampullerinin ışığı ve kış seherinin aydınlığı içinde ortalık. İsmaili alt katta, müteferrikanın yanında, bir kapı açıp, içeri soktular.

Taş bir hücre. Yer çimento. Duvarlar çok kirli

badana. İsmailin koltuklarından çıktılar. Yığıldı çimentonun üstüne. Doğrulttular. Büyük bir ustalıkla çıkardılar elbiselerini. Bir iç doniyle kaldı. Paçadan bağlı iç doniyle. Kunduralarını elinde tutuyor. Duvarın dibinde oturuyor. Tavanda kör bir ampul. Tabanları dağlanmış gibi sızlıyor. Siviller, İsmailin elbiselerini alıp, kapıyı çekip, kilitleyip gitti. Bir de soğuk, bir de soğuk. Dişleri birbirine çarpmağa başladı, Balıkçıların yaptığı gibi kollarını çaprazlama vuruyor iki yanına. Çıplak göğsü, karnı diken diken. Vay canına, bunlar askerlerden beter. Sintine ambarı sıcaktı hiç değilse. Birdenbire, hücrede yalnız olmadığını sezdi. Başını çevirdi. Portakal sandığı gibi şeyin üstüne bir adam tünemiş. Paltosunun kalkık yakası arasından kara, çember sakalı görünüyor. Başında bere. Yuvarlak gözleriyle İsmaile bakıyor. Elleri de paltosunun ceplerinde. İsmail: «Bu bizden değil», diye düşündü.

— Merhaba.

— Selâmıaleyküm.

— Geçmiş olsun.

— Eyvallah.

— Çoktan mı burdasın?

— Bir haftadır.

— Neden attılar içeri?

— İftira.

— İftira ya, ama neden be kardeşim?

— Arap harfleriyle Kuranı Kerim tabedip satmışız sözde.

Herif: «Sen niye düştün içeri?» diye sormadı. Gözlerini yumdu. İsmail ayağa kalkmak istedi. Ne

mümkün. Tabanlarına basmak kızgın demire basmak gibi. Çoraplarının içine dolan kan da kurumuş.

— Soğuk burası be kardeşim.

Çember sakallı adam şöyle bir açtı gözlerini, şöyle bir baktı İsmaile, kapadı gözlerini.

İsmail, dizlerinin üstüne, büyük bir zorlukla ve ağrılar, sızılar içinde, oturdu. Çok geçmeden dizkapakları dondu. Yine kıçüstü oturdu. Sonra, birden akıl etti ve dehşetli sevindi: kunduralarını aldı, üstlerine oturdu.

Hücrenin penceresi yok.

İsmailin aklına, Ahmedin 925'te kulübe kapısının arkasına çizdiği çizgiler geldi. Duvarın badanasına tırnağıyle bir çizgi kazıdı. Birinci çizgi. Kimler çözüldü? Tevkifat böylesine geniş başladı da nasıl haberim olmadı? Bir gecede mi topladılar milleti.

Kapı açıldı. Resmi bir polis, elinde ekmekle kese kâğıdı.

— Baba.

Sandığın üstündeki adam gözlerini açtı. İndi. Gidip ekmekle kese kâğıdını aldı. Yine sandığın üstüne tünerken kapı kapandı. Herif kese kâğıdını açtı. Kara zeytin.

— Bizim mahdum.

— Kim?

— Zeytin ekmeği getiren.

— Eh, madem oğlun polis, seni çıkartır yakında.

Adam, ağzı dolu dolu:

— Onun elinden ne gelir ki, dedi. İftira. Böyle bir iftirayı yedi düvel bir olsa, yedi hafta tetkik eylese, künhüne eremez.

Zeytin ekmeğini bitiren sakallı adam, kalktı, kö-

şedeki sidik tenekesine, çömelerek işedi. Eski yerine çıktı.

Öğleye doğru olacak her halde, kapı açıldı yine. Sakallının oğlu, babasına, pideye dürülü köfte getirdi. Bir şişe de su. Herif köfteleri yedi. Suyu içti. Geğirdi. İsmaile sordu:

— Senin kimin kimsen yok mu? Dışardan getirmezlerse burda açlıktan bulursun mevlânı.

— Soğuktan bulacağım mevlâyı daha önce.

Akşama doğru olacak kapı yine açıldı. Oğlu pastırmayla ekmek verdi babasına. İsmailin karnı acıkmaya başladı. Neriman her halde bir şeyler getirmiştir. Kapıya kuvvetli kuvvetli vurdu. Açtılar. Bir resmi polis, çember sakallının oğlu değil, eğri bacakları üstünde nasıl durabildiğine şaşıyor insan, tıraşı da bir karış:

— Ne var? Niye görültü ediyorsun ulan? dedi.

İsmailin karşılık vermesine meydan bırakmadan tahta sandığın üstündeki atıldı:

— Bendeniz değil, şu herif...

— Ne istiyorsun?

— Bana yiyecek filân getiren olmadı mı?

— Sorar anlarız.

Kapı kapandı.

— Kapıları öyle vurma. Nevale getirmişlerse verirler.

İsmail, herifin bir çöp parçasiyle, — çöpü de nerden bulmuş — dişleri karıştırılan suratına almaz almaz baktı.

Kapı açıldı. Gözlüklü komiserle biri daha, İsmailin elbiselerini attılar.

— Bana yiyecek getiren olmadı mı?

— Karın getirdi. Geri çevirdik.

— Neden?

— Birkaç gün yemesen de olur.

Kapıyı çekip gittiler. İsmail güç belâ giyindi. Giyinip te azıcık ısınınca bir titremedir aldı. Elektriğe tutulmuş gibi titriyor.

O geceyi, kunduralarının üstünde, başını ceketinin yakasına gömerek — paltosunu vermediler —, geçirdi. Bir aralık dayanılmaz bir susuzlukla uyandı. Çember sakallı herif, hep öyle sandığın üstüne tünemiş, horluyor. İsmail sürünerek gitti. Sandığın yanındaki su şişesinden bir yudum içti, bir iki yudum daha. Sonra hepsini.

Ertesi sabah çember sakallının feryadiyle uyandı.

— Benim suyu içmişsin.

— Pek susadım da.

— Sana yemek yasak, su da yasak. İhbar edeceğim.

Az sonra kapı açıldı ve herifin oğlu yine ekmek zeytin getirdi.

— Bu adam, dün gece, benim suyu içti İbrahim.

— İçsin, ne olur, tazesini getiririm baba.

— Yemek, içmek memnudur, dediler buna.

— Bir yudum sudan bir şey çıkmaz.

— Sen bilirsin. Esasen bir iftiraya uğradık, senin de başın nâra yanar.

Sakallının oğlu karşılık vermedi. Sarışın bir delikanlı. Üniforması da, şapkası da gayetle temiz. Şişeyi alıp gitti ve az sonra suyla döndü.

İsmail, duvarın badanasına ikinci çizgiyi kazıdı.

Öğle üstü olacak, sakallıya oğlu yine pideyle

köfte getirdi. Az sonra kapı açıldı. Gözlüklü komiser, İsmaile bakmadan, sandığın üstündekine:

— Bu adama sakın yiyecek verme hocam, dedi, yoksa sen de oruca yatarsın.

— Verir miyim hiç?

İsmailin tecrit görgüsü zengin. İnsanın, dört duvar arasında aylarca nasıl vakit geçirebileceğini biliyor. Çember sakallıyla konuşmanın yolu yok. Onu da hücredeki cansız şeylerden biri saydı. Başladı herifi incelemeğe. Hep öyle, sandığa tünemiş oturuyor. Ne zaman kalkıp dolaşacak? Tırnakları hem çok uzun, hem çok kara. Parmakları balmumu gibi sapsarı. Burnu da çarpık. Bine kadar sayacağım, herif kalkacak yerinden. Bine kadar saydı. Herif hep öyle oturuyor. Üç bine kadar sayacağım, gözlerini kapıyacak. Herif, iki bin iki yüz altmış dörtte gözlerini kapadı. Bu elektrik ampulü kaç mumluk? Olsa olsa yirmi beş. Bizim ayakyolundaki gibi. Tavanda yürüyen tahtakurusu mu? Tahtakurusu buraya nerden gelir? On bine kadar sayacağım, herif gözlerini açacak. Saydı, herif gözlerini açmadı. Eminenin boyu kaç santim? Bir metre var mı? Yok. Ölçmeli. Nerimandan yemeği almadan mı geri çevirdiler? Alıyorlar da vermiyorlar mı? Almadan geri çevirmezler. Almışlar, âfiyetle yemişlerdir. Hergele oğlu hergeleler. Soğuğu duymamak için soğuğu düşünmemeli.

Kapı açıldı. Akşam nevalesini getirdi babasına polis. Tahan helvası, ekmek. Herif şapırdata şapırdata yedi. Tahan helvasının yağlı kırıntıları kara sakalına bulaşıyor. Kapıya vurdu. Açtılar.

— Büyük su dökmeğe gideceğim.

İsmail:

— Ben de, dedi.

Önce softayı götürüp getirdiler. Sonra İsmaile:

— Sidik tenekesini de al, dediler.

İsmail, sidik tenekesini almak için yerinden zor belâ kalktı. Tabanlarına hâlâ basamıyor. Polis koluna girdi.

İsmail ayakyolunda, ağzını musluğa dayayıp kana kana su içti. Döndüğü zaman, çember sakallı, yukarı aşağı dolaşıyordu.

İsmail, herifin adımlarını saydı. Beş yüz elli iki. Herif yine tünedi sandığa. Gömdü çember sakalını paltosunun içine, uyudu. İsmail biliyor: böyle yerlerde sevdiklerini pek düşünmiyeceksin. Dışarısını düşünmiyeceksin. Kötü insanları, seni kızdıran şeyleri düşüneceksin. Bu akşam bizi sorguya çağırırlar. Yer misin, yemez misin. Yüreği hızlı hızlı atarak kapının açılmasını bekledi saatlerce, ama kapı açılmadı.

Açlık içini kazıyor. Oldum olası iştahlıyımdır be kardeşim.

Ertesi gün yine sabah, öğle, akşam, yiyecek, içecek getirdiler sandığın üstündekine. Herif yemek yerken İsmail ona bakınamağa çalıştı. Tabanlarının sızısı geçti oldukça. Soğuk ta ya kırıldı, ya alıştık. Üçüncü çizgiyi kazıdı.

Ertesi günü softa, köftelerle — köfteler de bir kokuyor mis gibi, pidenin de sıcaklığı belli — pideyi yerken:

— Pek te lezzetli. Babıâlideki köfteciden getiriyor her halde mahdum, dedi.

İsmail, herife ana avrat sövmemek için zor tuttu kendini. O akşam da sorguya çağırmadılar, ertesi akşam da.

İsmail beşinci çizgiyi kazıdı.

Herif karşısında İsmailin, köfteleri, tahan helvasını, zeytini, pastırmayı, pideyi, şapırdata şapırdata atıştırıp duruyor. Dişlerinin arasını karıştırıyor. Tükürüyor. Geğiriyor ve «Oh Rabbime şükür», diyor ve yiyor, tıka basa yiyor.

İsmail altıncı çizgiyi kazıdı. Yatıyor çimentonun üstüne sırtüstü. Cineviz duvarının dibinde otlıyan Adembabalar geldi gözünün önüne. Taze, yeşil ot. Pastırma yiyen herife bakıyor. Atılmak üstüne deyyüsün, almak, kapmak elinden pastırmasını! İçi bulanır, bıçakla kazınır gibi oldu. Alışıyoruz açlığa. Bizim eşek tam açlığa alışırken nalları dikti. Nasreddin Hocanın fıkralarını hatırlamağa çalışıyor. Hiç biri gelmiyor aklına. Yedinci çizgiyi kazıdı. Bu yedi günde, gördükleri, işittikleri, duydukları, burnuna çalan kokular ve düşündükleriyle karmakarışık üç soruyu işledi kafası: Ziyanın mumlu kâğıtlarla makinayı bana verdiğini kim söyledi? Benim onları Kerime verdiğimi söyliyen kim? Kapı ne zaman açılıp beni falakaya götürecekler? Kapı o akşam da açılmadı. Ertesi gün çember sakallı herif, Babıâlideki köfteciden gelme köfteleri yutarken, İsmail, sidik tenekesini herifin kafasına geçirdi. Adam neye uğradığını şaşırdı. Kapıya koştu, vurup feryada başladı. Geldiler, İsmailin kollarına arkadan kelepçe vurdular ve o gece yukarı çıkarıp, dördüncü katta, kireç ve kerpiç yığınlariyle dolu bir odada, hiçbir şey sormadan, bayıltana kadar dövdüler. Ve sürükliye sürükliye, siyasi kısmın hücrelerinden birine, tek başına kapadılar. İsmail, koridordan ilk geçişinde iskemlelerde oturanları gördü yine. Ama geçen seferkiler değil çoğu. Bir taburenin

üstünde de dişçi Agop oturuyor. Ak saçları pırıldıyor elektrik ampulünün ışığında.

İZMİRDE YİRMİ BEŞİNCİ ÇİZGİ

İsmail kulübenin kapısını açıp içeri girdiği sırada, Ahmet kapıya yirmi beşinci çizgiyi çekiyordu. Ama kilidin dışardan kurcalandığını duydu, geri çekildi.

— Merhaba. Maşallah ayaktasın. Ateş nasıl?

— Düşüyor gibi.

— Derece getirdim. Şimdiye kadar nasıl da akıl etmedik be kardeşim? Koy bakalım şunu.

Ahmet dereceyi koydu: 38,5.

— İyi, iyi, düşüyor. Sen üşüttün kendini işte o kadar.

İsmail de bundan emin değil, Ahmet te. Ama Ahmet bu ihtimale hemen sarıldı.

— Grip oldum gibime gelir. Dışarda grip salgını var mı?

— Olmaz olur mu?

«Yalan söylüyor».

— Bizim fabrikanın yarı işçisi grip.

«Yalan.»

— İştahın nasıl?

— İyi, yerinde, İsmailciğim.

«Yalan söylüyor.»

— Bir oturuşta bir kuzu yerim. Kızarmış bir kuzu.

«Yalan söylüyor.»

— Kuzu bulamadım, ama kızarmış tavuk getirdim.

— Var ol. Yaşa.

Ahmet, tavuktan, her lokma ağzında büyüyerek yedi.

— Kırıklığın pek kalmadı değil mi?

— Ne de olsa biraz var.

— Eh, soğuk algınlığı bu. Birden geçmez.

— Grip.

— Dedim ya fabrikanın yarı işçisi...

— Ben geceleri bağırmıyorum artık değil mi İsmail?

— Son zamanlarda bağırdığın yok.

— İyi.

— Elbette.

— Arkadaşlara Istanbula gittiğimi söyledin değil mi İsmail?

— Öyle kararlaştırdıktı ya... Lüzum yoktu. Ama sana lâf anlatılmaz ki be kardeşim.

— İyi... Beni İstanbulda bilmeleri daha iyi. Hani, bir şey olursa...

— Bir halt olacağı yok. Geldi, geçti. Haydi yataklara. İsmail ağzıyla yat borusu çaldı.

— Bizim ev kışlanın yanındaydı. Yalnız yat borusunu değil, bütün boruları çalarım. Karavana borusunu. Hücum borusunu.

— Bak, aklıma ne geldi... Günün birinde Moskovaya düşersen, Anuşkayı ara bul İsmail.

— Belki sen gidersin de benden önce, kendin bulursun.

«Ben yirmi uyku hapiyle başka yere gideceğim»..

diye düşündüm. Bir de acıdım kendi kendime, bir de acıdım...

— Sen gittiğin zaman Moskovaya, artık beş yıl sonra mı, on yıl sonra mı, Anuşka çoluk çocuğa karışmış olacak. Bilmem ne fabrikasında mühendis. Belki de baş mühendis. Gözümün önüne getiriyorum kızın on, on beş yıl sonraki halini. Teyzesine benziyecek. Saçları kırca, tombullaşacak ta kız, çilek reçeline de merak saracak. Bacakları da az daha kalın. Ben sana daçalarının adresini yazarım. Bir yerde saklarsın.

— Olur, olur. Yat borusunu çaldık.

Yattılar. Motor sesi güm güm de, güm güm.

ANUŞKANIN DAÇASINDA ONUNCU ÇİZGİ

Camekânlı verandada oturmuş sabah kahvaltısını ediyoruz, ben, Mariya Andreyevna. Çilek reçeli, Petyanın getirdiği süt, çavdar ekmeği. Anuşka odamızdan çıkmadı daha.

Mariya Andreyevna hiç beklemediğim bir şey sordu, hem de yavaş sesle sordu, Anuşkanın duymasından çekiniyormuş gibi:

— Anuşkayla evlenecek misiniz? Şey, demek istiyorum, Zaksa gidip yazılacak mısınız?

Ne diyebilirdim?

— Elbette, dedim.

— İyi, iyi... O da gider sizinle Türkiyeye... Nasıl olsa memleketinize döneceksiniz bir gün.

— Tabii...

Beraber gidemezseniz de arkanızdan gelir... Kanun dairesinde karı kocalık iyidir. Zaks Sovyet kanunu değil mi?

— Elbette.

Anuşka geldi. Oturdu. Mariya Andreyevna sözü değiştirdi:

— Pazara gideyim de, çilek verip irmik alayım bulabilirsem.

Mariya Andreyevnanın çilek tarlası var. Şöyle yirmi metre kare. Bu yıl çok çilek vermiş.

Karşı yoldan Nepman aileleri geçiyor. Anuşkayla Moskovada, arada bir caddeleri dolaşır, yeniden kaç tane Nepman dükkânı açılmış, kaçı kapanmış diye bakarız. Nepmanlardan çoğunun yerine devlet kitap mağazaları açılıyor.

Mariya Andreyevna:

— Gidip çilek toplıyayım, dedi.

Anuşka, ak dişlerini parıldatarak ısırıyor reçelli çavdar ekmeğini. Lâf olsun diye sordum:

— Silâhı atmasını bilir misin?

— Bilirim.

Şaştım.

— Ben bilmem.

— Olabilir.

— Bilmiyorum diye ayıplamıyor musun beni?

— Yooo.

— Nerde, nasıl öğrendin silâh atmasını? Ne zaman?

— Babam gözümün önünde öldürüldükten sonra, ben de silâh atmasını bilmeliyim, dedim.

— Eee?

— Annem tifüsten ölünce Sibiryada... Partizanlara katıldım.

— Bana anlatmadın bunları.

— Anlatacak bir şey yok. Altı, yedi ay, işlerine yaradım.

— Nasıl? Anlat kuzum...

— Başka sefer... Şimdi göle, yıkanmağa, marş marş...

Kalktım. Gözüme Pıravda gazetesi ilişti. Aldım. Dünkü, 12 Haziran 1934. Çinde İşçi liderlerini YU-PEY-FU kesiyormuş. Demiryolu İşçileri Birliği yönetim kurulu başkanını idam etmiş.

— Ne var?

— Çinde terör.

Anuşka gazeteyi kaptı elimden.

— Nerde?

— İşte...

Okudu. Bir şey söylemedi. Gazeteyi masanın üstüne koydu.

— Gidelim.

Göle doğru yürüdük. Sivrisinekler korkunç. Hem yürüyorum, hem çat, pat, enseme, göğsüme yapıştırıyorum şaplakları. Anuşka oralı değil.

— Seni ısırmıyorlar mı bunlar?

— Benim etim seninki kadar tatlı değil anlaşılan.

Aklıma, Mariya Andreyevnanın söyledikleri geliyor ikide bir. Türkiyeye Anuşkayla gitmek imkânsız. Ama, sonradan getirtmek? O da aşağı yukarı imkânsız.

Yanyana yürüyoruz. Üçümüz yanyana yürüyoruz: Ben, Anuşka, bir de ayrılık.

Dinle neyden ki hikâyet kılmada,
Ayrılıklardan şikâyet kılmada.

— Ne mırıldanıyorsun Ahmet?

— Bir büyük şair var, mistik, ama çok büyük. Mevlâna, onun bir beytini.

Anuşkaya çevirdim Rusçaya. Mistik anlamını da anlattım. Ney kamıştan yapılır, kamışlıktan kopar. Onun için de ayrılıklardan şikâyet eder üflenirken. İnsan, evrenselin, yani Tanrının bir parçasıdır, ondan kopmuş, ayrılmıştır, bu ayrılıktan şikâyet eder insan, yani şair.

— Şunun Türkçesini okusana.

— Aslı Farsça, Türkçeye çevirmişler. Sana her ikisini okuyayım.

Okudum.

— İkisi de çok ahenkli. Kerimuşkayla konuştuğunuz zaman dinliyorum da, Türkçeyi beğeniyorum, ahengini.

— Neden ona Kerimuşka dersin de, bana bir kere bile Ahmeduşka demezsin?

— Sahi, ne tuhaf. Niye? Kimi kere içimden Ahmeduşka diyorum sana, ama yüzüne karşı diyemiyorum. Kim bilir neden?

Yıkandık. Kıyıya uzandık yine yanyana, sırtüstü. Omuzlarımız birbirine değiyor. Anuşkanın eli avucumda.

— Memleketini, İstanbulu göresin geldi mi?

Bunu sanki bana değilmiş gibi sordu. Elini çekti avucumdan.

— Niye çektin elini?.

— Bilmem... Sorduğuma daha kolay karşılık veresin diye galiba.

Anuşkanın elini, başımı çevirmeden bulup tuttum. Yine bana değilmiş gibi sordu:

— Niçin cevap vermiyorsun?

— Cevap verilmiyecek ne var bunda? Gün oluyor, memleket aklıma gelmiyor, amma sonra, durup dururken çarpıyor kokusu burnuma. Bu kokunun içinde yaşıyorum günlerce, haftalarca, hasretle, acıyla, kimi kere ağlamaklı olarak.

— Anlıyorum..

— Çekme elini.

— Ne biçim koku, ne biçim sevgi bu senin için?

— Deniz kokusu, çam kokusu, toprak kokusu değil, coğrafyasının sevgisi değil. Hasreti gözlerimi yakan manzaralar var elbette. Ama, yurt kokusu, yurt sevgisi, adamlarla bağlılık... Adamlar dediğim zaman kimleri...

— Burjuvaları değil, anlıyorum...

Omuzlarımız birbirine değiyor.

— Elinde olsa, yarın, ne bileyim, bir hafta, bir ay sonra döner misin İstanbula?

— Niçin İstanbula?

— Ya nereye?

— Evet, belki ilkönce İstanbula.

— Dönmek ister misin? Hemen, bugün, şimdi? Şu anda orda olmak ister miydin? Niye bıraktın elimi? Bırak. Dokunma elime. İster miydin? Ahmeduşka... Ahmeduşka... Anlıyorum... Haklısın... Haydi gidelim, üşüdüm birdenbire.

Konuşmadan giyindik. Ben düşünüyorum: Şimdi? Şu anda? Hem evet, hem hayır.

Yolda Anuşkaya:

— Bağritskiye uğrıyalım, dedim.

Bağritski en sevdiğim Rus şairlerinden biri. Mükemmel, su katılmamış insan da, su katılmamış şarap gibi.

Bizi bahçe kapısında karşıladı. Dişsiz ağziyle, belki ağzında diş vardır, ama bana bir tek dişi yok gibi gelir, gülüyor:

— Hoş geldin Osman Paşa.

Bana, her nedense Pilevne kumandanı Gazi Osman Paşa yüzünden, hep Osman Paşa, der.

— Anuşka, bu ne güzellik. Güneşli ekin tarlası gibisin.

Bağritskide sevdiğim birçok şey arasında, başta gelenler, devrimci romantizmiyle erkekliği, ağacı, otu, lokomotifi, baharı kadınlaştırıp okşamasını bilen erkekliği. Bence şair dediğin, ressam dediğin hadım olmıyacak.

İçeri girdik. Daçası ufacık. Alaca karanlık, rutubetli. Japon balıkları yüzer akvaryumlarda, kuşlar öter kafeslerde, ama insana kuşlar da, balıklar da, bu alaca karanlığın içinde serbest serbest kanat çarpıyor, yüzüyormuş gibi gelir. Bağritskinin çevresinde hürriyet elini kolunu sallıya sallıya dolaşır.

Karısı çay hazırladı. Ufacık tefecik bir kadın.

Bağritski çok uzaklardan, çok derinlerden gelen, çok sıcak sesiyle yeni şiirlerini okudu. Bu adamı nasıl seviyorum, nasıl seviyorum, balıklarının, kuşlarının ve şiirlerinin arasında ve kardeş gözlerinin karşısında günlerce oturabilirim. Odesa açıklarının, Karadenizin uçarı havası esiyor bu alaca karanlık odanın içinde.

Yüreğimin bir parçasını Edvard Bağritskinin yanında bırakarak döndük.

Mariya Andreyevna çileklerini irmikle değil, patatesle değiştirmiş.

Şimdi gece yarısı. Anuşkayla yanyana yatıyoruz. Pencereler açık, ama tül perdeler kapalı. Sivrisinek meselesi. Lâmba bile yakamıyoruz.

Anuşka, çırılçıplak, sırtüstü uyuyor. Çocuk gibi soluk alıp veriyor, hafifçe puflıyarak. Eli elimde. Başımı çevirip, odaya vuran ay ışığında parıldayan çıplaklığına bakmıyorum artık. İçimden, göğsüme doğru ağır, yapışkan, zifiri karanlık bir şeyler yükseliyor. Yüreğim yine küt küt atıyor. Anuşkanın elini sımsıkı tutuyorum. Gözlerimi tül perdeyi ağartan ay ışığına dikmişim. İçimden göğsüme doğru yükselen şey, kollarımı, bacaklarımı kapladı. Anuşka yattı mı SİYA-U'yla, yatmadı mı? Bilmiyorum. Bunu hiçbir zaman öğrenmiyeceğim. Gözümün önüne Marusanın odasında, — Marusanın odasındaki divanı bilirim — Marusanın divanında yaptıkları sevda hareketleri gelmiyor. Belki geliyor da, itiyorum. Yakınlıklarını düşünüyorum. Bence kadınla erkek birbirine ancak o sırada kayıtsız, şartsız yakın oluyor. Benden başak birisiyle Anuşkanın bu yakınlığı deli edecek beni. İyi ama, ben gidince Anuşka nasıl olsa başka bir erkek bulacak. Evlenecek. Belki de Zaksta yazılacaklar. Doğru. Ama ben gidince, ben artık büsbütün yokken, ben ölünce Anuşka için. Değil, iş bunda değil, iş çok daha karışık. Kızın elini bırakıp kalktım. Giyindim. Dışarı çıktım, ay ışığındaki ormana.

İZMİRDE YİRMİ BEŞİNCİ ÇİZGİNİN SONU

— İsmail.

İsmail uyanmadı.

Ahmet daha yüksek sesle tekrarladı.

— İsmail.

— Ne var? Bir şey mi oldu? Sen mi seslendin?

— Hiçbir şey olmadı. Bağışla münasebetsizliğimi...

— Söyle be kardeşim, ne oluyor?

— Bana uyku haplarını getirmeyi unuttun.

— Alamadım. Reçetesiz vermiyorlar. Yarın yaptırtırım reçeteyi benim bildik doktora. Uyumağa çalış. Haydi, say beş yüze kadar.

— Kusura bakma.

— Uyu, uyu, haydi...

İsmaili uyandırmak eşeklik. «Uyku haplarını unutma», diye bir pusula yazıp elbiselerinin üstüne koyabilirdim.

Sağa döndüm, sola döndüm. Sırtüstü yatıyorum. Kollarım iki yanıma uzanmış, mezarlarındaki ölüler gibi. Çukura da böyle yatacağım, sırtüstü, kollarım iki yanıma uzanmış, mezarlardaki ölüler gibi. Hay Allah kahretsin. Moskovada krematoryom var mıydı? Yakılmak daha mı iyi? Lâfa bak, ben öldükten sonra isterlerse... İyi ama, Engels, ölüsünü yakıp külünü Okyanusa savursunlar istemiş. Öyle de yapmışlar. Yeryüzünün en akıllı ihtiyarlarından biri, en delikanlı romantiği de... Engels... Uyumalı... Uyumaktan başka çare yok... Uyumalı.

İsmailin tartaklamasiyle uyanmadan önce, boğazlanıyormuşum gibi haykırdığımı, haykırışımı işittim. Kendi korkunç sesimi işittim. Saatlerce haykırdım gibi geldi bana. Nerde bulunduğumu kestiremiyorum. Bir aralık Moskovada Anuşkanın odasında sandım kendimi, sonra İstanbulda yalının taşlığında her nedense, sonra çukurda, üstüme kapanmış kapağın altında.

— Uyan be kardeşim.

İsmail bir eliyle omuzumu tartaklıyor. Gaz lâmbasını yakmış. İsmailin öbür elinde bir şey vardı. Bir saniyelik bir süre içinde gördüm elindekini, ama sonra elini arkasına götürdü, gizledi benden elindekini.

— Korkma İsmail.

Yüzüme dört açılmış, — bana öyle geliyor —, gözlerle bakıyor.

— Korktuğum yok. Niye korkacakmışım? Toparla kendini be kardeşim. Su vereyim mi?

— İstemem.

— Nasılsın?

— İyiyim. Lâmbayı söndürme.

İsmail yatağına döndü.

— Uyumağa çalış.

— Olur. Sen de…

Ama ikimiz de sabaha kadar uyuyamadık. Konuşmadık. Gizliden gizliye, avcıyla avı gibi, birbirimizi gözetledik.

İSTANBUL POLİS MÜDÜRLÜĞÜNDE ÇİZGİLER

İsmaili koydukları hücre karanlıktı. Bu hergeleler karanlığa meraklı. Askerler de karanlığa atmışlardı. İsmail, helâya gitmek için koridordan gelip geçtikçe anlıyor ancak gündüzü, geceyi. Hücrenin duvarına tırnacığiyle çizgiler kazıyor, ama görüp sayamıyor. Sorguya çağırmıyorlar. Her dakika şimdi çağıracaklar, şimdi çağıracaklar, yatıracaklar sopanın altına, diye beklemek sinirlerini geriyor, yıpratıyor. Beni böyle yıpratacak hergeleler, teslim alacaklar. Nerimanın getirdiği yemekleri veriyorlar artık. Karanlıkta ağzını, burnunu bulmak zor oldu ilkönceleri, sonra alıştı. İsmail biliyor, onu burda üç ay, beş ay, dokuz ay, sorgusuz, sualsiz de tutabilirler. Ziya anlatırdı, 928 tevkifatında bir yıl tutmuşlar onu, işkencelerden sonra hücrede, İsmaile o sefer çok bir işkence etmedilerdi. Ziya anlatırdı, bir iç doniyle bırakıp onu, kollarını da arkadan kelepçeleyip cıgaralarının ateşiyle dağlamışlar göğsünü, karnını, bacaklarını. Gösterirdi, benek, benek, koyu esmer yanık yerleri hâlâ durur. İki tırnağını da, sağ elinin serçe parmağındakiyle, sol elinin orta parmağındakini sökmüşler.

İsmail, koridordan gelip geçtikçe, iskemlelerde başka başka tutukların oturduklarını görüyor. Yalnız dişçi Agop hep aynı taburede. Sersemlemiş, esrar çekmiş gibi bir hali var. Bir keresinde, İsmail önünden geçirilirken, Agop tabureden düştü. Hemen kaldırdılar. «Aman, Agop efendi şöyle rahat rahat oturun»,

diye de alay edip yine taburesine oturttular. İsmail anladı: dişçi Agobu uykusuzluk işkencesine tutuyorlar. Kimisini, günlerce ayakta tutup uyutmazlar. Başında nöbetleşe polis bekler. Kendinden geçtin mi, dürter, uyandırır. Kalıp gibi düşersin yere, kaldırıp diker. Agobu, çok yaşlılığından olacak, taburede oturtuyorlar. Birkaç gün sonra İsmail yine yuvarlandığını gördü Agobun. Yine kaldırdılar. Aşağı yukarı 27 gündür, hayır 25, hayır 27, Agop taburede. Devriliyor, kaldırıyorlar. Düştükçe başı çarpıyor yere, ak saçlarının dibinde kanlar kurumuş, yüzü gözü yara bere içinde.

Dördüncü katta, çifte aylı kapının önündeki sahanlıkta, tutukluların anaları, karıları, kızkardeşleri.

İsmailin içeri düşüşünün bilmem kaçıncı ayıydı. Neriman hastalandı, Osman bey getirdi bir hafta İsmailin yemeğini. Ben başına buyruk bir herifim, bana bir şey yapamazlar. Fakat bu sefer İsmail çıksın da aklını başına toplasın biraz. Bu işlerden vazgeçsin, demiyoruz, ama yakında baba olacak. Emine de kızı sayılır. Vazgeçsin, demiyorum, ama öne de atılmasın boyuna.

Neriman, iki aylı kapının sahanlığda Kerimin ablasiyle tanıştı. Kerimi 25 gün önce yakaladılar. İsmailden iki ay sonra. Kerimin ablası yaşlı şişman, güler yüzlü. Merdivenleri de bir çıkar koşa koşa, on dördünde kız sanırsın.

Neriman:

— Ben, Kerim ağabeye bir ay önce otobüste rastladımdı, dedi. Baktım önde duruyor. Bir sevindim, bir sevindim. Kalabalığı yarıp yanına gidene kadar otobüs durdu. Kerim ağabey, diye seslenmeğe vakit kal-

madı. Atladı. Ben de. Arkasına bakmadan hızlı hızlı gidiyor. Ben de peşinden. Yan sokağa yokuşa saptı, koşmağa başladı. Dank, dedi o zaman kafama beni görmek istemediği.

Kerimin ablasının elinde sefertası ve dört tane kırmızı gül var. Sarıyerden getirmiş. Nerimana bir gül verdi:

— Bu gülleri. Kerimciğim elceğiziyle yaptığı limonlukta yetiştirir, dedi, sonra anlattı: Bizi burdan çıkınca hep takip ederler kızım. Nereye gidiyoruz, kimlerle konuşuyoruz? Kerim o yüzden kaçmıştır senden. Bir çopur herif var, peşimden ayrılmaz dangalak. Eveli gün burdan sabahleyin çıktım yemeği bırakıp. Peşimde çopur. Fındıklı hamamına girdim. Yıkandım akşam ezanına kadar. Çıktım. Çopur, hâlâ hamamın karşı kaldırımında durmuyor mu? Kar da yağıyor. Titriyor köpek. Getirdiğimiz yemekleri veriyorlar mı bari olduğu gibi çocuklara? Yoksa kendileri de ziftleniyor mu?

Ortalığı bir kadın sesi çınlattı:

— Kocama yemeğini sıcak vermeğe mecbursunuz. Kocam verem.

İki saattir açılmıyan çifte aylı kapı açılmış, polisler yemekleri alıyor kadınlardan. Kerimin ablasının getirdiği kırmızı gülleri de aldılar.

— Bağırmayın rica ederim.

— Niye bağırmıyacakmışım? Ne hakkınız var bizi burda saatlerce bekletmeğe?

Bağıran genç ve güzelliği tuhaf bir kadın. Babası mebus. Kocası komünist. Koyu esmer bir oğlandır. Sopaya da dayanmamış iki kere poliste. Kerimin ablası:

— Şu Neclâya şaşarım, dedi, akıllı, fikirli aslan gibi taze. O herife nasıl sevdi de vardı? Ailesini de tepti bu yüzden. Babası reddetmedi ama, reddetti gibi bir şey. Polisler, ne de olsa çekiniyor babasından. Gönül bu, aka da konar, demişler, boka da. Niye zengin baba evini tepti de komüniste vardı? demiyorum. Ama komüniste de varınca benim Kerim gibisine varmalı... Çok düzgün dişlerini parlatarak gülümsedi —, Kuzguna yavrusu Anka görünürmüş.

Yemekleri verdi kadınlar. Dağılmadılar. Boş sefertaslarını bekliyorlar ,bir şeyi daha.

Çifte aylı kapı açıldı, iki sivil polisle dört tutuk çıktı. Tutukluların ellerinde kömür küfeleri. Bodrumdan kömür getirecekler siyasi kısmın sobalarına. Tutuklulardan her biri kapının önündeki kadınların yakını değil. Yine iki taraf, mutlu, gülümsedi. Neclâ elindeki gazeteyi çarşaf gibi açıp okur gibi yaptı. Tutuklardan biri, Fıransızca bileni, Hümanite gazetesinde bir başlığı okudu: Türkiyede komünistlere işkence ediliyor. Dünya demokratları... Dahasını okuyamadı, yanındaki polis:

— Yürü dedi, itti arkasından.

Neclâ bağırdı:

— Gözümün önünde bile işkence ediyorsunuz...

Polis ters ters baktı Neclâ'ya, başını salladı, geçti. Tutuklular, ellerinde küfeler, indi merdivenleri.

Nerimana, Kerimin ablası:

— Kerime işkence etmiyorlardır inşallah, dedi. Bir kerecik gösterin diye o kadar yalvardım, göstermiyorlar.

— Ben, İsmaili girdi gireli görmedim.

Kerim tabutluktaydı. Tabutluğun üç duvarı be-

ton, döşemesi de beton, kapısı tahta. Bir adam sığabilir içine. O da, ayakta durarak. Omuzların, sırtın duvarlara, dizlerin kapıya dayanır.

Kerim yirmi gündür tabutlukta. Yakalandığının ilk gecesi dövdüler, sonra hücreye attılar, sonra tabutluğa. Tepesinde, kaç mumluk Allah bilir, ama deli gibi aydınlık veren bir elektrik lâmbası yanıyor. Bir yanıyor, bir sönüyor. Bir zifiri karanlık, bir dayanılmaz aydınlık.

Kerim yirmi gündür tabutlukta. Beş gün yemek de vermediler. Şimdi az bir şey veriyorlar. Su dökmeğe yalnız bir kere çıkarılıyor. Yemeğini de oracıkta bir kere yiyor, sonra ayakta, bir karanlık, bir aydınlık.

Kerim yirmi gündür tabutlukta. Artık koluna giriyorlar ayak yoluna götürürken.

Kerim yirmi gündür tabutlukta. Artık hiçbir şey düşünmüyor. Düşünmek denen şeyi yitirdi. Yorgunluk da duymuyor. Duyduğu, yorgunluktan başka bir şey. Bir karanlık, bir aydınlık. İlkönceleri, gözlerini sımsıkı yumardı bir karanlıktan bir aydınlıktan kurtulmak için. Şimdi gözlerini bir yumuyor, bir açıyor, bir yumuyor, bir açıyor.

Yirmi altıncı günün gecesi Kerimi Şube Müdürünün odasına getirdiler. İsmail de oradaydı. Müdürün masasında iyice solmuş üç kırmızı gül de, bir bardak içinde, ordaydı.

İsmaile Şube Müdürü:

— Tanıyor musun bunu? dedi, Kerimi gösterdi.

İsmail bir açılıp bir kapanan gözlerine baktı Kerimin. Yalnız gözleri değil, bütün yüzü bir kısılıp bir açılıyor. İsmail şaşırdı. Sonra birden anladı: Tabutluk.

— Tanımıyorum.

— O, seni tanıyor.

— Yalan.

Kerime Şube Müdürü sordu:

— Bu verdi değil mi sana mumlu kâğıtlarla makinayı?

Kerim susuyor. Kerim burda değil, başka bir dünyada, bir sönüp kararıp, bir deli gibi aydınlanan bir dünyada. Yüzü gözü hep öyle bir kısılıp, bir açılıyor. İki polis girmiş koltuklarına.

İsmail biliyor, Kerim falakada hiçbir şey söylemediği için tabutluğa girdi.

Şube Müdürü bağırdı Kerime:

— Ulan, cevap versene. Sen bundan aldın, biliyoruz, kime verdin?

İsmail gözlerine bakıyor Kerimin. İsmailin içine korkunç bir acı düştü. Oğlan delirecek.

— Yatırın şu namussuzları!

İsmail yine debelendi. Kerim yere düşüverdi itilince. İkisinin birer ayağını aynı falakaya geçirdiler. Başladılar sopaya.

— Götürün.

İkisini de eski yerlerine attılar. Kerim on gün sonra çıldırdı. Tımarhaneye götürdüler gece yarısı.

İZMİRDE YİRMİ SEKİZİNCİ ÇİZGİ

İsmail cıgarasını yakmak için çakmağı çaktı, karşısında oturan Ahmet, gözüne iğne batırmışlar gibi geri çekildi, geriye attı kendini. İsmail, aklına ansı-

zın geleni itti aklından. Bir şey sormadı. Ahmet:

— Çakmaktan değil, dedi, alevden değil. Bıyıklarımı yakacaksın diye korktum. — Bu, bıyıklarımı yakacaksın'ın kepazeliğini hemen anladım. Sustum. —

Yattılar. Ahmet horlamasını bekledi İsmailin. Kalktı. Çakmağı aldı karanlıkta el yordamiyle masanın üstünden. Gözlerinin önüne getirdi. Bekledi. Az daha bekledi. Çaktı. Alev gözlerini yaktı gibi geldi ona. Gözlerini yumdu. Açtı. Yumdu. Açtı. Aleve bakıyor. Korkuyor muyum? Aleve bakıyor. Korkmuyorum, korkmuyorum, korkmuyorum. Çakmağı söndürdü. Uzandı karyolasına. Çakmak elinde. Bekledi. Çaktı. Gözlerini yumdu korkuyla. Korkuyorum. Çakmağı söndürdü. Başladı işte, başladı ateşten korku. Ama sudan korkmuyorum. Hangi korku daha önce başlar? Kitabı bulup okumalı. Kitap masanın üstünde. Karanlıkta nasıl okurum? Kalktı. Kitabı açtı. Kitabın o yaprakları artık kendiliklerinden açılıyor. Çakmağı çaktı, alevine bakmıyarak, belli belirsiz aydınlanan yaprakları çevirdi, satırları okudu. Hangi korkunun daha önce başladığını yazmıyor Allah kahretsin. Kitabı yerine koydu. Çakmağı söndürdü. Uzandı. Uyku haplarının daha zamanı değil. İki üç gün daha bekliyebilirim. İki üç gün daha. Demek böyle. İki üç günlük bir zaman. İki üç gün sonra, bir varmış, bir yokmuş Ahmet yoldaş. Kendime karşı son günlerde duyduğum acıma boğazıma tıkanıyor.

ANUŞKANIN DAÇASINDA ON DÖRDÜNCÜ ÇİZGİ

On dördüncü çizgiyi çekiyorum. Anuşka yanıbaşımda. Düşünüyorum. Burda altı günümüz kaldı. Sonra Moskova, sonra bir hafta, on gün, ver elini İstanbul.

Anuşkaya baktım:

— Ver elini Anuşka.

Tuttum ak parmaklı, tombulca elini. Ayrılık birbirine yapışmış avuçlarımızın içinde, ama Anuşka bunu bilmiyor.

— Ahmet, geç kalacağız. Petyaya da uğrıyalım istasyon dönüşü, oğlan hastalandı mı, ne?

Petya, iki gündür, süt getirmiyor.

— Olur.

İstasyonda, yüksekçe tahta peronda, süslü püslü Nepmanlar piyasa ediyor. Doğu Üniversitesinin daçaları da bizim ormanda. Öğrencilerden, dış doğu ülkelerinden gelenlerden Çinliler, Japonlar, İranlılardan bir takımı da yukarı aşağı volta vuruyor. Papazın kızı da orda. İranlı Hüseyinzadeyle arası iyidir. Yanyana dolaşıyorlar. Bizim Türklerden kimse yok. Çıkınlı, torbalı, birçok ta köylü. Birkaç tane de «Bezprizorni», yersiz, yurtsuz çocuk.

Marusayla Kerim tirenden indiler. Kucaklaştık. Marusanın başında kırmızı başörtü, sırtında, oldukça eski, meşin ceket.

— Marusa, dedim, on yıl sonra, yüz yıl sonra senin resmini işte böyle yapacaklar. Komsomol kız, fi-

limlere, tiyatrolara, romanlara, bin yıl sonra da, bu kılık kıyafetle girecek.

Marusa irice, güzel, kumral, elâ gözlü.

— Hava sabahleyin kapalıydı da, dedi. Ceketi onun için giydim.

— Terliyeceksin, çıkar.

Meşin ceketini çıkarıp koluna aldı. Basma, kısa entarisinin göğsünü memeleri şişiriyor.

Kerim bana Türkçe:

— Ulan, dedi, hem deli gibi sevdalısın, hem elâlemin kadınına göz atarsın.

Yolda, Marusa, fabrikadaki işlerin — fabrikada çalışıyor — iyi gittiğini anlattı. İstasyonda gördüğümüz yüzleri gözleri inanılmıyacak kadar kirli, üstleri başları inanılmıyacak kadar paramparça besprizornilerden — bana bizim köy çocuklarını hatırlatırlar, ama yazları — söz ettik. Marusa bu konuda, bilmem kaç ay önce bilmem nerde Krupskayanın söylediklerini anlattı.

— Biz de fabrikada bu işle uğraşıyoruz, dedi.

Petyanın köyüne geldik. Petyanın evini bilmiyoruz. Tozlu yolun iki kıyısına dizilmiş izbaların[1] çoğu çarpılmış izbalerin avlularında, hayatlarında, önlerinde kimseler yok. Sağa, sola bakındım. Pencerelerinin çerçevesi oymalı, damının samanları yeni aktarılmış, doğru dürüst bir izbanın önünde sakallı, çizmeli bir adam gördüm.

— Siz durun, gidip bir sorayım.

Adama yanaştım.

— Merhaba yoldaş. Petyanın evini soracaktım.

---

[1] Rus köy evi.

Daria Mihailovnanın oğlu. — Petyanın babası iç savaşta. Kızıl Orduda çarpışırken ölmüş —, Petya bize süt getirir de.

Adam, karşılık vermeden bir süre yüzüme baktı:

— Sen Tatar mısın?

— Türküm. Türkiyeli. İstanbuldan.

Adam sakalını kaşıdı. Gözleri dikleşti:

— Türksün demek. Türk. Burda işin ne?

— Okuyorum. Üniversitede.

— Şu daçadaki yangöz Çinliler gibi demek?

— Öyle.

— Sen de onlarla daçalarda mı oturuyorsun?

— Hayır. Bir bildikte.

Bu sırada Marusa yanımıza yaklaştı.

Adam hep öyle dik dik bakarak:

— Demek, her sabah, Petya sana süt getiriyor? dedi.

Adamın böyle konuşması tuhafıma gitmeğe başladı.

— Evet. Ne olacak?

— Ne olacakmış? Ne olacak? Rusun ekmeğini yediğiniz, Rus sütü içtiğiniz yetmedi mi? Burda işiniz ne? Dünya devrimi diye tutturdunuz, sırtımızdan geçiniyorsunuz. Rusun ekmeği, Rusun sütü Rusa yetmiyor.

Marusa atıldı:

— Seni gidi domuz «Kulak» seni...

Marusayla adamın arasında bir ağız dalaşıdır başladı.

— Kökünü kurutacağız sizin gibi parazitlerin, Kulaklar'ın.

Adam sövüyor. Marusanın da ondan aşağı kal-

dığı yok. Kerimle Anuşka da geldiler. Erkek, kadın köylüler, çocuklar da yerden biter gibi toplandılar başımıza. Kimisi Marusadan yana, kimisi köy ağasından. Bir köylü kadın, tatlı bir kadın, Petyanın anasıymış:

— Petya hasta, dedi. — Ağaya döndü. — Utanmıyor musun İvan Petroviç? dedi. Süt satıyoruz diye kıskanıyorsun. Bir tek ineciğimiz var. Senin üç tane. Allah doyursun doymaz gözünü. — Bize döndü—: Petya hasta, diye tekrarladı, ben de işten vakit bulup getiremedim.

Anuşka:

— Biz de Petyayı merak ettik, dedi. Oğlan iyileşe ne kadar ben gelip alırım sütü.

Her nedense gidip Petyayı görmedik, daha doğrusu bütün olup bitenlerden sonra aklımıza gelmedi bu.

Daria Mihailovna gidip süt getirdi.

Daçaya dönerken, Kerim, bir aralık, Türkçe sordu:

— Sen kıza bir şey söyledin mi?

— Yooo. Ne münasebet? Ya sen?

— Ben de.

Daçaya yaklaşırken:

— Anuşka, dedim, yarın sabah Petyaya çilek götürelim.

— Olur.

O gece ormanda, açıklıkta ateş yaktık. Rus ormanlarında ateş yakıp çevresinde oturmanın güzelliği, güzellik de değil, o yanan çam kütüklerinin alevlerine bakarak dalgalara düşmenin — pek biçimsiz bir lâf edeceğim, hem de Ruçasını—romantikası, hiçbir mem-

leketin ormanlarında yoktur sanıyorum. Anuşkanın eli elimde. Marusa, Kerimin dizine yatmış. Hepimizin yüzünde kızıltılar. Dört yanımız, çepeçevre geceye karışan kayın ağaçları, çamlar.

Marusa sordu:

— Kerimuşka hiç değilse bu gece... bu gece beni çok seviyor musun? ,

— Kerim yine ukalâlık etse, «çok değil», dese, kafasına bir şey atacağım serbest elimle.

— Çok, dedi, seni çok, çok seviyorum Marusa.

Eğildi, dizine yatan kızın başını kaldırdı. Ağzından öptü.

Hay Allah kahretsin, diye düşünüyorum Anuşkaya bakıp, bu alnı, bu saçları, bu ağzı, bu burnu, bu gözleri, bilemedin yirmi gün sonra bir daha görmiyeceğim. Öleceğiz birbirimiz için. Yatakta bile ona bu geceki kadar yakın olmadım. Bu yakınlığı bir insanın başka bir insana, bir insanın bana böylesine yakınlığını, bu güvenli, bu gözümü yaşartan yakınlığı bir daha duymıyacağım. Bütün bu düşündüklerim, biliyorum, bütün bunlar romantika. Kaç yıldır ömrüm romantika. Keriminki de, daha tanımadığım, ama tanıyacak olduğum bir yığın insanınki de, Suphininki de, Petrosyanınki de, Marusanın, Anuşkanınki de romantika. Kim bilir, belki çok eziyetli, belki de kanlı, ama dört nala koşan atının üstündeki Kızıl Çetecinin romantikası. Atlı nereye koşuyor? Çoğu kere ölüme. Ama yaşamak için, daha güzel, daha haklı, daha dolgun, daha derin yaşamak için.

Kerim memleket havaları söyledi. Sesi gayetle yanık.

Al hançeri kadınım, vur beni öleyim...

Türkü söylerken yüzü değişiyor, önemleşiyor. Ateşin kızıltılariyle dolu sarı gözleri, genç bir kurdunki gibi. Yaşamaya, uçsuz, bucaksız yaşamaya iştahlı.

İZMİRDE YİRMİ DOKUZUNCU ÇİZGİ

Motor sesi güm güm de, güm güm. Motor sesi kulübenin içinde, gaz lâmbasının ışığında, İsmaille benim duvara vuran gölgelerimizde, masada titriyen ellerimin üstünde. Lâmbanın kıpkırmızı, kan kırmızı, korkunç kırmızı fitiline bakamıyorum. İsmail de farkında bunun. İsmail ateşe bakamadığımın çoktan farkında. Verdiğim karşılığa inanmadığı halde, soruyor yine aynı soruyu.

— Nasılsın?

İyiyim, demiyorum. Susuyorum.

— Başın çok mu ağrıyor?

Karşılık vermiyorum.

— Gözlerine mi dokunuyor ışık?

Baklayı çıkardı ağzından. Nasıl da hayın hayın sordu, sorabildi bunu?

Yüzümü lâmbaya çeviriyorum, fitile. İsmail avcı gözleriyle gözetliyor beni. Bakıyorum fitile. Kızgın mil çekilmiş gibi yanıyor gözbebeklerim. Bakıyorum fitile. Acı dehşetli. Bakıyorum fitile, bakıyorum ve bir-

denbire kör oluyorum. Karanlık. Karanlığımı İsmaile belli etmemeli. Kendimi tutmasam, haykıracağım avaz avaz. Kalkıyorum. Masaya tutunmadan kalkıyorum. Karanlık ve gözlerim yanıyor. Karanlık, ama kafamın içinde alevler fışkırıyor. Bir adım atıyorum. Sendeliyorum. İsmail haykırıyor:

— Otur!

Ahmet, birdenbire yenildi, iskemleyi elyordamiyle bulup oturdu.

— Aç gözlerini be kardeşim.

Ahmet gözlerini yummuş olduğunu, farkına varmadan yummuş olduğunu anladı. Açtı. Lâmba arkasında. Demek İsmail değiştirmiş yerini. İsmail ayakta. Onu hiç böyle görmedimdi. Korkuyor ve korktuğunu gizlemiyor artık.

Ahmet, «Korkma İsmail!» diye haykırmak istedi, ama haykırmadı, sesini çıkarmadı. İsmailin eli ceketinin cebinde. Demek tabancayı pantolon cebinden alıp ceket cebine koymuş. Daha çabuk çıkarabilmek için olacak. Bu gece yutmalı artık uyku haplarını. Hepsini.

— Nasılsın?

— İyiyim İsmail. Başım döndü. Geçti. İyiyim. Uyuyacağım.

Yüzüme bir tuhaf bakıyor. Soruyorum:

— Senin uykun gelmedi mi?

— Hayır.

— Ne yapacaksın?

— Gazete okuyacağım.

Ahmet, arkası lâmbaya dönük, soyundu. Yatağa girdi. Yumdum gözlerimi. Açtım gözlerimi. İsmail, masanın başında. Gazete okuyormuş gibi yapıp gö-

zetliyor beni. Yüzümü duvara döndüm. Bir süre öyle yattım, sonra tekrar sağıma döndüm. İsmail masadaki yerini değiştirmiş, bana bakıyor, dikmiş gözlerini üstüme, bakıyor. Ben de ona bakıyorum yattığım yerden ve lâmba gözlerimi yakmıyor artık. Ama İsmaile karşı öyle acayip bir düşmanlık duyuyorum ki, söylemiyorum bunu ona. Tersine, gözlerimi sık sık açıp kapıyorum. İsmail bana bakıyor. Yastığın altındaki uyku haplarının kutusuna dokunuyorum. Sabaha kadar böyle oturacak mı bu herif? Bir avuç dolusu uyku hapını onun gözü önünde yutamam ya. Hay Allah kahretsin, bu işi bitirmeli bu gece. Bitirmeli... Lâmbaya bakıyorum. Gözlerim yanmıyor. Bu işi bitirmeli bu gece. İsmail oturuyor masanın başında ve ben İsmail yerinden kalkmasın istiyorum, sabaha kadar gözlerini üstümden ayırmasın istiyorum.

İSTANBUL POLİS MÜDÜRLÜĞÜNDE ÇİZGİLER

İsmaili hücreden çıkardılar. Helâların yanındaki koridorda battaniyesiz, döşeksiz, bir portatif karyolada yatıyor. Kaç aydır içerde? Bu sefer de burdaki duvara çizgiler kazıyor. Artık iskemlelerde oturan yok. Bir takımını bıraktılar, bir takımını aşağıya, Müteferrika koğuşuna attılar. İsmaili de, Kerimle aynı falakada dayak yediğinden beri sorguya çağırmadılar. Yeni yakalanan var mı? Bilmiyor. Ama, portatife yerleştiğinden, yani üç günden beri, yakalanan olsaydı görürdü gibisine geliyor.

Dişçi Agop da Müteferrika koğuşuna indirildi.

İsmail kuru yemekler istiyor Nerimandan iki gündür. Portatif karyolasının az ötesindeki odada birini — kimi? — açlığa yatırmışlar. İsmail, geceleri, oda kapısının alt aralığından, polislere çaktırmadan, börek, peynir, haşlanmış et dilimi filân gibi kuru şeyleri itiyor içeri.

Portatife yerleşmesinin haftasında İsmaili uyandırdılar. Şube Müdürü, gözlüklü komiser, bir de sivil.

— Yürü bakalım.

Koridoru sola saptılar. Gözlüklü komiser bir kapı açtı. İsmail gördü Ziyayı. Boş odada, demir parmaklıklı camsız pencerenin önünde — dışarda bahar yağmurları yağıyor — Ziya, çırılçıplak ayakta. Bir kısa donla. Kollarını arkadan kelepçelemişler. Ayakları da kelepçeli. Koltuk altlarından bir ip geçirip uçlarını çok yüksek pencerenin en yukardaki demirine bağlamışlar. Ziyanın karnı alabildiğine uzayıp içeri çökmüş. Bütün adaleleri, korkunç bir ağırlığın etkisi altında aşağı doğru çekilmiş gibi uzamış. Ziya çıplak ayaklarının parmakları ucunda duruyor. Kendini birazcık aşağı koyuverse, ipler koltuk altlarını kesiyor. Yukarıya kalkık başı, omuzlarının arasına gömülü. Gözleri alabildiğine açık. Yağmur sırtını kamçılıyor.

Şube Müdürü sordu İsmaile:

— Tanıdın mı?

— Tanımadım.

— Mumlu kâğıtlarla makinayı sana veren bu değil mi?

— Bana hiç kimse hiçbir şey vermedi.

Ziyaya yaklaştı, Şube Müdürü gösterdi İsmaili:

— Tanıdın mı?

— Bildiğim adam değil.

Ziyanın sesi, her zamanki sesi, yumuşak, kalınca.

— Sen buna vermedin mi mumlu...

Şube Müdürünün sözünü kesti Ziya:

— Ben öyle bir şey vermedim hiç kimseye.

Şube Müdürü sövmedi. Kumral başını salladı. Çıktılar.

İsmail portatifine döndü. Düşünüyor. Çarmıha germiş hergeleler Ziyayı. — Ölçüsüz bir acıma duydu, buraya düştü düşeli hiç duymadığı bir şey, ağlamak geliyor içinden. — Ziyayı çarmıha germişler. Börklüce Mustafayı Sultan Muradın deve üstünde çarmıha germesi gibi. — Bunu Ziyadan dinlemişti. — Hergeleler. Kafası, ansızın başka yönde işlemeğe başladı: Kerimle Ziyaya yaptıklarını niye bana da yapmadılar? Dedi ya Müdür, mumlu kâğıtlarla makinayı Ziyadan alıp Kerime verdiğimi biliyorlar. Kimden öğrendiler? Ama Kerimde bulamadılar makinayla kâğıtları. Oğlana o eziyet ondan. — Kerimin çıldırdığını İsmail daha bilmiyor. — Ziyayı da sorumlulardan olduğu için mumlu kâğıtlarla makineyi Kerimin kime verdiğini biliyordur diye çarmıha gerdiler. Mumlu kâğıtlar, yazı makinası. Birkaç deste mumlu kâğıtla eskice bir yazı makinası. «D» harfi de iyi basmaz.

ÇARPMA İŞARETİ

Ahmet elindeki su bardağına bakıyor. Yudum yudum içiyor. Bardağı bıraktı, gitti, yüzlerini yıkadıkları — Ziyanın yapısı — musluklu tenekenin

musluğunu bir kere daha açtı. Kapadı. Dün yüzünü yıkarken, ansızın bir ürküntü duydu su sesinden. Dün, su da içmedi. Ama bu sabah yüzünü rahat rahat yıkadı. Suyu da içti işte. Suya da bakabiliyor. Dereceyi bir daha koydu koltuğuna: 36,8. Ne başağrısı, ne kırıklık. Kapının arkasındaki ak çizgileri bir daha saydı: 32, Tebeşiri aldı. Otuz iki çizginin üstüne, yukardan aşağı üç çizgi çekti. Baktı. Bir de, dört kolu, kapının dört köşesine değen bir çarpma işareti çekti otuz iki çizginin üstüne. Gülümsedi. Motor sesini dinliyerek İsmaili beklemeğe başladı.

İSTANBULDA EMİNÖNÜ TRAMVAY DURAĞINDA

İstanbula bahar yağmurları yağıyor. Artık iyice de ısındılar. Neriman, Eminönü tramvay durağında duruyor. Şemsiyesini açmış. Karnı burnunda. Tıramvaylar gelip geçiyor. Nerimanın bekledikleri. Aksaray tıramvayları da. Neriman oralı değil. Gülümsüyor, bir şeyler mırıldanıyor kendi kendine. Aksaray tıramvayları gelip geçiyor. «İsmaili yarın göreceğim. Yarın görürsün», dediler. «Yarın. Emineyi de getiririm.»

İlkbahar yağmurları yağıyor, Yeni Camiin kubbesine, minarelerinin külâhlarına, Halice, mavnaların üstüne. Köprüye.

Kerimle Ahmet böyle yağmurlu bir gün satmışlar gazetelerini, ama yağmur çiseliyormuş sadece, Ahmet önce utanmış ta satamamış.

Nerimanın yüreği sıkıştı. Kerimin ablasına, Kerimin timarhaneye kaldırıldığını söylediler. Kadınca-

ğız yığılıverdi oraya, çifte aylı kapının önüne. Elinde dört kırmızı gül vardı yine.

İlkbahar yağmurları yağıyor Balıkpazarına. Eminönü meydanına, meydandaki saatin üstüne, tramvay durağına, damlara, Nerimanın şemsiyesine.

Aksaray tıramvayları gelip geçiyor. Neriman dayanılmaz bir sancı duydu. Bağırmamak için dudaklarını ısırdı. Karnına, kasıklarına bıçaklar saplanıyor. İsmaili yarın göreceğim. Sancılar birbiri ardınca gelip gidiyor. Bir taksi durdurdu. Talihi varmış bu yağmurda boş taksi bulmak kolay değil.

Neriman, üç saat sonra, Aksaraydaki evlerinde, yatak odasında, komşu ebe hanımın yardımiyle bir kız doğurdu İsmaile. Komşular, bakkaldan Kadıköyüne telefon edip Osman beyi çağırmışlardı. Osman bey, yatak odasının kapısı önünde, Emineyi de elinden tutmuş, bir aşağı bir yukarı dolaştı. Neriman, çığlıklarını ağabeysi, yalnız ağabeysi değil, hiç kimse duymasın diye, dudaklarını ısıra ısıra cılk yara etti. Yatak çarşaflarını paraladı. Bir kız doğurdu İsmaile.

İstanbula bahar yağmurları yağıyor. Eminelerin cumbalı, kafesli, boyasız, tahta evleri üstüne bahar yağmurları yağıyor.

TİRENDE

İsmail içeri girer girmez. Ahmet, kapının arkasını gösterdi ona:

— Bak.

İsmail baktı. Anladı. Kucaklaştılar.

— Kırkı, kırk biri beklemedim İsmail.

— İyi ettin. Zaten... — Sözünü bitirmedi. — Gidip bir şişe rakı alayım be kardeşim.

— Ben yarın Balıkesire, Ziyaya gideyim, İsmail.

— Sen bilirsin, ama...

— İstanbula gitmek olmaz daha. Ziyayla bir konuşayım. Şu çukurdan yararlanmanın bir yolunu düşünelim. Bu işi burda toplantıya komak istemez. Sorumlulardan yakalanmıyan bir Ziya...

Ahmet bıyığını tıraş etti. Alt ve üst dudaklarının içine pamuk yerleştirdi. Ağzının biçimini değiştirdi. Sol gözünün üstünü de tendürdiyotla iyice yaktılar. Yara gibi oldu.

— Değişti mi yüzüm?

— Epeyi.

— Ver bakayım senin şu nüfus kâğıdını.

İsmailin nüfus kâğıdındaki resim İsmailden başka herkese benziyor. İsmailin, Amerikan denizcilerinki gibi bir şapkası var. Ahmet onu da denedi, saçlarını da şapkasının altından alnına düşürdü.

— İyice değişti yüzün be kardeşim.

Ertesi sabah, ikisi birden, erkenden uyandılar. Kucaklaştılar. İsmail işe gitmedi.

— Kapıyı açık bırakmak olmaz. Anahtarı kime vereceksin?

Ahmet, istasyonda üçüncü mevki vagona binerken gözüne bir herif ilişti. Peronda duruyor. Tirene binenleri gözetliyor gibi bir hali var. Ben bu herifi tanıyacağım. Yoksa benzetiyor muyum? Aydınlık idarehanesinin kapısı önünde durup, içeri giren çıkanları gözetliyene mi benziyor. Yok canım. Yine evhama kapılıyorum. Allah kahretsin.

Tiren yola çıktı. Ahmet pencerenin yanında başını cama dayadı.

Anuşka başını vagonun camına dayamış, Moskovaya dönüyoruz. Eli elimde. Ormanlar gelip geçiyor. Konuşmuyoruz. Elimi, sanki kendisini vagonda bırakıp kaçacakmışım gibi sımsıkı tutuyor. Mırıldanıyorum:

Dinle neyden ki hikâyet kılmada,
Ayrılıklardan şikâyet kılmada.

— Sizin o mistik şairin şiirini mi okuyorsun yine?

— Nerden anladın?

— Ahenginden. Şunu bir kere daha söyle, ilkönce Türkçesini, sonra Rusçasını. Ama kulağıma.

Söylüyorum.

— Çok kederli. Bu, ney denen şeyi Kafkasyada, Ortaasyada bulmak olmaz mı?

— Olur sanırsam. Ne yapacaksın?

— Bir tane bulmağa çalışacağım. Çalmasını beceremem. Asacağım odamın duvarına.

Tirene binerken peronda gördüğüm herif bölmeye girdi. Karşıma oturdu. Çok ta benziyor öteki heri-

fe. Allah kahretsin. Bana bakmamağa çalışıyor, zoraki. Vay anasını, takibediliyorsam, yakalamazlar hemen. Kimlerle temas edeceğimi anlıyacaklar. Ziyaya gitmeli mi, gitmemeli mi? Oğlanın başını nâra yakmıyalım durup dururken... Herif dışarı çıktı. Bir istasyona yaklaşıyoruz. Tiren yavaşlıyor. Demek bu herif o herif değil. İnecek işte burda.

İndi mi, inmedi mi, diye baktım pencereden. Göremedim, ama arkadan inmişse göremem zaten.

Tiren kalktı.

Anuşka hep öyle sımsıkı tutuyor elimi. Kayın ağaçları gelip geçiyor. Ruslar şu kayın ağacına bayılır. Biz hangi ağacı severiz? Kavağı? Çınarı? Ben hangi ağacı severim? Söğüdü mü? Gözü de pek yaşlıdır mubareğin. Ben... Anuşka! Anuşka! Bu Anuşka'ları içimden söylüyorum sanırken yüksek sesle söylemişim.

— Ne var Ahmeduşka?

— Hiçbir zaman, hiçbir kadını, seni sevdiğim kadar sevmedim, sevmiyeceğim...

— Bir iki yıl sonra memleketine döneceksin Ahmeduşka. Bir süre hatırlıyacaksın beni... Elbet hatırlıyacaksın. Sonra. Ama iş bunda değil. Daha bir iki yılımız var. O bir iki yılı düşünelim...

İçim burkuluyor. Bir hafta, bilemedin on gün sonra gideceğimi söyliyebilecek olsam da, söyliyemiyeceğimi anlıyorum. Son gece, belki... Zaten ben ortalıktan kaybolduktan bir gün sonra Anuşka anlıyacak. Bir gece önce söylesem ne çıkar? Anuşkaya bunu nasıl söyliyeceğimi aklıma sığdıramıyorum. Hemen bir şeylerle oyalanmalıyım, hemen. Gözüme, Anuşkanın

eski gazetelere sardığı paket ilişti. Okudum yazıları: Romanyada terör. Kominternin beşinci yılı.

Deminki herifi vagonun koridorunda gördüm. Daha doğrusu, bölmeye bir göz attı, çekti başını. Belli, ben tirene binerken tanıdılar beni. Peşimdeler. Gelecek istasyonlardan birinde nasıl inebilirim görünmeden? Ziyaya gitmekten vazgeçmeli. Peki nereye gitmeli? Biletim Balıkesire kadar.

Moskovaya yaklaşıyoruz. Anuşka:

— Kerimle Marusa bizi garda bekliyeceklerdi değil mi? diyor.

— Öyle dedilerdi.

— Kerim çok iyi insan. Bak, sizin partide böyle insanlar ne kadar çok olursa, o kadar iyi çalışırsınız.

Gözüme yine paketin gazetesi ilişiyor: Yine aynı yazıları okuyorum: Romanyada terör. Kominternin beşinci yılı.

Moskova varoşlarını geçiyoruz. Anuşkanın eli,

Bir dağın eteğinden geçiyoruz. Herif karşımda oturuyor. Uyukluyor. Gerçekten de uyukluyor mu, numara mı yapıyor?

Konuklarım var: Anuşka, İsmail, Ahmet, Neriman, Marusa, Ziya, Sİ-YA-U.

Kerim yok. Kerim öldü. Tımarhanede değil. İyileşti, çıktı. Veremden öldü 1950'nin Mayısında.

Konuklarım kocalmamış. Onları son görüşümde kaç yaşında bırakmışsam o yaştalar. Sİ-YA-U yi-

ne sevdalı Anuşkaya. Ahmet yine kıskanıyor. Sİ-YA-U'yu.

Ziya:

Bir şiir oku, dedi bana.

Okudum:

Emekçiyim,
Sevdayım tepeden tırnağa,
sevda: görmek, düşünmek, anlamak,
sevda: doğan çocuk, yürüyen aydınlık,
sevda: salıncak kurmak yıldızlara,
sevda: dökmek çeliği kanter içinde.
Emekçiyim,
sevdayım tepeden tırnağa ...

Marusayla Anuşkaya şiiri Rusçaya çevirdim.

İsmail cıgarasını, cıgaramdan yaktı:

— İyi yazmışsın, iyi, dedi, sonra ayağa kalktı, pencereyi açtı, güneş girdi odaya.

Anuşkanın ak, uzunca parmaklı, tombul avucunda Ahmedin eli.

Neriman kalınca sesiyle tekrarladı kocasının sözünü:

— Yaşamak güzel şey be kardeşim.

Konuklarım kocalmamış. Onları son görüşümde kaç yaşındaysalar o yaştalar ama ben altınışının içindeyim. Beş yıl daha yaşıyabilsem...

SON

Yaşamak Güzel Şey Bekardeşim, Nazım Hikmet'-in son eseridir. Fransada Romantikler, Sovyetlerde Romantika adı altında yayınlanan ve geniş ilgiyle karşılanan bu roman, Nazım'ın Türkiyede ve Sovyetlerde geçen macerasının en dramatik safhalarını ve mücadelesinin en ilginç yanlarını yansıtmaktadır. Sovyet yazarlarından B. Polevoy, «Nazım Hikmet bu kitabiyle övündüğü kadar belki hiçbir kitabiyle övünmemiştir» diyor.

GÜN YAYINLARI: P. K. 1119 - İSTANBUL, **Fiatı: 10 Lira**

Kapak Resmi: Ayhan Erer - Kapak Baskısı: Cem-Zi Matbaası